

Aborcja w Polsce

wybrane aspekty
prawne

Aleksandra Kosiorek
Sabrina Mana-Walasek
Katarzyna Szwed

FUNDACJA
ADWOKATURY

ABORCJA W POLSCE

WYBRANE ASPEKTY PRAWNE

Aleksandra Kosiorek
Sabrina Mana-Walasek
Katarzyna Szwed

Warszawa 2023

Redakcja Naukowa

adw. dr Sabrina Mana-Walasek

Autorstwo poszczególnych części publikacji

Wstęp i rozdział 1: adw. Katarzyna Szwed

Rozdział 2 i 3: adw. dr Sabrina Mana-Walasek

Rozdział 4: r. pr. Aleksandra Kosiorek

Rozdział 5: r. pr. Aleksandra Kosiorek, adw. dr Sabrina Mana-Walasek

Zakończenie: adw. dr Sabrina Mana-Walasek

Stan prawny

1.03.2023 r.

Redakcja językowa

Jagoda Dolińska

Okładka

Amel Mana

Skład

Amel Mana

Wydawca

Fundacja Adwokatury

Publikacja na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 PL (CC BY 3.0 PL) (pełna treść wzorca dostępna pod adresem: <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/legalcode>)

ISBN: 978-83-967897-0-9

Spis treści

Wstęp	7
------------------------	----------

Aborcja a normy międzynarodowe	13
---	-----------

Stosowanie prawa międzynarodowego w polskim porządku prawnym	14
Aborcja w międzynarodowym porządku prawnym	20
Kluczowe decyzje komitetów Organizacji Narodów Zjednoczonych	24
Kluczowe orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące aborcji	28
Konsensus europejski względem dostępu do aborcji.	35

Aborcja a normy konstytucyjne	41
--	-----------

Autonomia prokreacyjna jednostki a normy Konstytucyjne	42
Kontynuacja lub przerwanie ciąży a zasada poszanowania godności	42
Kontynuacja lub przerwanie ciąży a ochrona prawna życia prywatnego i osobistego	52
Kontynuacja lub przerwanie ciąży jako emanacja konstytucyjnie chronionej wolności	57
Kontynuacja lub przerwanie ciąży a prawo do ochrony zdrowia	60
Kontynuacja lub przerwanie ciąży a prawo do ochrony życia.	65
Ograniczenia praw i wolności konstytucyjnych związanych z kontynuacją lub przerwaniem ciąży	68

Prawo do aborcji w ustawie o planowaniu rodziny	73
--	-----------

Prawo do przerywania ciąży jako element prawa do planowania rodziny	75
Realizacja prawa do przerywania ciąży z przyczyn zdrowotnych	79
Realizacja prawa do przerywania ciąży z przyczyn embriopatologicznych	81
Realizacja prawa do przerywania ciąży powstałej w wyniku czynu zabronionego	86
Wymogi dotyczące zgody na przerwanie ciąży.	87
Charakter uprawnień dotyczących przerywania ciąży	88
Prawne skutki przerywania ciąży z naruszeniem zasad opisanych w ustawie	89

Odpowiedzialność za przerwanie cudzej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy 93

Podmiot i strona podmiotowa czynu zabronionego 94
Zgoda kobiety na przerwanie ciąży 100
Czynność czasownikowa – przerwanie ciąży 108
Naruszenie przepisów ustawy z dnia 7 stycznia 1993r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży 114
Zagrożenie karne i możliwy zbieg przepisów 119

Odpowiedzialność karna za pomoc w aborcji lub za nakłanianie do niej 123

Podmiot, strona podmiotowa oraz przedmiot przestępstwa z art. 152 § 2 k.k. 124
Udzielenie pomocy w aborcji 126
Nakłanianie do aborcji 135
Czyn kwalifikowany 149
Możliwy zbieg przepisów 152

Zakończenie 153

Wykaz skrótów

ŹRÓDŁA PRAWA

- Konstytucja** – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.4.1997 r., Dz.U.Nr 78, poz. 665 ze zm.
- ustawa o planowaniu rodziny** – Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 1993 nr 17 poz. 78, ze zm.
- k.k.** – ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.
- k.p.k.** – ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 1997 nr 89 poz. 555 ze zm.

ORGANY ORZEKAJĄCE

- SA** – Sąd Apelacyjny
- SO** – Sąd Okręgowy
- SN** – Sąd Najwyższy
- TK** – Trybunał Konstytucyjny
- ETPCz** – Europejski Trybunał Praw Człowieka

CZASOPISMA I PUBLIKATORY

- Dz. U.** – Dziennik Ustaw
- Legalis** – System Informacji Prawnej Legalis (www.legalis.pl)
- LEX** – System Informacji Prawnej LEX (www.lex.pl)
- OSA** – Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
- OSNKW** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna
- OSNPG** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego Prokuratura Generalna
- OSNwSK** – Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
- OSP** – Orzecznictwo Sądów Polskich
- PiP** – Państwo i Prawo
- Prok. i Pr.** – Prokuratura i Prawo
- Zb.Orz.** – Zbiór Orzeczeń

INNE

- n.** – następny (-a, -e)
- nb** – numer brzegowy; numer boczny
- niepubl.** – niepublikowany (-a, -e)
- poz.** – pozycja
- red.** – redakcja
- t.** – tom
- tekst jedn.** – tekst jednolity
- w zw.** – w związku
- z.** – zeszyt
- ze zm.** – ze zmianami
- z późn. zm.** – z późniejszymi zmianami

Wstęp

Aborcja jest przedmiotem zainteresowania społecznego - jako społeczeństwo debatujemy o niej w sferze publicznej i prywatnej, a poprzez demokratycznie wybrane władze regulujemy ją prawnie. Przede wszystkim jednak aborcja stanowi zdarzenie indywidualne, osobiste, dotyczące osoby w ciąży oraz bezpośrednio wpływające na jej zdrowie i życie. Dla takiej osoby nie jest z reguły istotne, za jak bardzo złożone zagadnienie uznawana jest aktualnie aborcja, czy też jak intensywna jest debata na jej temat w sferze prawnej lub etycznej. Niezależnie od restrykcyjności obowiązujących praw krajowych, niezależnie od pozytywnego lub negatywnego stosunku społeczeństwa do zabiegu – aborcje wykonywane są codziennie.

Poprawnie przeprowadzona aborcja jest bezpieczną i szeroko stosowaną procedurą medyczną. W ostatnich kilkudziesięciu latach, dzięki rozpowszechnieniu możliwości przerwania ciąży samodzielnie, tabletkami poronnymi, procedura ta została zrewolucjonizowana, a rzeczywistość aborcyjna uległa istotnej modyfikacji. Możliwość użycia mifepristonu i misoprostolu, czyli substancji używanych do aborcji farmakologicznej powoduje, że osoby w ciąży mają dostęp do aborcji relatywnie taniej, bezpiecznej i skutecznej, a dodatkowo praktycznie niewymagającej kontaktu z personelem medycznym czy innymi osobami trzecimi. Aborcja w domowej odsłonie stała się doświadczeniem w pełni osobistym, zyskała niemal pełną prywatność

i anonimowość. Wraz z upowszechnieniem dostępu do tabletek poronnych zwiększyło się również poczucie sprawczości i autonomii osób w ciąży, a osoby te zyskały pełną kontrolę nad procesem podejmowania decyzji o kontynuowaniu lub przerwaniu ciąży.

Powodów aborcji może być wiele. Od ekonomicznych, związanych z brakiem stabilności finansowej lub mieszkaniowej, przez osobiste – związane z osobą lub cechami partnera, aktualną sytuacją życiową, po zdrowotne – wynikające z własnego stanu zdrowia bądź stwierdzonych wad płodu. Są aborcje chciane, zakończone radością oraz niechciane, trudne, często mające swoje źródło w jakiejś formie przymusu – czy to ze strony partnera, czy to okoliczności życiowych, w szczególności związanych z brakiem odpowiedniego zabezpieczenia społecznego. Można powiedzieć, że powodów aborcji jest tyle, co samych aborcji, a wykonaniu zabiegu towarzyszy pełna gama emocji – od szczęścia poprzez ulgę, aż po rozpacz. Wszystko to jednak należy do sfery przeżyć indywidualnych i nie powinno być, w ocenie autorek niniejszej publikacji, przedmiotem spekulacji lub założeń komentatorów prawnych. Na potrzeby merytorycznie wartościowych rozważań koniecznym jest potraktowanie aborcji jako zdarzenia neutralnego, oderwanego od indywidualnych i zależnych od osobistego kontekstu odczuć.

Tymczasem zarówno polski dyskurs prawny, jak i polityczny, znormalizowały nacechowane emocjonalnie słownictwo odnoszące się do aborcji oraz upowszechniły zjawisko przekładania na naukowe analizy własnych prywatnych przekonań ich autorów, zazwyczaj prezentujących negatywne i stygmatyzujące podejście do tego zabiegu. Język używany obecnie powszechnie w rozważaniach o aborcji nie ma nic wspólnego z neutralnością, ani nawet – w ujęciu medycznym – terminologiczną poprawnością. W Polsce aborcji się „dokonuje”, zamiast ją robić; naukowe określenia płodu zastępowane są „dzieckiem poczętym”, a sam zabieg przerwania ciąży – również w orzecznictwie i piśmiennictwie – prezentowany jest jako decyzja trudna, dramatyczna, z istoty swojej negatywna i niepożądana. Podobnie przeniesienie prywatnych poglądów na sferę interpretacji prawa uważamy za niepotrzebne i szkodliwe dla rzetelnej analizy tego zagadnienia.

Język jest jednym z determinantów rozumowania i myślenia o danym zjawisku, co jest istotne szczególnie w naukach społecznych i prawnych. Należy więc pamiętać, że język, którego używamy, ma ogromny wpływ na ton i wydźwięk całej debaty, a dobór słów, które są otwarte, pełne szacunku i neutralne, pomaga w tworzeniu bardziej sprzyjającego środowiska dla konstruktywnych i empatycznych rozważań. Nie da się dążyć do bardziej efektywnego kształtowania polityki i prawa w obszarze opieki zdrowotnej i reprodukcyjnej bez – w pierwszej kolejności – powrotu do pozbawionej ładunku emocjonalnego terminologii, używanej w kontekście przerywania ciąży.

Powrót do terminologicznej neutralności nie jest jednak głównym celem niniejszej publikacji. Kluczowa dla naszej pracy była bowiem przede wszystkim analiza prawnych aspektów aborcji w Polsce, dokonana z należyтым uwzględnieniem praw i perspektywy osoby będącej w ciąży, co w naszej ocenie z założenia powinno być centralnym punktem debaty o aborcji. Dyskusja o prawnych aspektach przerywania ciąży zbyt często skupia się – jedynie lub głównie – na ochronie płodu, prowadząc jednocześnie do pomijania lub ograniczania praw osoby w ciąży. Taka nadrzędna i uprzywilejowana pozycja płodu nie wynika jednak z polskiego ustawodawstwa, czy z gwarancji międzynarodowych i wydaje się być efektem specyficznego ducha polskiej wykładni. Podkreślić należy, że niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie – w wyniku rzetelnej debaty – uznamy podmiotowość płodu, nadal pozostanie ona co najwyżej w sytuacji kolizji dóbr z prawami osoby w ciąży, nie będzie zaś stała ponad nimi.

Fakt zajścia w ciążę nie prowadzi do ograniczenia przyrodzonych praw człowieka lub ich odmiennej interpretacji – osoba w ciąży zachowuje prawo do życia, prawo do ochrony zdrowia, prawo do prywatności. W niniejszej publikacji zatem nie tylko uznajemy godność i autonomię osób w ciąży, ale także przywracamy im należną podmiotowość w debacie dotyczącej ich życia i dobrostanu. W dyskursie o prawnych aspektach przerywania ciąży niezbędny jest głos skupiający się na tym, co realnie na ten temat mówią polskie przepisy, z uwzględnieniem płaszczyzny interpretacyjnej prawa międzynarodowego – w szczególności praw człowieka – i prawa konsty-

tucyjnego, a nie dominujące dziś w tym dyskursie prywatne, indywidualne uprzedzenia względem aborcji i nieuzasadniona priorytetyzacja praw płodu.

Publikacja, którą oddajemy w Państwa ręce, nie może być jednak traktowana jako materiał o charakterze wyczerpującym. Pozostaje ona raczej przeglądem wybranych zagadnień oraz zasygnalizowaniem kluczowej problematyki, jednakże przeglądem możliwie obszernym i kompleksowym. Zreferowano tu pokrótce aktualne standardy prawa międzynarodowego w obszarze aborcji, z uwzględnieniem szczególnie istotnego dla praktyki orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W celu przeprowadzenia prokonstytucyjnej wykładni analizowanych przepisów omówiono tu również konstytucyjne ramy problematyki aborcji, w takim zakresie, w jakim traktują o podstawowych zagadnieniach dotyczących powiązania praw i wolności konstytucyjnych z możliwością przerywania ciąży. Dokonano tu również kompleksowego omówienia przepisów ustawy o planowaniu rodziny i warunkach przerywania ciąży oraz w wybranych przepisów karnych związanych z przerywaniem ciąży za zgodą ciężarnej. Natomiast tytułem zakończenia przedstawiono ogólne uwagi *de lege ferenda* (tj. dotyczące postulatów w zakresie ewentualnych zmian prawa).

Niniejsza publikacja przeznaczona jest dla osób chcących zgłębić szeroko rozumiane prawne aspekty aborcji w Polsce, zarówno praktyków prawa, jak i osób spoza tego grona. Pragniemy dotrzeć do wszystkich, którzy szukają wszechstronnej i neutralnej analizy prawnej problematyki przerywania ciąży, a w szczególności do tych osób, które chcą ze zwiększoną świadomością kluczowych zagadnień angażować się w debatę publiczną.

Książka prezentuje nowe i zniuansowane spojrzenie na prawne aspekty aborcji, kwestionując nacechowany emocjonalnie język oraz promując neutralny i inkluzywny dyskurs. Podjęta tu analiza w sposób należyty uwzględniła autonomię, godność i prawa człowieka osób robiących lub chcących zrobić aborcję. Poprzez wszechstronną analizę norm prawnych, wzbogaconą o elementy kontekstu historycznego i społecznego, publikacja ta stanowi kompendium wiedzy niezbędnej do prowadzenia rzetelnej, merytorycznej debaty o aborcji i związanych z nią regulacjach prawnych.

1

**Aborcja a normy
międzynarodowe**

2

Aborcja a normy
konstytucyjne

3

Prawo do aborcji w ustawie
o planowaniu rodziny

4

Odpowiedzialność
za przerwanie cudzej
ciąży z naruszeniem
przepisów ustawy

5

Odpowiedzialność karna
za pomoc w aborcji lub
za nakłanianie do niej

Aborcja a normy międzynarodowe

We współczesnych społeczeństwach demokratycznych nie powinien budzić wątpliwości fakt, że każdej jednostce przysługują prawa i wolności przynależne istocie ludzkiej, w tym tzw. autonomia prokreacyjna, przez którą rozumie się prawo do swobodnego podejmowania decyzji dotyczących prokreacji, dokonywanych bez podlegania dyskryminacji, przymusowi czy przemocy. Autonomia prokreacyjna jednostki na gruncie prawnym chroniona jest w szczególności w ramach praw reprodukcyjnych. Pod pojęciem praw reprodukcyjnych rozumieć w tym kontekście należy ogół uprawnień przysługujących człowiekowi w związku z ochroną autonomii prokreacyjnej oraz zdrowia reprodukcyjnego¹, na które składają się m.in. prawo do odpowiedniej informacji oraz możliwości korzystania z bezpiecznych, skutecznych, przystępnych finansowo oraz akceptowanych metod planowania rodziny i do dokonywania wyboru spośród nich, jak również

---

1 Definiowanego jako „stan pełnego dobrostanu (ang. *well-being*) w aspekcie fizycznym, psychicznym, a nie wyłącznie brak choroby lub niedomagań, we wszystkich sprawach związanych z układem rozrodczym oraz jego funkcjami i procesami”; Cf. *Deklaracja i Program Działań Międzynarodowej Konferencji na temat Ludności i Rozwoju ONZ*, Kair 5-13 września 1994 r., UNDP 1994, pkt 7.2.

spośród innych niekolidujących z prawem metod regulowania płodności, a także prawo dostępu do odpowiednich usług służby zdrowia².

Prawa reprodukcyjne obejmują trzy szerokie kategorie praw: prawo do samostanowienia w sprawach związanych z prokreacją; prawo do usług, informacji i edukacji w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz prawo do równości i niedyskryminacji³. Prawo do przerywania niechcianej ciąży jest jednym z istotnych aspektów wykonywania tych uprawnień⁴.

Prawa reprodukcyjne, w tym prawo do bezpiecznego przerywania ciąży – jak wszystkie podstawowe prawa człowieka – podlegają ochronie na gruncie prawa międzynarodowego i przekładają się na implementację poszczególnych norm do krajowych porządków prawnych. Tym samym, rozważając problematykę uregulowania aborcji w polskim systemie prawnym, warto zapoznać się z regulacjami prawa międzynarodowego, które do tej problematyki się odnoszą.

Stosowanie prawa międzynarodowego w polskim porządku prawnym

Właściwa relacja między prawem krajowym a prawem międzynarodowym⁵ jest jednym z kluczowych zagadnień z zakresu teorii źródeł prawa, a także bieżącej i przyszłej praktyki politycznej⁶. Ogólnie rzecz ujmując, przyjąć

2 *Deklaracja i Program Działania Międzynarodowej Konferencji na temat Ludności i Rozwoju ONZ*, Kair 5-13 września 1994 r., UNDP 1994, pkt 7.2.

3 J.N. Erdman, R.J. Cook, *Sexual & Reproductive Health: Reproductive Rights*, [w:] *International Encyclopedia of Public Health*, red. S.R. Quah, W.C. Cockerham, Amsterdam 2008, s. 532-538.

4 C. Schurr, E. Miltz, *Reproductive rights*, [w:] *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition)*, red. A. Kobayashi, Amsterdam 2020, s. 435-442.

5 Z racji uznawania prawa Unii Europejskiej za swoisty i odrębny „trzeci” porządek prawny (zob. W. Czaplński, *Prawo wspólnotowe a prawo wewnętrzne w praktyce sądów konstytucyjnych państw członkowskich (wybrane zagadnienia)*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004, nr 2), jego regulacje mające potencjalne zastosowanie do obszaru praw reprodukcyjnych zostały w niniejszej publikacji celowo pominięte.

6 M. Masternak-Kubiak, *Wstęp* [w:] *Przestrzeganie prawa międzynarodowego w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Kraków 2003.

w tym zakresie trzeba, że na płaszczyźnie międzynarodowej każde państwo zobowiązane jest do przestrzegania norm prawa międzynarodowego powszechnego oraz umów międzynarodowych, których jest stroną⁷. Również Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej⁸, nadrzędny akt prawny stojący najwyżej w hierarchii systemu źródeł prawa w Polsce, ustanawia ogólny nakaz przestrzegania wiążącego Polskę prawa międzynarodowego (art. 9) oraz stanowi, że źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są między innymi ratyfikowane umowy międzynarodowe (art. 87).

W ustawie zasadniczej dokonano określenia pozycji umów międzynarodowych i prawa stanowionego przez organizacje międzynarodowe w polskim porządku prawnym. Na uwagę zasługuje w tym zakresie w szczególności art. 91 ust. 1 Konstytucji RP, wedle którego ratyfikowana umowa międzynarodowa – po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej – stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. Art. 91 ust. 2 Konstytucji wskazuje natomiast, że umowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową⁹. Z przywołanych przepisów konstytucyjnych wynika, że wiążące normy prawa międzynarodowego mają w polskim systemie prawa bardzo wysoką pozycję w hierarchii źródeł prawa i powinny być stosowane przez organy państwowe¹⁰, a same regulacje prawa

7 *Ibidem*.

8 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

9 Prowadzi to oczywiście do pytania, czy prawo międzynarodowe istotnie stanowi część porządku krajowego, czy też jest odrębnym porządkiem prawnym – zob. M. Haczkowska [w:] R. Balicki, M. Bartoszewicz, K. Complak, A. Ławniczak, M. Masternak-Kubiak, M. Haczkowska, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014, art. 91.

10 M. Kazek, *Stosowanie art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka przez sądy administracyjne w sprawach podatkowych*, „Monitor Podatkowy”, 2012, nr 4.

międzynarodowego są istotne zarówno dla samego procesu tworzenia prawa krajowego¹¹, jak i jego wykładni¹².

Po 1989 roku Rzeczpospolita Polska, wychodząc z systemu komunistycznego, zdecydowała się na związanie większością prawnomiędzynarodowych instrumentów ochrony praw człowieka, aspirując w ten sposób do grona europejskich państw demokratycznych¹³. Obecnie nasz kraj jest stroną setek wiążących umów międzynarodowych. Niniejsza publikacja skupia się na prawach człowieka, w szczególności prawach reprodukcyjnych, w kontekście których największe znaczenie mają dwie grupy umów – te zawierane w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz konwencje Rady Europy. Zaznaczyć należy, że omówione zostaną tu jedynie wybrane umowy międzynarodowe oraz ciała traktatowe, z prostej przyczyny – sama Rada Europy stoi¹⁴ za ponad 200¹⁵ umowami międzynarodowymi (łącznie z protokołami dodatkowymi); tym samym, biorąc pod uwagę charakter tej publikacji, przyjrzenie się wszystkim regulacjom mającym potencjalne zastosowanie do obszaru praw reprodukcyjnych i aborcji byłoby niemożliwe, a także wykraczałoby poza ramy niniejszego opracowania.

Niewątpliwie instytucją mającą istotny wpływ na kształtowanie oraz stosowanie polskiego prawa jest Europejski Trybunał Praw Człowieka

---

11 A. Wasilkowski, *Przestrzeganie prawa międzynarodowego (art. 9 Konstytucji)*, [w:] *Otwarcie Konstytucji na prawo międzynarodowe i procesy integracyjne*, red. K. Wójtowicz, Warszawa 2006, s. 12–13.

12 W wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 16.11.2011 r. (SK 45/09, OTK-A 2011/9/97), wskazano, że wprawdzie w Konstytucji RP został jednoznacznie zagwarantowany status najwyższego prawa RP, ale regulacji tej towarzyszy „nakaz respektowania i przychylności wobec właściwie ukształtowanych oraz obowiązujących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej unormowań prawa międzynarodowego (art. 9 Konstytucji)”. TK nawiązał w tym orzeczeniu także do wyroku TK z 11.05.2005 r. (K 18/04, OTK-A 2005, nr 5, poz. 49), w którym znalazła się teza głosząca, iż „podsystemy regulacji prawnych pochodzące z różnych centrów prawodawczych powinny koegzystować ze sobą na zasadzie obopólnie przyjaznej wykładni i kooperatywnego współstosowania”; zob. też. K. Machowicz, *Ochrona praw człowieka w Rzeczypospolitej Polskiej na tle standardów europejskich*, Lublin 2008.

13 K. Sękowska-Kozłowska, R. Wieruszewski, *Zaległości ratyfikacyjne Polski w dziedzinie praw człowieka*, „Europejski Przegląd Sądowy”, marzec 2013.

14 Wskazane umowy były zawierane pod auspicjami Rady Europy.

15 Pełną listę można znaleźć w bazie danych: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list> (dostęp: 1.02.2023 r.).

(dalej: ETPCz), międzynarodowy sąd orzekający w sprawie skarg indywidualnych lub państwowych dotyczących naruszenia praw i wolności obywatelskich i politycznych określonych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka¹⁶. Równie istotne dla interpretacyjnego rekonstruowania norm prawa międzynarodowego są dokumenty wytwarzane przez ciała traktatowe¹⁷ ONZ – ciała wyznaczające szeroko rozumiane pożądane kierunki reform¹⁸, organy monitorujące przestrzeganie traktatów¹⁹ oraz Radę Praw Człowieka^{20,21}. Takimi dokumentami będą decyzje, uwagi ogólne²², uwagi końcowe²³

-
- 16 Trybunał utworzony został na mocy art. 19 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz. U. z 1993, nr 61, poz. 284.
- 17 Komitet niezależnych ekspertów powołany do monitorowania wdrażania przez państwa-strony podstawowych międzynarodowych traktatów dotyczących praw człowieka. Nazywa się je „ciałami traktatowymi”, ponieważ każde z nich jest tworzone zgodnie z postanowieniami traktatu, który nadzoruje. Pod wieloma ważnymi względami są one niezależne od systemu Narodów Zjednoczonych, chociaż otrzymują wsparcie ze strony Sekretariatu Narodów Zjednoczonych i sprawozdania Zgromadzenia Ogólnego. Określane są również jako „komitet” lub „organ monitorujący traktaty”. Za: ‘Organy traktatowe ds. praw człowieka’. Por. Słowniczek terminologii organów traktatowych, <https://www2.ohchr.org/english/bodies/treaty/glossary.htm> (dostęp: 1.02.2023 r.).
- 18 Ang. *policy-setting bodies*.
- 19 Ang. *treaty monitoring bodies*.
- 20 Ang. United Nations Human Rights Council, dawniej: Komisja Praw Człowieka ONZ, utworzona na mocy rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ A/RES/60/251 w 2006 roku.
- 21 Za: W. Nowicka, *Sexual and reproductive rights and the human rights agenda: controversial and contested*, „Reproductive Health Matters”, 2011, nr 19:38, s. 119-128.
- 22 Ang. *general comment, general recommendation* – interpretacja przez organ traktatowy treści postanowień dotyczących praw człowieka, kwestii tematycznych lub metod pracy tego organu. Komentarze ogólne mają na celu wyjaśnienie obowiązków sprawozdawczych Państw-Stron w odniesieniu do pewnych postanowień oraz sugerują podejścia do wdrażania postanowień traktatu. Zwane są również „zaleceniem ogólnym” (CERD i CEDAW). Za: ‘Organy traktatowe ds. praw człowieka’. Zob. *Słowniczek terminologii organów traktatowych, op. cit.*
- 23 Ang. *concluding observations* – uwagi i zalecenia wydane przez organ traktatowy po rozpatrzeniu raportu Państwa-Strony. Uwagi końcowe odnoszą się zarówno do pozytywnych aspektów wdrażania przez państwo traktatu, jak i do obszarów, w których organ traktatowy zaleca podjęcie przez państwo dalszych działań. Organy traktatowe są zobowiązane do wydawania uwag końcowych, które są konkretne, ukierunkowane i możliwe do wdrożenia, a także zwracają coraz większą uwagę na środki zapewniające skuteczne działania następcze w stosunku do ich uwag końcowych. Za: ‘Organy traktatowe ds. praw człowieka’. Zob. *Słowniczek terminologii organów traktatowych, op. cit.*

i raporty mandatariuszy procedury specjalnej²⁴. Dokumenty te zawierają sformalizowaną interpretację postanowień traktatowych, są narzędziem komunikacji i współpracy z państwami, stanowią odpowiedzi na raporty krajowe, ale także używa się ich do formułowania uwag i zaleceń niezbędnych do osiągnięcia w przyszłości poprawy w zakresie ochrony praw człowieka. Do problematyki praw reprodukcyjnych, zwłaszcza w zakresie prawa do aborcji, odnoszą się w szczególności następujące dokumenty:²⁵

1. Komitet Praw Człowieka – Uwagi ogólne nr 28: Równość praw mężczyzn i kobiet (CCPR/C/21/Rev.1/Add.10, 2000)²⁶
2. Komitet Praw Człowieka – Uwagi ogólne nr 36 – Artykuł 6: Prawo do życia (CCPR/C/GC/36, 2019)²⁷
3. Komitet Praw Człowieka – Uwagi końcowe dotyczące siódmego raportu okresowego Polski (CCPR/C/POL/CO/7, 2016)²⁸
4. Komitet Przeciwko Torturom – Uwagi końcowe dotyczące siódmego raportu okresowego Polski (CAT/C/POL/CO/7, 2019)²⁹

24 Ang. *special procedure mandate-holders* – mandatariusze procedur specjalnych to albo osoby fizyczne (zwane specjalnymi sprawozdawcami – *special rapporteurs* lub niezależnymi ekspertami – *independent experts*), albo grupy robocze (*working groups*) składające się z pięciu członków. Posiadacze mandatów pełnią swoje funkcje osobiście, nie są pracownikami ONZ i nie otrzymują pensji ani innego wynagrodzenia finansowego za swoją pracę. Za: ‘Instytucje oparte na Karcie ONZ, w tym procedury specjalne’ – <https://unsdg.un.org/2030-agenda/strengthening-international-human-rights/un-special-procedures> (dostęp: 1.02.2023 r.).

25 Wybór dokumentów nie ma charakteru pełnego, a jedynie przeglądowy.

26 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, ang. ICCPR, *International Covenant on Civil and Political Rights*, Dz.U.1977.38.167 z dnia 1977.12.29; Dokument można znaleźć w repozytorium ONZ: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/21/Rev.1/Add.10&Lang=en (dostęp: 1.02.2023 r.).

27 Dokument można znaleźć w repozytorium ONZ: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/261/15/PDF/G1926115.pdf?OpenElement> (dostęp: 1.02.2023 r.).

28 Dokument można znaleźć w repozytorium ONZ: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR/C/POL/CO/7&Lang=en (dostęp: 1.02.2023 r.).

29 Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania, Dz.U.1989.63.378 z dnia 1989.12.02, Dokument można znaleźć w repozytorium ONZ: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G19/257/10/PDF/G1925710.pdf?OpenElement> (dostęp: 1.02.2023 r.).

5. Komitet ds. Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet³⁰ – uwagi końcowe dotyczące połączonych siódmego i ósmego sprawozdania okresowego Polski (CEDAW/C/POL/CO/7-8, 2014)³¹
6. Zalecenie ogólne nr 35 dotyczące przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, aktualizujące zalecenie ogólne nr 19 (CEDAW/C/GC/35, 2017)³²
7. Wizyta w Polsce – raport Grupy Roboczej ds. dyskryminacji kobiet w prawie i praktyce prawnej (A/HRC/41/33/Add.2, 2019)³³
8. Komunikaty dotyczące krajowych przepisów ustawowych, wykonawczych, polityk i praktyk – komunikat do rządu polskiego (OL POL 1/2018, 2018)³⁴
9. Prawa kobiet i dziewcząt do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego w czasach kryzysu – sprawozdanie grupy roboczej ds. dyskryminacji kobiet i dziewcząt (A/HRC/47/38, 2021)³⁵
10. Sprawozdanie grupy roboczej na temat dyskryminacji kobiet w prawie i w praktyce prawnej (A/HRC/32/44, 2016)³⁶

---

30 Ang. *Committee on the Elimination of Discrimination against Women* (CEDAW).

31 Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Dz.U.1982.10.71 z dnia 1982.04.02, Dokument można znaleźć w repozytorium ONZ: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/627/57/PDF/N1462757.pdf?OpenElement> (dostęp: 1.02.2023 r.).

32 Dokument można znaleźć w języku angielskim w repozytorium ONZ: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N17/231/54/PDF/N1723154.pdf?OpenElement> (dostęp: 1.02.2023 r.).

33 Dokument można znaleźć w repozytorium ONZ: <https://spinternet.ohchr.org/Download.aspx?SymbolNo=A/HRC/41/33/Add.2&Lang=en> (dostęp: 1.02.2023 r.).

34 Dokument można znaleźć w repozytorium ONZ: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WG/Communications/OL-POL-1-2018.pdf> (dostęp: 1.02.2023 r.).

35 Dokument można znaleźć w języku angielskim w repozytorium ONZ: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/096/69/PDF/G2109669.pdf?OpenElement> (dostęp: 1.02.2023 r.).

36 Dokument można znaleźć w języku angielskim w repozytorium ONZ: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/072/19/PDF/G1607219.pdf?OpenElement> (dostęp: 1.02.2023 r.).

Aborcja w międzynarodowym porządku prawnym

Prawo międzynarodowe nie ustanawia odrębnego prawa podmiotowego w postaci prawa do przerywania ciąży. Oczywiście nie oznacza to, że prawo do aborcji nie jest chronione na gruncie prawa międzynarodowego. Zarówno jego istnienie, jak i ochronę wywodzi się bowiem z norm o ogólnym charakterze, m.in. prawa do ochrony życia i zdrowia, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawa do wolności od okrutnego, nieludzkiego i poniżającego traktowania³⁷. Jednocześnie instytucje interpretujące i stosujące prawo międzynarodowe konsekwentnie odmawiają objęcia ochroną prawną płodu, podkreślając, że prawo do życia obejmuje prawo do życia osób już urodzonych, nie zaś w okresie płodowym³⁸. Przyjmuje się także, że wprawdzie państwa zachowują swobodę w kreowaniu reglamentacji dostępu do aborcji z uwzględnieniem uwarunkowań lokalnych, ale przyjęte środki nie mogą prowadzić do naruszania istoty praw i wolności człowieka³⁹.

Do problematyki dostępu do bezpiecznej aborcji wielokrotnie odnosiły się różne agencje działające w ramach ONZ. Komitet Przeciwko Torturom⁴⁰ potwierdził w tym zakresie, że **odmowa aborcji może być uznana za tortury lub okrutne, nieludzkie i poniżające traktowanie** ze względu na związane z tym cierpienie fizyczne lub psychiczne, zwłaszcza w przypadku kobiet będących ofiarami przemocy seksualnej⁴¹. Sankcje karne wprowadzane w ustawach aborcyjnych wywołują strach przed ściganiem i doprowadzają do powstrzymywania się świadczeniodawców od świadczenia legalnych usług w zakresie zdrowia reprodukcyjnego, co może prowadzić do naruszania

---

37 G. de Búrca, *Reframing Human Rights in a Turbulent Era*, Oxford 2021, s. 161.

38 Por. W.P. przeciwko Wielkiej Brytanii z dnia 13 maja 1980, skarga 8416/78, wyrok dostępny w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-74270> (dostęp: 1.02.2023 r.).

39 Komitet Praw Człowieka ONZ, Uwagi Ogólne 36 (2018) do artykułu 6 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych dotyczące prawa do życia, paragraf 8.

40 Ang. *Committee Against Torture (CAT)*.

41 CAT Committee, Concluding Observations: Paraguay, para. 22, U.N. Doc. CAT/C/PRY/CO/4-6 (2011).

praw kobiet do życia i zdrowia⁴². Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet stwierdził, że odmowa dostępu do aborcji może być równoznaczna z naruszeniem wielu praw, w tym prawa do zdrowia, życia i wolności od dyskryminacji⁴³. W przypadku stwierdzenia naruszeń organy monitorujące wzywały państwa do rewizji obowiązujących przepisów lub uchylenia tych, które uznają aborcję za przestępstwo.

Istotnym instrumentem obejmującym autonomię prokreacyjną ochroną międzynarodową jest Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet⁴⁴ (dalej: CEDAW). Konwencja ta jest pierwszym prawnie wiążącym dokumentem międzynarodowym odnoszącym się w całości do problematyki równouprawnienia płci⁴⁵ i pierwszym ratyfikowanym w Polsce dokumentem prawa międzynarodowego odnoszącym się bezpośrednio do autonomii prokreacyjnej. W preambule Konwencji państwa-strony potwierdziły znaczenie „wkładu kobiet w dobrobyt rodziny i rozwój społeczeństwa, który to wkład nie jest dotychczas w pełni doceniany, społecznego znaczenia macierzyństwa oraz roli obojga rodziców w rodzinie i wychowaniu dzieci”, a także wyraziły przekonanie, że „rola kobiet w wydawaniu na świat potomstwa nie może być przesłanką dyskryminacji oraz że wychowanie dzieci wymaga dzielenia odpowiedzialności przez mężczyzn, kobiety i całe społeczeństwo”⁴⁶. W Konwencji wyrażono również stanowisko, że „tradycyjna rola mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie powinna ulegać ewolucji, podobnie jak rola kobiety, i że jest to warunkiem osiągnięcia pełnej równości mężczyzn i kobiet”⁴⁷.

42 CAT Committee, Concluding Observations: Ireland, para. 26, U.N. Doc. CAT/C/IRL/CO/1 (2011).

43 L. C. Przeciwno Peru, CEDAW Committee, Commc'n No. 22/2009, para. 8.15, U.N. Doc. CEDAW/C/50/D/22/2009.

44 Ang. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* – CEDAW; Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Dz.U.1982.10.71 z dnia 1982.04.02, treść konwencji w języku angielskim – <https://www.ohchr.org/sites/default/files/cedaw.pdf> (dostęp: 1.02.2023 r.).

45 Wtedy jeszcze określanej jako *sex*, a nie *gender*.

46 Preambula Konwencji w Sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 18 grudnia 1979 r., *op. cit.*

47 *Ibidem*.

W art. 16 ust. 1 lit. e Konwencji sformułowano obowiązek państw do zapewnienia kobietom równych praw w zakresie „swobodnego i świadomego decydowania o liczbie dzieci i odstępach czasu między ich narodzinami oraz w sprawach dostępu do informacji, poradnictwa i środków umożliwiających korzystanie z tego prawa”. Regulacja ta potwierdza istnienie prawa do autonomii prokreacyjnej oraz podkreśla konieczność zapewnienia równych praw w tym zakresie dla każdego człowieka – bez względu na płeć.

W przestrzeni międzynarodowej problematyka aborcji rozpatrywana jest głównie w kontekście jej wpływu na realizację praw człowieka, a brak zapewnienia dostępu do aborcji postrzegany jest jako problematyczny i wymagający pilnej interwencji legislacyjnej państwa. W stosunku do Polski wielokrotnie wystosowywano ponaglenia do zmiany prawa w tym zakresie. Można je znaleźć między innymi w dokumentach zawierających uwagi końcowe poszczególnych komitetów ONZ. Tytułem przykładu wskazać można na wyrażone w 2004 r. przez Komitet Praw Człowieka głębokie zaniepokojenie restrykcyjnymi przepisami aborcyjnymi w Polsce, które mogą skłaniać kobiety do dokonywania niebezpiecznych aborcji, ryzykownych dla ich życia i zdrowia. Komitet wyraził również obawy w związku z brakiem dostępu aborcji, nawet w przypadkach, gdy prawo na nią zezwalało, na przykład gdy ciąża była wynikiem czynu zabronionego. Jako problematyczny zidentyfikowano także brak informacji na temat korzystania z klauzuli sumienia przez lekarzy, którzy odmawiają przeprowadzenia legalnej aborcji⁴⁸.

W 2014 r. podobne uwagi wyraził Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet⁴⁹. Problematyka związana z brakiem dostępu do aborcji w Polsce pojawiła się również w uwagach końcowych Komitetu Przeciwko Torturom z 2019 r., w których zwrócono uwagę na wieloletnią nieobecność efektyw-

48 Human Rights Committee, Concluding Observations: Poland, UN Doc. CCPR/CO/82/POL, para. 8.

49 Committee on the Elimination of Discrimination against Women, Concluding observations on the combined seventh and eighth periodic reports of Poland, CEDAW/C/POL/CO/7-8, para. 36-37.

nych procedur w zakresie dostępu do aborcji wykonywanej w zgodzie z obowiązującym prawem⁵⁰.

Światowa Organizacja Zdrowia, również funkcjonująca w ramach struktur ONZ, w marcu 2022 r. opublikowała obszerny zestaw wytycznych dotyczących opieki aborcyjnej⁵¹, stanowiących kompendium obejmujące zarówno standardy w obszarze opieki zdrowotnej, jak i poruszające kwestię dostępu do aborcji jako dostępu do zabiegu medycznego, od którego zależne jest korzystanie z praw człowieka. We wskazanym dokumencie **Światowa Organizacja Zdrowia podkreśla konieczność dekryminalizacji zarówno aborcji własnej, jak i pomocy w aborcji**. Jest to bowiem niezbędne dla zapewnienia ochrony prawa do najwyższego osiągalnego standardu zdrowia fizycznego i psychicznego, w tym zdrowia i praw seksualnych i reprodukcyjnych. W omawianym dokumencie zwrócono również uwagę na to, że klauzula sumienia stosowana bez odpowiedniego otoczenia proceduralnego może prowadzić do ograniczenia dostępu do usług medycznych. Światowa Organizacja Zdrowia zauważyła także związek dostępu do aborcji z prawem do wolności od dyskryminacji – ponieważ to kobiety⁵² bezpośrednio potrzebują usług aborcyjnych, są one nie-proporcjonalnie dotknięte przepisami antyaborcyjnymi, co narusza ich prawo do wolności od dyskryminacji⁵³. Prawo do aborcji powiązane jest bowiem z wolnością korzystania z prawa do życia, do zdrowia fizycznego i psychicznego, do prywatności, wolnością od tortur, prawem do informacji i edukacji o zdrowiu seksualnym i reprodukcyjnym, prawem do korzystania z efektów postępu nauki⁵⁴. Jest ono więc chronione również w ramach systemu ochrony tych praw.

50 Committee Against Torture, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, CAT/C/POL/CO/7, para. 33.

51 WHO, Abortion care guideline, 8 marca 2022, dostępny na stronie: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240039483> (dostęp: 1.01.2023 r.).

52 Desygnatem znaczeniowym słowa kobiety w niniejszym kontekście są wszystkie osoby mogące zająć w ciąży.

53 CEDAW Committee, General Recommendation No. 24: Article 12 of the Convention (women and health), (20th Sess., 1999), in *Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies*, para. 11, U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.9 (Vol. II) (2008).

54 *Ibidem*.

Kluczowe decyzje komitetów Organizacji Narodów Zjednoczonych

Poza wcześniej cytowaną Konwencją w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet⁵⁵, podstawowe prawa człowieka, z którymi związane jest prawo do bezpiecznej aborcji, podlegają ochronie również w ramach Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych – MPPOiP. K.L. przeciwko Peru⁵⁶

Zdarzenia miały miejsce w roku 2001 (ciąża) i 2002 (poród). Skarżąca K.L.⁵⁷ otrzymała od personelu medycznego informację, że jej ciąża zagraża życiu, a płód jest obciążony wadą letalną. Po uzyskaniu tej informacji kontynuacja ciąży stała się dla niej źródłem cierpienia psychicznego.

Według prawa krajowego w przypadku wystąpienia prawdopodobieństwa poważnych wad fizycznych lub psychicznych płodu aborcja była niedopuszczalna, jej wykonanie natomiast było możliwe w przypadku konieczności ratowania życia kobiety ciężarnej lub uniknięcia ciężkiego i trwałego uszczerbku na zdrowiu.

Skarżąca urodziła płód z bezmózgowiem, który zmarł po czterech dniach od porodu. Komitet Praw Człowieka dostrzegł, że w takiej sytuacji skarżąca powinna mieć dostęp do aborcji terapeutycznej⁵⁸, a brak tego dostępu doprowadził do naruszenia prawa do wolności od tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania (art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych – MPPOiP), jako że artykuł ten obejmuje nie tylko zakaz tortur fizycznych, ale też wywoływania cierpienia psychicznego. Komitet stwierdził również, że poprzez brak proceduralnego zabezpieczenia dostępu do zabiegu medycznego państwo naruszyło prawo

55 Ang. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* – CEDAW.

56 Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 24 października 2005 roku, skarga nr CCPR/C/85/D/1153/2003, treść decyzji dostępna w repozytorium ONZ: <https://juris.ohchr.org/Search/Details/1215> (dostęp: 1.02.2023 r.).

57 Skarżąca była osobą nieletnią, mającą w chwili wykrycia ciąży 17 lat.

58 Tj. rozumianej jako aborcja wykonywana w przypadku, gdy kontynuowanie ciąży stanowi poważne lub znaczne zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby w ciąży.

do prywatności skarżącej (art. 17). Jako że skarżąca była nieletnia, stwierdzono także, że państwo nie dopełniło swoich szczególnych obowiązków względem niej (art. 24). Brak efektywnego środka proceduralnego pozwalającego na rzeczywiste uzyskanie dostępu do formalnie legalnej aborcji doprowadził do naruszenia art. 2, 7, 17 i 24 MPPOiP⁵⁹.

L.C. przeciwko Peru⁶⁰

Zdarzenia miały miejsce w 2007 roku. Skarżąca, czternastoletnia L.C., została przyjęta do placówki medycznej z rozległymi obrażeniami⁶¹ po próbie samobójczej i podczas wywiadu poprzedzającego operację ratującą życie i zdrowie ujawniła, że była ofiarą przemocy seksualnej ze strony trzydziestoletniego mężczyzny, zaś powodem zamachu na własne życie była obawa przed ciążą. Badanie ginekologiczne potwierdziło ciążę. Operacja została przełożona. Matka skarżącej zabiegala o przeprowadzenie aborcji terapeutycznej, której konsekwentnie odmawiano z uwagi na brak zagrożenia życia skarżącej. Skarżąca poroniła i przeszła operację trzy i pół miesiąca po jej pierwotnie wyznaczonym terminie. W wyniku tych zdarzeń pozostała trwale sparaliżowana od szyi w dół.

Komitet do Spraw Likwidacji Dyskryminacji Kobiet stwierdził naruszenie Konwencji w sprawie Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet⁶² z uwagi na brak wprowadzenia przez państwo środków prawnych (proceduralnych) gwarantujących uzyskanie, w odpowiednim czasie, podstawowych

---

59 Pełna treść Paktu znajduje się tutaj: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19770380167/T/D19770167L.pdf>, w języku angielskim: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (dostęp: 1.02.2023 r.).

60 Decyzja Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet z dnia 17 października 2011 roku, sprawa CEDAW/C/50/D/22/2009, treść decyzji dostępna w repozytorium ONZ: https://www2.ohchr.org/english/law/docs/cedaw-c-50-d-22-2009_en.pdf (dostęp: 1.02.2023 r.).

61 Prócz innych problemów medycznych stwierdzono m.in. uszkodzenie kręgosłupa, które spowodowało paraplegię kończyn dolnych i górnych wymagającą pilnej operacji.

62 Art. 2 (c) oraz (f), 3, 5 oraz 12 w związku z art. 1 Konwencji.

usług zdrowotnych⁶³. Brak dostępu do aborcji z uwagi na zagrożenie zdrowia został również zidentyfikowany jako przejaw dyskryminacji ze względu na płeć w obszarze dostępu do usług zdrowotnych (art. 12 Konwencji).

Mellet przeciwko Irlandii⁶⁴ i Whelan przeciwko Irlandii⁶⁵

Obie skarżące, obywatelki Irlandii, uzyskały informacje medyczne mówiące o zaistnieniu u ich płodów wad letalnych. Obie, wskutek funkcjonującego w Irlandii zakazu aborcji, zmuszone były do przerwania ciąży poza granicami kraju.

Komitet Praw Człowieka potwierdził, że irlandzkie prawo aborcyjne wywołało u skarżących szkody psychiczne, fizyczne i finansowe, oraz stwierdził wystąpienie okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania (art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych), naruszenie prawa do prywatności i życia rodzinnego (art. 17 Paktu) oraz wystąpienie dyskryminacji ze względu na płeć w obszarze równości wobec prawa (art. 26 Paktu). Dodatkowo Komitet podkreślił, że nawet wzięwszy pod uwagę funkcjonującą w Irlandii szeroką ochronę płodu, przekroczone zostały granice w obszarze wyważenia ochrony dóbr płodu i kobiety w ciąży. Komitet zalecił również Irlandii podjęcie środków zapobiegających podob-

---

63 Art. 1 definiuje pojęcie dyskryminacji kobiet. Art. 2(c) mówi o prawie do skutecznego środka odwoławczego oraz nakłada na państwa obowiązek takiego budowania krajowego systemu prawnego, by nie prowadził on do dyskryminacji kobiet. Art. 2(f) wymaga aktywnego osiągnięcia tego celu przez modyfikacje prawa krajowego i odejście od dyskryminujących zwyczajów. Art. 3 wymaga aktywnego działania na rzecz dostępu kobiet do pełnego rozwoju. Art. 5 nakłada obowiązek aktywnego działania przeciwko praktykom społecznym i kulturowym, które umacniają pojęcia wyższości i niższości płci. Art. 12 zobowiązuje państwo do zagwarantowania kobietom prawa do świadczeń zdrowotnych, w tym świadczeń związanych z podejmowaniem decyzji reprodukcyjnych. Art. 16(e) nakłada na państwo obowiązek podjęcia działań gwarantujących kobietom prawo do decydowania o liczbie dzieci i odstępach między ich urodzeniami oraz obowiązek zapewnienia dostępu do informacji, edukacji i innych środków zmierzających do realizacji tego prawa.

64 Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 31 marca 2016 roku, skarga nr CCPR/2324/2013, treść decyzji dostępna w repozytorium ONZ: <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2152> (dostęp: 1.02.2023 r.).

65 Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 17 marca 2017 roku, skarga nr CCPR/2425/2014, treść decyzji dostępna w repozytorium ONZ: <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2376> (dostęp: 1.02.2023 r.).

nym naruszeniom w przyszłości – poprzez legalizację aborcji i zapewnienie dostępu do opieki zdrowotnej w obszarze aborcji w Irlandii⁶⁶.

Komitet uznał, że brak adekwatnych informacji o możliwościach uzyskania aborcji w kraju lub za granicą był okolicznością obciążającą Irlandię.

L.M.R. przeciwko Argentynie⁶⁷

Zdarzenia miały miejsce w 2006 roku. Skarga została wniesiona przez matkę w imieniu i na rzecz niepełnosprawnej intelektualnie córki będącej w ciąży w wyniku zgwałcenia. Zgodnie z prawem krajowym aborcja w takiej sytuacji nie była przestępstwem. Decyzją⁶⁸ sądu ds. nieletnich zakazano jednak przeprowadzenia zabiegu. Mimo jej uchylecia decyzją sądu wyższego rzędu, lokalne szpitale odmawiały wykonania aborcji. Ciąża została przerwana nielegalnie i w późnym stadium.

Komitet Praw Człowieka stwierdził, że osoba w ciąży została poddana okrutnemu, nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu (art. 7⁶⁹), naruszono jej prawo do prywatności i życia rodzinnego (art. 17), a także, że państwo nie dopełniło swoich obowiązków w zakresie objęcia skarżącej ochroną proceduralną⁷⁰.

66 Par. 9: „Na Państwie-Stronie ciąży również obowiązek podjęcia kroków w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości. W tym celu Państwo-Strona powinno zmienić swoje prawo dotyczące dobrowolnego przerywania ciąży, w tym, jeśli to konieczne, swoją Konstytucję, aby zapewnić zgodność z Paktem, w tym w odniesieniu do zapewnienia skutecznych, terminowych i dostępnych procedur przerywania ciąży w Irlandii, a także podjąć środki w celu zapewnienia, że podmioty świadczące usługi opieki zdrowotnej są w stanie dostarczyć pełnej informacji na temat bezpiecznych usług aborcyjnych bez obawy, że zostaną poddane sankcjom karnym”.

67 Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 29 marca 2011 roku, skarga nr CCPR/1608/2007, treść decyzji dostępna w repozytorium ONZ: <https://juris.ohchr.org/Search/Details/1611> (dostęp: 1.02.2023 r.).

68 Sędzia sądu dla nieletnich orzekła, że przerwanie ciąży powinno być zabronione, ponieważ nie uważa za dopuszczalne naprawiania bezprawnej przemocy (wykorzystywania seksualnego) „innego rodzaju bezprawną przemocą wobec nowej niewinnej ofiary, tj. nienarodzonego dziecka”.

69 Wzmiankowane artykuły odnoszą się do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, ang. ICCPR, *International Covenant on Civil and Political Rights*.

70 Art. 2, ustęp 3 w związku z art. 3, 7 i 17 Paktu.

Kluczowe orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące aborcji

Na gruncie polskim szczególnie istotnym dokumentem traktującym o prawach człowieka w przestrzeni międzynarodowej jest Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, znana szerzej jako Europejska Konwencja Praw Człowieka⁷¹ (dalej: Konwencja), uzupełniona o rozległe orzecznictwo⁷² Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (dalej: ETPCz), który to Trybunał odgrywa podstawową rolę w procesie określania treści europejskich standardów praw człowieka⁷³. Problematyka dostępu do bezpiecznej aborcji wiąże się przy tym z wieloma podstawowymi prawami człowieka, które podlegają ochronie Konwencji: m.in. z prawem do ochrony życia (art. 2)⁷⁴, z zakazem tortur i niehumanitarnego traktowania (art. 3)⁷⁵, z prawem do prywatności i wynikającym z niego prawem do integralności fizycznej i psy-

---

71 Treść dokumentu w języku polskim: https://www.echr.coe.int/documents/convention_pol.pdf; oficjalny polski adres publikacyjny: Dziennik Ustaw z 1993, nr 61 poz. 284.

72 Baza orzeczeń ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int> (dostęp: 1.02.2023 r.).

73 I. Kamiński, *Europejski Trybunał Praw Człowieka w roku 2014. Czy to jeszcze ten sam trybunał?*, [w:] *Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego*, UWM w Olsztynie 2015.

74 Artykuł 2 [Prawo do życia]: 1. Prawo każdego człowieka do życia jest chronion przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego, skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę. 2. Pozbawienie życia nie będzie uznane za sprzeczne z tym artykułem, jeżeli nastąpi w wyniku bezwzględnie koniecznego użycia siły: a) w obronie jakiegokolwiek osoby przed bezprawną przemocą; b) w celu wykonania zgodnego z prawem zatrzymania lub uniemożliwienia ucieczki osobie pozbawionej wolności zgodnie z prawem, c) w działaniach podjętych zgodnie z prawem w celu stłumienia zamieszek lub powstania.

75 Artykuł 3 [Zakaz tortur]: Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu.

chicznej oraz prawem do samostanowienia (art. 8)⁷⁶, z wolnością wyrażania opinii (art. 10)⁷⁷, a także z zakazem dyskryminacji (art. 14)⁷⁸.

Dla lepszego zrozumienia standardów kształtowanych i stosowanych przez ETPCz w obszarze praw reprodukcyjnych i aborcji konieczne jest przyjrzenie się najważniejszym orzeczeniom odnoszącym się do tej problematyki.

Open Door i Dublin Well Woman przeciwko Irlandii⁷⁹

Zdarzenia objęte skargą miały miejsce w 1988 roku. Skarżącymi były dwie organizacje zapewniające osobom w Irlandii dostęp do informacji o możliwościach wykonania aborcji za granicą, której to działalności zakazał im Sąd Najwyższy. Skarżące przed Trybunałem powołały się na naruszenie w tej sprawie wolności słowa, a dokładniej wolności rozpowszechniania i pozyskiwania informacji. Przyznając, że cele objęcia zakazem były zasadne w kontekście ówcz-

76 Artykuł 8 [Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego]: 1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. 2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób.

77 Artykuł 10 [Wolność wyrażania opinii]: 1. Każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych. 2. Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej.

78 Artykuł 14 [Zakaz dyskryminacji]: Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów, jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.

79 Wyrok ETPCz w sprawie Open Door i Dublin Well Woman przeciwko Irlandii z dnia 29 października 1992, skarga nr 14234/88 i 14235/88, treść wyroku dostępna w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57789> (dostęp: 1.02.2023 r.).

esnych standardów moralnych Irlandii⁸⁰, Trybunał stwierdził naruszenie artykułu 10 EKPCz, biorąc pod uwagę okoliczności takie jak „wieczny”⁸¹ charakter zakazu rozpowszechniania informacji, nieproporcjonalność zakazu, informacyjny charakter działalności Open Door i Dublin Well Woman, fakt tolerowania przez państwo ich działalności w przeszłości, powszechną dostępność udzielanych przez nie informacji, ale także fakt stworzenia przez państwo dodatkowego ryzyka dla zdrowia kobiet podróżujących za granicę w celu zrobienia aborcji oraz dodatkowego narażenia życia i zdrowia tych osób, które nie są w stanie same pozyskać odpowiednich informacji.

Tysiąc przeciwko Polsce⁸²

Zdarzenia opisane w skardze miały miejsce w 2000 r. Skarżąca zaszła w ciążę zagrażającą jej zdrowiu, co zostało potwierdzone zaświadczeniem lekarskim. W szpitalu, do którego zgłosiła się w celu wykonania legalnej aborcji, podważono poprawność uprzednio dokonanej oceny stanu jej zdrowia oraz odmówiono wykonania zabiegu. Wskutek braku proceduralnego zabezpieczenia dostępu do legalnej aborcji, skarżąca ostatecznie jej nie wykonała. W wyniku ciąży i porodu jej stan zdrowia pogorszył się na tyle, że potrzebowała stałej pomocy w życiu codziennym, a także nie była zdolna do sprawowania opieki nad swoimi dziećmi. Trybunał nie dopatrzył się w tej sprawie nieludzkiego ani poniżającego traktowania. Stwierdził natomiast naruszenie artykułu 8 EKPCz, poprzez brak procedur regulujących dostęp do aborcji, na jaką pozwalało państwo w ramach swojego systemu prawnego, skutkujący brakiem realnej ochrony zdrowia. Trybunał podkreślił tutaj, że w sytuacji, kiedy prawo przewiduje określone uprawnienie jednostki, ustawodawca nie może

80 We wzmiankowanym okresie w Irlandii obowiązywała konstytucja obejmująca ochroną prawną płód w czasie przed narodzinami.

81 Jak przytoczono w wyroku, zakaz stanowił, „aby pozwani [Open Door i Dublin Well Woman] i każdy z nich, ich pracownicy lub agenci, zostali na zawsze powstrzymani od doradzania lub pomagania kobietom w ciąży w ramach jurysdykcji tego sądu w celu uzyskania dalszych porad dotyczących aborcji lub uzyskania aborcji”.

82 Wyrok ETPCz w sprawie Tysiąc przeciwko Polsce z dnia 20.02.2007 r., skarga nr 5410/03, treść wyroku dostępna w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79812> (dostęp: 1.02.2023 r.).

tak kształtować ram prawnych, aby ograniczyć rzeczywistą możliwość ich wykonywania⁸³. Z rozważań przeprowadzonych przez ETPCz w tej sprawie wyprowadzić można wniosek, że uznanie konkretnego prawa jednostki (w omawianej sprawie było to prawo do przerwania ciąży w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia kobiety) pociąga za sobą obowiązek państwa do zapewnienia środków umożliwiających realizację tego prawa⁸⁴, w tym do takiego ukształtowania ram proceduralnych, aby efektywnie umożliwić jednostkom dochodzenie swoich praw w tym zakresie. Obowiązek ten, jak ma to miejsce w przypadku wszystkich praw podmiotowych, skorelowany jest zatem z określonymi uprawnieniami jednostek.

Wskazać jednocześnie trzeba, że wyrok w tej sprawie – z racji braku wprowadzenia przez Polskę stosownych, efektywnych procedur pozwalających na uzyskanie dostępu do gwarantowanej przez państwo aborcji – nadal jest uznawany za niewykonany⁸⁵.

R.R. przeciwko Polsce⁸⁶

Zdarzenia opisane w skardze do ETPCz miały miejsce w 2002 roku. Skarżąca podczas badania USG uzyskała informację o możliwych wadach płodu i wyraziła wolę wykonania aborcji w przypadku potwierdzenia tych podejrzeń. Kolejni lekarze odmawiali jej jednak wykonania stosownego badania genetycznego na tyle długo, że w chwili otrzymania wyników aborcja nie była już zgodnie z prawem możliwa. Trybunał stwierdził, że takim działaniem nie tylko naruszono prawo Skarżącej do poszanowania jej życia prywatnego

83 Wyrok ETPCz z 20.03.2007 r., Tysiąc przeciwko Polsce, nr 5410/03, HUDOC; par. 116-117.

84 Tak również w wyroku ETPCz w sprawie R.R. przeciwko Polsce z 26.05.2011 r., skarga nr 27617/04, HUDOC oraz w wyroku ETPCz w sprawie Dickson przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z dnia 4.12.2007 r., skarga nr 44362/04, HUDOC, par. 70.

85 Rezolucja tymczasowa CM/ResDH(2021)44 – wykonanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: Tysiąc, R.R. oraz P. i S. przeciwko Polsce – przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 11 marca 2021 r. – <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-208916> (dostęp: 1.02.2023 r.).

86 Wyrok ETPCz w sprawie R.R. przeciwko Polsce z dnia 26 maja 2011 r., skarga nr 27617/04, treść wyroku dostępna w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-104911> (dostęp: 1.02.2023 r.).

z racji rażącej rozbieżności między teoretycznym prawem do aborcji i praktycznym brakiem proceduralnego do niej dostępu, ale również naruszono artykułu 3, poprzez nieludzkie i poniżające traktowanie Skarżącej przez personel medyczny.

P. i S. przeciwko Polsce⁸⁷

Skarżącymi w sprawie były matka z córką. W 2008 roku czternastoletnia wówczas dziewczynka zaszła w ciążę. Ciąża bezspornie pochodziła z czynu zabronionego, wobec czego dziecko miało prawo do legalnej aborcji w Polsce. Skarżące uzyskały stosowne zaświadczenie prokuratora i udały się do szpitala w celu skorzystania z możliwości legalnego przerwania ciąży. Zabiegu nie wykonano. Jeden z lekarzy zmusił dziecko do kontaktu z katolickim księdzem, który miał je odwieść od decyzji o przerwaniu ciąży. Matka dziewczynki zmuszona została do podpisania dokumentu informującego, że aborcja może prowadzić do śmierci jej dziecka. Szpital ostatecznie odmówił wykonania aborcji i do tego upublicznił sprawę, w wyniku czego matka i córka były nękanie przez aktywistów przeciwnych aborcji. Zostały również poddane przesłuchaniu policyjnemu, prowadzącemu do odebrania córki matce i umieszczenia jej w pieczy zastępczej. Po interwencji Ministra Zdrowia aborcja została wykonana, niemniej doszło do tego w tajemnicy, w mieście oddalonym od miejsca zamieszkania dziewczynki o 500 kilometrów.

Trybunał stwierdził, że w tej sprawie doszło do naruszenia prawa do prywatności na gruncie prawa do legalnej aborcji oraz ochrony danych medycznych. Stwierdził również, że skarżące zostały poddane nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu. Dodatkowo uznano, że państwo naruszyło prawa nieletniej poprzez umieszczenie jej w pieczy zastępczej po próbie uzyskania dostępu do legalnej aborcji.

Podobnie jak w sprawie Tysiąc przeciwko Polsce podkreślono, że zobowiązania państwa w zakresie ochrony prawa do prywatności obejmują w oce-

---

87 Wyrok ETPCz w sprawie P. i S. przeciwko Polsce z dnia 30 października 2012 r., skarga nr 57375/08, treść wyroku dostępna w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114098> (dostęp: 1.02.2023 r.).

nie ETPCz również zapewnienie takich procedur i środków, by jednostka miała możliwość realizacji tego prawa. Konwencja nie ma bowiem na celu zapewnienia praw teoretycznych lub iluzorycznych, ale praw praktycznych i efektywnych. Z chwilą przyjęcia przez państwo, działające w zakresie uznania, ustawowych zapisów dopuszczających aborcję w określonych sytuacjach, państwo to nie może konstruować swoich ram prawnych w taki sposób, aby ograniczały możliwość rzeczywistego dostępu do aborcji. Trybunał wskazał również, że państwa są zobowiązane zorganizować wewnętrzny system świadczeń zdrowotnych w sposób gwarantujący, że możliwość efektywnego korzystania z prawa do wolności sumienia przez personel medyczny nie pozbawi pacjentów dostępu do świadczeń, do których są uprawnieni w świetle obowiązujących przepisów. W przedmiotowej sprawie warunki te nie zostały jednak spełnione.

Vo przeciwko Francji⁸⁸

Zdarzenia miały miejsce w 1991 roku. Skarżąca, udając się zaplanowane w szóstym miesiącu ciąży badanie lekarskie, na skutek omyłki poddana została zabiegowi usunięcia spirali antykoncepcyjnej, co skutkowało wystąpieniem stanu zagrożenia zdrowia i przerwaniem ciąży. Skarżąca dopatrywała się naruszenia praw człowieka w braku regulacji karnej penalizującej niedobrowolne przerwanie ciąży.

Trybunał nie stwierdził w tej sprawie naruszenia artykułu 2 (prawo do życia), wskazując, że sprawa dotyczyła nieumyślnego uszkodzenia płodu wbrew woli matki, a skarżąca miała do dyspozycji inne niż karne środki prawne w celu dochodzenia stosownego zadośćuczynienia

---

88 Wyrok ETPCz w sprawie Vo przeciwko Francji z dnia 8 lipca 2004 r., skarga nr 53924/00, treść wyroku dostępna w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61887> (dostęp: 1.02.2023 r.).

Boso przeciwko Włochom⁸⁹

Przedmiotowo istotne zdarzenia miały miejsce w 1984. Skarżący Boso powołał się przed Trybunałem na naruszenie prawa do życia, prawa do życia prywatnego i rodzinnego oraz prawa do stworzenia rodziny w związku z wykonaniem przez jego żonę legalnej aborcji, na którą on, jako ojciec, nie wyrażał zgody.

W ślad za uprzednimi⁹⁰ orzeczeniami Trybunał stwierdził, że potencjalne prawa ojca płodu nie mogą być interpretowane rozszerzająco, to jest w sposób przyznający mu prawo udziału w procesie decyzyjnym lub zwrócenia się do sądu celem powstrzymania aborcji⁹¹. Skarga została uznana za niedopuszczalną.

A, B i C przeciwko Irlandii⁹²

Zdarzenia miały miejsce w 2005 roku. Wszystkie skarżące były obywatelkami Irlandii, a aborcja w tym kraju była legalna w sytuacji realnego i poważnego niebezpieczeństwa dla życia matki, którego to niebezpieczeństwa można było uniknąć jedynie drogą przeprowadzenia zabiegu. Skarżące A i B wykonały aborcję z przyczyn socjoekonomicznych, przy czym zmuszone były do wyjazdu do Wielkiej Brytanii. Skarżąca C chorowała na raka i podniosła, że wskutek działania restrykcyjnego irlandzkiego prawa – z uwagi na efekt mrozący, jaki zapanował wśród lekarzy – nie miała pełnego dostępu do informacji o skutkach ciąży dla jej zdrowia ani do jasnej procedury kwalifikacyjnej przy aborcji zapewnianej przez państwo. Finalnie ona również wykonała aborcję w Wielkiej Brytanii.

89 Decyzja w sprawie Boso przeciwko Włochom z dnia 5 września 2002 r., skarga nr 50490/99, treść decyzji dostępna w bazie ETPCz <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-23338> (dostęp: 1.02.2023 r.).

90 Zob. W.P. przeciwko Wielkiej Brytanii z dnia 13 maja 1980 r., skarga 8416/78; H. przeciwko Norwegii z dnia 19 maja 1992 r., skarga nr 17004/90.

91 Dosł. „Komisja uznała ponadto, że prawo potencjalnego ojca do poszanowania jego życia prywatnego i rodzinnego nie może być interpretowane w sposób tak szeroki, aby obejmowało prawo do konsultacji lub wystąpienia do sądu w sprawie aborcji, którą zamierza przeprowadzić jego żona.”

92 Wyrok ETPCz w sprawie A, B i C przeciwko Irlandii z dnia 16.12.2010 r., skarga nr 25579/05, treść wyroku dostępna w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102332> (dostęp: 1.02.2023 r.).

Trybunał nie dopatrzyl się naruszenia prawa do prywatności w stosunku do skarżących A i B, stwierdził natomiast naruszenie artykułu 8 EKPCz w stosunku do skarżącej C – niepewność prawna oraz brak procedur pozwalających na stwierdzenie, czy dana osoba ma prawo legalnie wykonać aborcję, doprowadziły do rażącej rozbieżności między teoretycznym prawem do aborcji a realnym do niej dostępem, co z kolei stanowiło naruszenie prawa do prywatności.

Konsensus europejski względem dostępu do aborcji

Nie sposób prowadzić rozważań o aborcji w świetle prawa międzynarodowego bez przyjrzenia się ustawodawczym standardom regionalnym, w naszym przypadku paneuropejskim. Były państwowe nie funkcjonują bowiem w prawnej lub politycznej próżni.

Kluczowym dla stosowania Konwencji pojęciem jest koncepcja konsensusu regionalnego. Mówiąc o konsensusie w tym kontekście, mamy na myśli analizowany podczas procesu orzeczniczego poziom jednolitości regulacji prawnej uważanej za niezbędny standard, a występującej w systemach prawnych państw danego obszaru oraz dotyczącej określonego tematu. Konsensus stanowi mechanizm interpretacyjny norm mający na celu z jednej strony zapewnienie jak najszerzej ochrony praw człowieka, a z drugiej pozostawienie państwom członkowskim możliwie rozległego marginesu uznania, pozwalającego na uwzględnienie lokalnych, narodowych odrębności oraz – czasami rozbieżnych – priorytetów państwowych. Interpretacyjne uwzględnienie aktualnych standardów w krajach regionu sprawia, że umowa międzynarodowa podąża za zmieniającą się rzeczywistością, w tym za jej aspektami światopoglądowymi. Używając koncepcji konsensusu, Trybunał może również – po wnikliwej analizie sprawy – uznać, że doszło do tak daleko idącej zmiany rzeczywistości europejskiej, że konieczna jest zmiana interpretacji postanowień Konwencji w taki sposób, by objąć ochroną nowe

aspekty od lat uznawanych praw⁹³. Międzynarodowe standardy ochrony praw człowieka mają bowiem charakter żywy i dynamiczny, pozwalający na dalsze stosowanie nieuchronnie coraz starszych tekstów traktatów i konwencji do szybko zmieniającej się rzeczywistości. Jednym z najbardziej znanych przykładów podążania orzecznictwa za nabudowanym z biegiem lat konsensem jest sprawa Christine Goodwin przeciwko Zjednoczonemu Królestwu⁹⁴, dotycząca braku prawnego uznawania korekty płci.

Wydając wyrok w 2002 roku, ETPCz wskazał, że podobne sprawy były już w Strasburgu rozpatrywane w przeszłości, natomiast wokół prawnego uznania nabytej przez osoby transpłciowe płci powstał europejski konsensus i państwa nie mogą już dłużej powoływać się na fakt, że uregulowanie tego mieści się wyłącznie w ich marginesie uznania.

Odrębnym od konsensusu w kontekście interpretacji gwarancji konwencyjnych będzie konsensus faktyczny, rozumiany jako realnie istniejący standard realizowany przez aktualnie obowiązujące prawodawstwo w regionie. Jak zatem przedstawia się ewentualny konsensus w obszarze prawa aborcyjnego? Obecnie w Europie zdecydowana większość, a dokładnie 95% kobiet w wieku reprodukcyjnym, żyje w krajach, które zezwalają na aborcję na żądanie lub z szerokich przyczyn społeczno-ekonomicznych⁹⁵.

---

93 Przykładem dynamicznej ewolucji interpretacyjnej jest wywiedzenie prawa do środowiska z art. 8 Konwencji, które to prawo wprawdzie nie jest zagwarantowane w Konwencji, ale problem na tle art. 8 pojawia się, gdy wywołana lub tolerowana przez państwo ingerencja w środowisko naturalne bezpośrednio negatywnie wpływa na życie rodzinne i prywatne oraz dom podmiotu skarżącego – Wyrok ETPCz w sprawie Fadyeyeva przeciwko Rosji z dnia 9 czerwca 2005 r., skarga nr 55723/00, treść wyroku dostępna w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=001-69315> (dostęp: 1.02.2023 r.).

94 Wyrok ETPCz w sprawie Christine Goodwin przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z dnia 11 lipca 2002 r., skarga nr 28957/95, treść wyroku dostępna w bazie ETPCz: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-60596> (dostęp: 1.02.2023 r.).

95 R.C. Ostergren, M. Le Bossé, *The Europeans: A Geography of People, Culture, and Environment*, Nowy Jork 2004, s. 203.

Wyjątkami są Malta, Watykan, Liechtenstein, Andora⁹⁶ i Polska – w tych krajach aborcja pozostaje nielegalna bądź ograniczona w stopniu pozwalającym na uznanie, że dostęp do niej praktycznie nie istnieje. Konsensus regionalny względem dostępu do aborcji nie tylko stabilnie oraz weryfikowalnie istnieje, ale też nieustająco się powiększa. W 2019 roku aborcja została zdekryminalizowana w Monako⁹⁷. Malta⁹⁸, między innymi po głośnym skandalu międzynarodowym⁹⁹, jest w trakcie prac nad złagodzeniem restrykcyjnego prawa. Irlandia, przez dekady postrzegana jako skrajnie antyaborcyjna i już na poziomie konstytucyjnym chroniąca życie płodu, w 2018 roku przeprowadziła konieczne do zmiany konstytucji referendum¹⁰⁰, a obecnie zezwala na aborcję w ciągu pierwszych dwunastu tygodni ciąży, a także

96 Pamiętać należy, że Andora jest bytem państwowym o atypowych cechach, w szczególności w postaci bycia monarchią konstytucyjną dwóch książąt – aktualnego prezydenta Francji oraz każdego kolejnego biskupa katalońskiej diecezji Urgel. Legalizacja aborcji w tym kraju miałyby znaczenie nie tylko wewnętrzne, światopoglądowe, a również zewnętrzne, geopolityczne – poprzez efektywne sprzeciwienie się biskupa Urgel autorytetowi Watykanu, które winno skutkować jego abdykacją (por. R. Poy, *El Vaticà avisa que l'avortament faria abdicar el Copríncep episcopal*, „Diari d'Andorra”, 15 listopada 2018, https://www.diariandorra.ad/noticies/nacional/2018/11/05/el_vaticà_avisa_que_avortament_faria_abdicar_coprincep_137655_1125.html, dostęp 17.12.2022). Sytuacja ustrojowa Andory sprawia, że nie jest możliwym traktowanie jej w debacie aborcyjnej jak państwa porównywalnego do Polski czy Malty.

97 Monako podejmuje obecnie kroki w celu dekryminalizacji aborcji. Zob. Monaco prêt à dépénaliser l'avortement, mais sans l'autoriser, „Le Monde”, 5 sierpnia 2019, https://www.lemonde.fr/international/article/2019/08/05/monaco-pret-a-depenaliser-l-avortement-mais-sans-l-autoriser_5496872_3210.html (dostęp 12.12.2022).

98 W grudniu 2022 na Malcie trwały prace parlamentarne mające na celu złagodzenie prawa antyaborcyjnego, w szczególności poprzez umożliwienie wykonania aborcji w przypadku zagrożenia zdrowia i życia osoby w ciąży. Zob. J. Parker, P. Kirby, Malta moves to ease EU's last total ban on abortion, BBC News, 16 listopada 2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-63650476> (dostęp 12.12.2022).

99 Zob. S. Monetta, *US woman denied termination in Malta: 'I was terrified'*, BBC News, 3 lipca 2022, <https://www.bbc.com/news/world-61959825> (dostęp 12.12.2022).

100 S. Bardon, S. Carswell, *Abortion referendum to take place on May 25th*, „Irish Times”, 28 marca 2018, <https://www.irishtimes.com/news/politics/abortion-referendum-to-take-place-on-may-25th-1.3443119> (dostęp 12.12.2022).

później w przypadkach zagrożenia życia lub zdrowia kobiety ciężarnej lub w przypadkach śmiertelnej nieprawidłowości płodu¹⁰¹.

W świetle powyższych danych nie sposób uznać, że kraje europejskie nie posiadają wypracowanego konsensusu regionalnego – w rozumieniu faktycznym – względem regulacji dostępu do zabiegu przerywania ciąży. Regulacje państw europejskich zgodnie pozwalają bowiem na aborcję na żądanie do 10-12 tygodnia ciąży, a także uznają za akceptowalne powody do przerwania ciąży w postaci jej pochodzenia z czynu zabronionego, zaistnienia zagrożenia życia lub zdrowia matki oraz ciężkiego uszkodzenia płodu.

Polskie przepisy, a tym bardziej praktyka ich stosowania, bezspornie umiejscawiają więc nasze państwo wśród krajów identyfikowanych jako obszary obowiązywania skrajnie restrykcyjnego prawa aborcyjnego. Co więcej, Polska pozostaje jedynym krajem w Europie, który na przestrzeni ostatniej dekady swoje prawo jedynie zaostrzał, nie zaś – przynajmniej w jakimś stopniu – liberalizował.

---

101 Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Act 2018 (Act 31 of 2018)
Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Bill 2018 (Bill 105 of 2018),
<https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2018/105/> (dostęp 17.12.2022).

1

Aborcja a normy międzynarodowe

2

Aborcja a normy konstytucyjne

3

Prawo do aborcji w ustawie o planowaniu rodziny

4

Odpowiedzialność za przerwanie cudzej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy

5

Odpowiedzialność karna za pomoc w aborcji lub za nakłanianie do niej

Aborcja a normy konstytucyjne

Analizę prawną problematyki związanej z przerywaniem ciąży należy przeprowadzić z uwzględnieniem kontekstu konstytucyjnego. Normy wynikające z ustawy zasadniczej muszą być bowiem uwzględniane w procesie wykładni poszczególnych norm prawnych. Wymóg ten dotyczy przy tym w szczególności wykładni dokonywanej przez sąd w procesie stosowania prawa. To bowiem sąd rozpoznający konkretną indywidualną sprawę cywilną lub karną jest gwarantem prawidłowego stosowania prawa z punktu widzenia aksjologicznych podstaw systemu prawnego¹⁰². Z tej powinności wynika przy tym nakaz kierowania się zasadą wykładni prokonstytucyjnej oraz umiejętne wykorzystywanie reguł walidacyjnych¹⁰³. Zastosowanie tych ostatnich – choć wyjątkowe – ma na celu zapewnienie gwarancji, że orzeczenie sądowe oparte będzie na normie zgodnej z Konstytucją oraz z pozostałymi aktami norma-

---

102 M. Gutowski, P. Kardas, *Wykładnia i stosowanie prawa w procesie opartym na Konstytucji*, Warszawa 2017, s. 7.

103 Reguły walidacyjne nakazują uznawać jakieś fakty za fakty prawotwórcze w danym systemie; jest to typ reguł, który można porównać z regułą uznania: tylko normy, które zostaną wydane przez kompetentny do tego podmiot w przewidzianej prawem procedurze i nie zostaną uchylone, mogą być przestrzegane czy stanowić podstawę stosowania prawa. Cf. J. Szydlik-Brudny, *Reguły walidacyjne i reguły egzegezy stosowane w rozwiązywaniu problemów dogmatyki prawnej z punktu widzenia metodologii*, [w:] *Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea 5*, 2015, s. 193-200.

tywnymi obowiązującymi w polskim porządku prawnym¹⁰⁴. Wskazane wyżej wymogi nabierają szczególnego znaczenia w procesie karnym, ponieważ jest to dziedzina prawa najbardziej ingerująca w życie jednostki.

Autonomia prokreacyjna jednostki a normy Konstytucyjne

Autonomia prokreacyjna – jako wyraz autonomii osobistej jednostki – podlega ochronie przewidzianej w Konstytucji RP. Ochrona ta w zależności od kontekstu może być powiązana z różnymi prawami i wolnościami określonymi w Konstytucji. Realizacja autonomii prokreacyjnej stanowi bowiem emanację prawa do poszanowania godności (art. 30 Konstytucji), zasady poszanowania wolności (art. 31 ust. 1 Konstytucji), prawa do życia (art. 38 Konstytucji), wolności osobistej (art. 41 ust. 1 Konstytucji), prawa do prywatności i do decydowania o swoim życiu osobistym (art. 47 Konstytucji), a także prawa do ochrony zdrowia (art. 68 ust. 1 Konstytucji).

Poniżej omówiono podstawowe zagadnienia dotyczące powiązania tych praw i wolności z problematyką aborcji.

Kontynuacja lub przerwanie ciąży a zasada poszanowania godności

Omawiając konstytucyjnie chronione prawo do autonomii prokreacyjnej, w pierwszej kolejności trzeba zwrócić uwagę na powiązanie tej autonomii z najważniejszą zasadą w polskim porządku prawnym, a mianowicie z zasadą poszanowania godności ludzkiej. Wskazana zasada została wyrażona w art. 30 Konstytucji, zgodnie z którym „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela.

---

104 M. Gutowski, P. Kardas, *Wykładnia i stosowanie ...*, op. cit., s. 8-9.

Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”. Godność, o której mowa w tym przepisie, jest niezależnym od woli prawodawcy i społeczeństwa przymiotem człowieka. Istotą godności jest bowiem uznanie podmiotowości człowieka i związanej z nią autonomii jednostki¹⁰⁵. Tak rozumiana godność i podmiotowość wynikają z samego człowieczeństwa i przysługują niezależnie od postępowania jednostki. Godność nie wymaga więc jej uprzedniego „zdobycia”, ani nie może zostać przez człowieka utracona¹⁰⁶.

W doktrynie wskazuje się przy tym, że zasadę wyrażoną w omawianej regulacji należy rozpatrywać na trzech płaszczyznach. Po pierwsze, jest to zasada stanowiąca podstawę całego systemu prawa w Polsce. Po drugie, jest to zasada stanowiąca fundament konstytucyjnego katalogu praw człowieka, co ma istotne znaczenie przede wszystkim przy wykładni przepisów odnoszących się do tych praw. Po trzecie, z tej zasady wnioskuje się również swoiste publiczne prawo podmiotowe do ochrony godności¹⁰⁷. Art. 30 Konstytucji wyznacza zasadnicze kierunki wykładni przepisów chroniących podstawowe prawa i jednocześnie określa dopuszczalne granice ingerencji ustawodawcy w te prawa¹⁰⁸. Granicą tą będzie przede wszystkim podmiotowość człowieka, która jest nienaruszalna i nie podlega ograniczeniom.

Upatrywanie w autonomii jednostki istoty godności niesie za sobą szereg skutków prawnych, w szczególności w zakresie wyznaczania granic tej autonomii. Równie istotna w tym zakresie jest konstatacja, iż przekroczenie granic dopuszczalnej ingerencji państwa w chronioną sferę autonomii jednostki stanowi jednocześnie naruszenie zasady poszanowania godności człowieka.

105 L. Garlicki, *Polskie Prawo Konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. 9, Warszawa 2022.

106 Cf. wyrok TK z 5 marca 2003 r., K 7/01, OTK-A 2003/3/19.

107 P. Tuleja [w:] P. Czarny, M. Florczak-Wątor, B. Naleziński, P. Radziejewicz, P. Tuleja, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, LEX/el. 2021, art. 30, nb. 1. Nie można jednak utożsamiać konstytucyjnej godności człowieka z jej cywilistyczną postacią znaną pod nazwą godności osobistej. K. Complak [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. M. Haczkowska, Warszawa 2014, art. 30.

108 Praca zbiorowa, *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 723.

Pogląd ten został potwierdzony przez TK w wyroku z dnia 25 lutego 2002 r.¹⁰⁹, w którym uznano, że naruszenie podstawowych praw człowieka stanowi jednocześnie pogwałcenie zasady poszanowania godności¹¹⁰. Zasada poszanowania godności nie oznacza więc tylko pozostawienia człowiekowi pewnej sfery wolności czy autonomii¹¹¹ (aspekt pozytywny), ale także oznacza zakaz poddawania go takim sytuacjom czy takiemu traktowaniu, które mogłyby tę godność naruszyć lub przekreślić (aspekt negatywny)¹¹².

Przy analizie zasady poszanowania godności w odniesieniu do podmiotowości osoby w ciąży i do ewentualnego przerwania tej ciąży nasuwają się trzy pytania. Po pierwsze: czy osoba fizyczna, zachodząc w ciążę, traci podmiotowość w rozumieniu art. 30 Konstytucji? Po drugie: czy sama ciąża lub rozwijający się w danej osobie płód uzyskuje podmiotowość w rozumieniu art. 30 Konstytucji – a jeśli tak, to kiedy to następuje? Po trzecie: jeżeli uznać podmiotowość płodu w rozumieniu art. 30 Konstytucji, to w jaki sposób należy ocenić przerwanie tej ciąży, które samo w sobie jest wykonaniem praw wynikających z podmiotowości osoby w ciąży?

Odpowiedź na pierwsze pytanie wydaje się być oczywista – **osoba w ciąży nie może utracić godności poprzez zajście w ciążę**. Zajście w ciążę nie ogranicza też jej podmiotowości, nawet gdyby ta osoba wyraziła na to zgodę. Godność, o której mowa w art. 30 Konstytucji jest bowiem nienaruszalna, nie podlega ograniczeniom i nie można się jej zrzec¹¹³. Wynika to wprost z wcześniej wskazanych założeń całego systemu prawnego w Polsce.

109 Wyrok TK z dnia 25.02.2002 r., SK 29/01, OTK ZU Nr 1/A/2002, poz. 5.

110 *Ibidem*.

111 Autonomia jednostki oznacza swobodę postępowania zgodnie z własną wolą, wewnętrznego samookreślenia i kształtowania otoczenia stosownie do swojej autonomii. W omawianym kontekście traktować ją należy jako wartość samą w sobie. Zarówno godność, jak i autonomia jednostki nie wynikają z prawa stanowionego, są przypisane każdemu człowiekowi z racji jego człowieczeństwa, przez co także autonomia jest przyrodzona i niezbywalna.

112 L. Garlicki, *Polskie Prawo Konstytucyjne...*, *op. cit.*

113 Cf. P. Polak, J. Trzcziński, *Konstytucyjna zasada godności człowieka w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, [w:] *Gdańskie Studia Prawnicze*, tom XL 2018, s. 257-274.

Podmiotowość płodu jest już kwestią o wiele trudniejszą w ocenie i *de facto* sprowadzającą się do odpowiedzi na pytanie, czy płód rozwijający się w ciele osoby fizycznej jest podmiotem regulacji opisanej w art. 30 Konstytucji. W art. 30 Konstytucji użyto sformułowania „przyrodzona”, z czego można wnioskować, że godność nabywa się poprzez urodzenie się człowiekiem. Podobny wniosek wyrażono w wyroku TK z dnia 15.11.2000 r.¹¹⁴, w którym wskazano, że: „Takie [warunkujące ww. wyrok] rozumowanie nawiązuje do preambuły i art. 1 Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela, z których wynika zasada, że z racji urodzenia się człowiekiem – a nie na podstawie jakichkolwiek innych aktów i czynności prawnych – człowiek jest podmiotem wszystkich praw wynikających z jego człowieczeństwa”¹¹⁵. Warto jednocześnie zastrzec, że uznanie, iż godność nabywa się przez urodzenie jako istota ludzka, nie oznacza jednak, że płód nie posiada i nie może posiadać żadnych praw nadanych lub uznanych przez prawo stanowione. Konstatacja ta dotyczy bowiem jedynie oceny jego podmiotowości w kontekście art. 30 Konstytucji.

Warto wskazać, że pod rządami wcześniej obowiązującej Konstytucji¹¹⁶ TK¹¹⁷ odniósł się do pojęcia godności płodu, nie określając jednak wprost, na jakiej podstawie przypisał mu taki przymiot¹¹⁸. Drugą sposobność odniesienia się do problematyki godności płodu TK miał dopiero w roku 2020,

114 Wyrok TK z 15.11.2000 r., P 12/99, OTK 2000, nr 7, poz. 260.

115 *Ibidem*.

116 Tj. Ustawy Konstytucyjnej z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U. Nr 84, poz. 426; ze zm.: Dz.U. z 1995 r. Nr 38, poz. 148 i Nr 150, poz. 729; Dz.U. z 1996 r. Nr 106, poz. 488).

117 Orzeczenie TK z 28.05.1997 r., K 26/96, OTK 1997, Nr 2, poz. 19, Legalis.

118 Niezależnie od tego, co kierowało składem orzekającym wydającym wskazane orzeczenie, zauważyć trzeba, że wskazane orzeczenie może nie przynieść odpowiedzi na postawione wcześniej pytanie. Pytanie to odnosi się bowiem do godności w rozumieniu aktualnie obowiązującej Konstytucji, a nie Konstytucji obowiązującej przed nią, na podstawie której orzekał w tej sprawie TK. Obecnie obowiązująca Konstytucja opiera się, jak się wydaje, na innych wartościach, zarówno w odniesieniu do zasad ustrojowych, jak i podstaw całego systemu prawnego, u których leży poszanowanie podmiotowości, wolności i praw człowieka.

wydając wyrok z dnia 22 października 2020 r.¹¹⁹ i niewątpliwie z tej okazji skorzystał. We wskazanym wyroku TK podniósł wprost, że konstytucyjne pojęcie ‘człowieka’ obejmuje swym zakresem podmiotowym każdą istotę posiadającą genom ludzki niezależnie od etapu rozwoju, a więc dotyczy to też płodu ludzkiego. Twierdzenie to trudno jednak uznać za wiążące dla wykładni omawianego przepisu. Zauważyć bowiem należy, że większość przedstawicieli nauki prawa wypowiedzających się na temat tego orzeczenia, zwraca uwagę na istotne błędy proceduralne i merytoryczne, które zaistniały przy jego wydaniu¹²⁰, a które skutkują niemożliwością uznania go za źródło obowiązującego prawa. Z tezą tą należy się zgodzić: funkcjonowanie Trybunału Konstytucyjnego w dacie rozpoznania tej sprawy było bowiem obciążone fundamentalnymi mankamentami związanymi z procedurą mianowania trzech członków TK, poważnymi wątpliwościami co do niezależności dwóch pozostałych, legalności wielokrotnych zmian składów Trybunału w poszczególnych sprawach, czy legalności powołania Prezesa Trybunału¹²¹.

119 Wyrok TK z dnia 22 października 2020 r., K 1/20, OTK Seria A 2021, poz. 4; Dz.U. 2021 poz. 175.

120 Cf. A. Rakowska-Trela, *Wyrok czy „niewyrok”*. *Glosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r.*, K 1/20, „Przegląd Sądowy”, 2021, nr 6, s. 106-118; A. Gliszczyńska-Grabias, W. Sadurski, *The Judgment That Wasn't (But Which Nearly Brought Poland to a Standstill): Judgment of the Polish Constitutional Tribunal of 22 October 2020, K1/20*, „European Constitutional Law Review”, 2021, nr 1; W. Ciszewski, *Aborcja, niepełnosprawności kerynda osób trzecich*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 118; K. Kozub-Ciembroniewicz, D. Szumilo-Kulczycka, *Konsekwencje uchylenia w sprawie TK (uwagi na tle orzeczenia w sprawie K 1/20)*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 81-100; R. Piotrowski, *Nowa regulacja przerywania ciąży w świetle Konstytucji*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 62-80; B. Grabowska-Moroz, K. Łakomic, *(Nie)dopuszczalność aborcji. Glosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r.*, K 1/20, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 251-259; R. Adamus, *Przesłanka eugeniczna (embriopatologiczna) jako przesłanka legalnego przerywania ciąży. Glosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r.*, K 1/20, „Palestra”, 2020, nr 11, s. 94-107; M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 38; P. Bogdanowicz, Ł. Bojarski; J. Czaja i in., *Stanowisko Zespołu Ekspertów Prawnych w sprawie rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego aborcji*, <https://www.batory.org.pl/oswiadczenie/stanowisko-zespołu-ekspertow-prawnych-w-sprawie-rozstrzygnięcia-trybunału-konstytucyjnego-dotyczącego-aborcji> (dostęp: 27.11.2022 r.); D. Przywara, M. Nowicki i in., *Stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka vs. tzw. Orzeczenia TK*, https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/10/Stanowisko-HFPC-ws-tzw-orzeczenia-TK_v1.1.pdf (dostęp: 27.11.2022 r.).

121 B. Grabowska-Moroz, K. Łakomic, *(Nie)dopuszczalność aborcji...*, *op. cit.*, 251-259.

Poza tym wskazane orzeczenie samo w sobie nie spełniało wymogów przewidzianych dla kontroli konstytucyjnej¹²².

Jeżeli jednak nawet przyjąć, że płód posiada pełną podmiotowość prawną, to nadal jego istnienie nie wpływa na ocenę podmiotowości osoby w ciąży – i takiej podmiotowości jej nie pozbawia. Przy takim ujęciu kwestie możliwości przerwania ciąży będziemy bowiem rozpatrywać jako konflikt praw dwóch podmiotów prawa. Wówczas ocena tego konfliktu sprowadzić się będzie musiała do ustalenia, czy podmiotowość płodu jest wystarczającą do pozbawienia osoby w ciąży praw wynikających z jej podmiotowości. Tak postawione pytanie wbrew pozorom znacznie ułatwia analizę tej problematyki. Będzie się ona bowiem wtedy sprowadzała do ustalenia zasad narażania zdrowia i życia jednego podmiotu (w tym wypadku osoby w ciąży) kosztem utrzymania życia drugiego podmiotu (w tym wypadku płodu). Jak bowiem wynika z aktualnego stanu wiedzy medycznej, każda ciąża i poród niesie ze sobą mniejsze lub większe ryzyka dla zdrowia osoby w ciąży, a niekiedy nawet dla jej życia¹²³.

Przejdźmy zatem do rozważenia tej sytuacji z punktu widzenia prawa do godności. Jak wcześniej wskazano, płód rozwija się w ciele osoby w ciąży, narażając ją na pewne ryzyka zdrowotne związane z samym byciem w ciąży i związane z porodem¹²⁴. Ciąża i poród są jednocześnie często stanem pożądanym przez jednostki, a przy tym niezwykle ważnym elementem

122 *Ibidem*; M. Florczak-Wątor, uwaga 3.3.do art. 38, [w:] *Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2021; A. Śledzińska-Simon, *Kobiety i płęć w Konstytucji*, „Państwo i Prawo”, 2022, nr 10, s. 74-90.

123 Cf. np. Praca zbiorowa, *Health Dimensions of Sex and Reproduction*, red. C. Murray, A. Lopez, Cambridge 1998; T. Kringeland, A. Moller, *Risk and security in childbirth*, „Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology” vol. 27, 2006, nr 4; s. 185-191; K. Coxon, M. Scamell, A. Alaszewski, *Risk, pregnancy and childbirth: What do we currently know and what do we need to know? An editorial*, „Health, Risk & Society”, vol. 14, 2012, nr 6, s. 503–510; M. Scramble, *Childbirth Within the Risk Society*, „Sociology Compass” vol. 8, 2014, nr 7, s. 917-928; WHO *Safe Childbirth Checklist Implementation Guide Improving the quality of facility-based delivery for mothers and newborns*, Genewa 2015; WHO *Safe Childbirth Checklist Collaboration Evaluation Report*, Genewa 2017; R. Bunevicius, L. Kusminskas et al., *Psychosocial risk factors for depression during pregnancy*, [w:] *Acta Obstetrica et Gynecologica Scandinavica* vol. 88, 2009, nr 5, s. 599-605.

124 *Ibidem*.

kształtowania ich życia osobistego i rodzinnego. Osoba, która decyduje się ponieść ryzyko związane z ciążą i porodem, może wyrazić na to zgodę, zachodząc w ciążę i ją kontynuując. Natomiast osoba, która nie zgadza się na takie ryzyko i z jakichkolwiek względów nie chce mieć dziecka, może stosować środki antykoncepcyjne lub przerwać ciążę. W przypadku, gdy do realizacji którejkolwiek z ww. decyzji nie jest potrzebna żadna ingerencja osób trzecich (np. w przypadku decyzji o kontynuacji ciąży lub o samodzielnym przeprowadzeniu aborcji za pomocą tabletek do aborcji farmakologicznej), zgoda, choć nadal jest wymagana, nie musi przejawiać się zewnętrznie (np. w formie pisemnej, tak jak ma to miejsce przy wyrażaniu zgody na świadczenia zdrowotne stwarzające podwyższone ryzyko). Natomiast w przypadku, gdy realizacja takiej decyzji prokreacyjnej ma miejsce z udziałem innego podmiotu niż osoba w ciąży, to wówczas podmiot ten winien uzyskać wyraźną i świadomą zgodę tej osoby.

Prawu polskiemu obca jest koncepcja zmuszenia kogoś do narażania lub poświęcania życia lub zdrowia dla innej osoby bez wyraźnej i świadomej zgody na takie działanie, nawet jeśli ewentualny uszczerbek na zdrowiu byłby mało dotkliwy i zagrożone było życie drugiego podmiotu, i nawet wówczas, gdyby to chociażby drobne narażenie zdrowia miało być jedyną możliwością uratowania życia innego podmiotu. Dzieje się tak, ponieważ każdy człowiek ma chronioną w art. 30 Konstytucji podmiotowość i nie może zostać potraktowany przedmiotowo jako środek do określonego celu – tu jako środek do ochrony życia innego podmiotu. Tę problematykę doskonale obrazują zasady obowiązujące w odniesieniu do dawstwa organów lub krwi od żywych dawców, a także związane z przeprowadzaniem eksperymentów medycznych (art. 39 Konstytucji¹²⁵). Wolność od eksperymentów naukowych, w tym medycznych, przeprowadzanych bez dobrowolnie wyrażonej zgody, służy ochronie godności człowieka i wyklucza jego uprzedmiotowienie, uczynienie go – wbrew jego woli – środkiem do osiągnięcia określonego

---

125 Zgodnie z art. 39 Konstytucji: „Nikt nie może być poddany eksperymentom naukowym, w tym medycznym, bez dobrowolnie wyrażonej zgody.”

celu, choćby nawet ważnego i potrzebnego¹²⁶. Podobnie jest z pobraniem krwi, szpiku czy organów od żyjącego dawcy. Nawet gdyby to pobranie miało uratować komuś życie i było jedyną opcją takiego ratunku, to nadal nie sposób uznać możliwości zmuszenia kogoś do takiego dawstwa. Konstatacja ta jest wiążąca nawet w przypadku pobrania krwi, które jest czynnością obciążoną minimalnym zagrożeniem dla zdrowia. W każdym z tych przypadków niezbędna jest zgoda na dokonanie czynności narażającej zdrowie i życie¹²⁷. Podobnie jest w przypadku ciąży: tu również niezbędna jest zgoda osoby w ciąży, zarówno na jej kontynuację, jak i jej przerwanie. Zmuszenie kogoś do kontynuacji ciąży wbrew woli tej osoby w tym kontekście prowadziłoby do uprzedmiotowienia osoby w ciąży przez potraktowanie jej jako środka do ochrony życia płodu. Z tych też względów uznać należy, że decyzja o kontynuacji lub przerwaniu ciąży należy jedynie do osoby w ciąży. Patrząc na omawianą kwestię z tego punktu widzenia, nie sposób jest zatem przyjąć, że ktoś mógłby być zmuszony do zajścia w ciążę, do kontynuacji ciąży czy do jej przerwania.

W tym miejscu zasadne jest postawienie następującego pytania: Dlaczego zatem w tylu państwach świata istnieją ograniczenia związane z przerywaniem ciąży, i dlaczego właśnie aborcja traktowana jest inaczej niż inne, podobne sytuacje? Analiza prowadząca do uzyskania odpowiedzi na to pytanie wykraczałaby poza ramy niniejszego opracowania, niemniej można przypuszczać, że wpływ na taką sytuację ma kilka czynników. Po pierwsze, aborcja jest procedurą dotyczącą kobiet, co w kulturze patriarchalnej samo w sobie prowadzić może do dyskryminujących regulacji prawnych¹²⁸.

126 Uchwała TK z 17.03.1993 r., W 16/92, OTK 1993, nr 1, poz. 16; M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 39.

127 Przy czym nie wyklucza to możliwości wyrażenia w ściśle określonych sytuacjach zgody zastępczej, gdy jednostka nie jest w stanie samodzielnie wyrazić świadomej zgody.

128 Cf. M. Olszewska, *(Nie)zmienność paradygmatu dogmatycznoprawnego w świetle tezy postmodernistycznego feminizmu prawniczego*, [w:] *Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis* 2021, vol. 10 (1), 58–69; G. Maroń *Feministyczna jureksprudence jako współczesna szkoła prawnicza (FEMINIST JURISPRUDENCE AS A CONTEMPORARY SCHOOL OF LEGAL THOUGHT)*, [w:] *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza*, 2014, s. 87-111.

Po drugie, nawet w liberalnych społeczeństwach brak jest równej akceptacji dla decyzji o posiadaniu potomstwa i dla decyzji o jego nieposiadaniu¹²⁹. Po trzecie, w życiu społecznym i kulturowym nadal funkcjonują stereotypy o reprodukcyjnej roli kobiet i ich rzekomym przeznaczeniu do rodzenia dzieci¹³⁰. Po czwarte, aborcja jest procedurą podlegającą bardzo silnej stygmatyzacji, zarówno w dyskursie publicznym, jak i w prawie¹³¹. Istotny może być tutaj również sposób prowadzenia dyskusji o prawnych aspektach aborcji, który to sposób zazwyczaj stawia w centrum rozważań rozwijający się płód, a nie osobę, w której płód się rozwija. Scentralizowanie interesów płodu w tym dyskursie skutkuje również tym, że w większości przypadków rozważania służą odpowiedzi na pytanie o to, czy kobieta może przerwać ciążę – a jeśli tak, to w jakich przypadkach. Rzadko można się spotkać z sytuacją odwrócenia tej perspektywy i zadania pytania, czy można kogoś zmusić do kontynuacji ciąży i porodu – a jeśli tak, to w jakich przypadkach.

129 Cf. J. Tomaszewska, *Childfree? Praktyki dyskursywne osób bezdzietnych z wyboru w Polsce*, „Tematy z Szewskiej”, vol. 19, 2017, nr 2, s. 67-84; M. Mead, *Mężczyźni i kobiety*, tłum. K. Jagiello, A. Kochan, Kraków 2013, s. 232; A. Blackstone, M. Dyer Stewart, *Choosing to be Childfree: Research on the Decision Not to Parent*, [w:] *Sociology Compass* 2012, nr 6, s. 1–10.

130 Cf. B. Budrowska, *Macierzyństwo jako punkt zwrotny w życiu kobiety*, Wrocław 2000, s. 13-49; A. Dominiczak, *Temidą pod lupą. Stereotypy w sądzie w sprawach dotyczących przemocy wobec kobiet*, Warszawa 2016, s. 41-43; J. Helios, *Stereotyp płci w debacie o prawach Kobiet*, [w:] *Studia Erasmiana Wratislaviensia* IX 2015, s. 91-110; K. Karasiewicz, A. Bata, R. Lewandowski, *Dlaczego kobietom trudniej jest osiągnąć sukces zawodowy? Ujajone stereotypy i uprzedzenia wobec kobiet w pracy* [w:] *Kobieta w kulturze – kultura w kobiecie*, red. A. Chybicka, M. Kaźmierczak, Kraków 2006, s. 246-247; A. Bielak, *Kobieta jako więzień konwencji. Kształtowanie etosu życiowego wobec współczesnych uwarunkowań i stereotypów*, „Acta Humana”, 2015, nr 1, s. 103-117.

131 K. LéTourneau, *Abortion stigma around the world: A synthesis of the qualitative literature. A technical report for members of The International Network for the Reduction of Abortion Discrimination and Stigma (inroads)*, Chapel Hill 2016; F. Hanschmidt, K. Linde, A. Hilbert, S.G. Riedel-Heller, A. Kersting, *Abortion Stigma: A Systematic Review*, [w:] „Perspectives on Sexual and Reproductive Health”, vol. 48, 2016, nr 4, s. 169-177; P. Abrams, *Abortion Stigma: The Legacy of Casey*, „Women’s Rights Law Reporter”, vol. 35, 2014, nr 34, s. 299-328; R.J. Cook, B. M. Dickens, *Reducing stigma in reproductive health*, „International Journal of Gynecology & Obstetrics”, vol. 125, 2014, nr 1, s. 89-92; P. Abrams, *The Scarlet Letter: The Supreme Court and the Language of Abortion Stigma*, „Michigan Journal of Gender and Law”, vol. 19, 2013, nr 2, s. 93; A. Chelstowska, *Stigmatisation and commercialisation of abortion services in Poland: turning sin into gold*, „Reproductive Health Matters”, vol. 37, 2011, nr 19, s. 98-106; J. M. Turan, H. Budhwani, *Restrictive Abortion Laws Exacerbate Stigma, Resulting in Harm to Patients and Providers*, „American Journal of Public Health”, 2021, nr 111, s. 37-39; R. Cook, *Stigmatized Meanings of Criminal Abortion Law*, [w:] *Abortion Law in Transnational Perspective: Cases and Controversies*, red. R.J. Cook, J. Erdman, B.M. Dickens, Filadelfia 2014.

Jeżeli jednak zerwać z ww. dyskryminującymi stereotypami o roli kobiet w społeczeństwie oraz ze stygmatyzującym podejściem do aborcji, to wówczas uznać należy, że już z samej zasady poszanowania godności wnioskować można prawo do przerwania ciąży.

Niezależnie od powyższych rozważań zauważyć trzeba, że możliwość decydowania o kontynuacji lub przerwaniu ciąży wynika również z samej istoty autonomii osoby w ciąży, niezależnie od tego, czy ta ciąża zagraża życiu lub zdrowiu tej osoby. Z istoty godności wynika posiadana przez człowieka autonomia, którą postrzegać należy jako źródło dla samookreślenia i samodecydowania. Zgodzić się w tym zakresie trzeba z A. Wojcieszak, która wskazuje, że “[...] godność to *conditio sine qua non* autonomii, ponieważ nadaje ona człowiekowi odrębną i zarazem nadrzędną wobec wszelkich innych podmiotów charakterystykę, a ponadto nakazuje traktowanie go – zawsze i w każdej sytuacji – jako istotę ludzką. Pozwala to na uznawanie i respektowanie tych cech, które stanowią o człowieczeństwie i wpływają na podmiotowe traktowanie człowieka. W rezultacie autonomia wyraża podmiotowość człowieka postrzeganą jako możliwość stanowienia o sobie i swoim postępowaniu. Konkludując, autonomia jest związana z naturą człowieka, dlatego traktuje się ją jako wartość podstawową, która współokreśla, czym jest godność. Z punktu widzenia aksjologii stanowi jej uzasadnienie i potwierdzenie. Godność chroni istotę człowieczeństwa, natomiast autonomia ją wyraża”¹³².

Pamiętać jednocześnie trzeba o tym, że norma wynikająca z artykułu 30 Konstytucji, w której wyrażono zasadę poszanowania godności, stanowi jedynie normę ogólną. Norma ta doznaje pewnego uszczegółowienia w kolejnych przepisach ustawy zasadniczej. Do kwestii podejmowania decyzji o własnej prokreacji, a w tym zakresie o kontynuacji czy przerwaniu ciąży, odnosi się w szczególności art. 47 Konstytucji. Przepis ten zawiera normy konkretyzujące prawa i wolności wynikające z autonomii i podmiotowości człowieka.

---

132 A. Wojcieszak, *Ochrona autonomii człowieka w ramach gwarancji dotyczących godności*, [w:] *Autonomia pacjenta z zaburzeniami psychicznymi*, Warszawa 2021.

Kontynuacja lub przerwanie ciąży a ochrona prawna życia prywatnego i osobistego

Autonomia jednostki najczęściej łączona jest z prawami potwierdzonymi w art. 47 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem „Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”. Z przebiegu prac legislacyjnych nad treścią tej regulacji¹³³ oraz gramatycznego ujęcia tego przepisu można wyprowadzić wniosek, że przepis ten odnosi się osobno do „prawa do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia” oraz osobno do „prawa do decydowania o swoim życiu osobistym”¹³⁴. Dla problematyki związanej z kontynuacją lub przerwaniem ciąży istotne znaczenie będzie miało przede wszystkim prawo do ochrony prawnej życia prywatnego oraz prawo do decydowania o swoim życiu osobistym. Ta tematyka związana jest bowiem głównie z tymi dwiema sferami¹³⁵.

Stosując pewne uproszczenia, wynikające z celu tej publikacji, można powiedzieć, że prawo do ochrony prawnej życia prywatnego w kontekście art. 47 Konstytucji oznacza, że wszystko to, co do tej sfery zaliczamy, podlega ochronie prawnej, a ochrona ta może być ograniczona jedynie w sytuacjach opisanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji¹³⁶. „Prawna ochrona” w tym kontekście oznacza zaś ochronę gwarantowaną przez obowiązujące przepisy.

133 Na co wskazuje początkowe rozdzielenie prawa do ochrony życia prywatnego, rodzinnego i dobrego imienia oraz pojawiających się w trakcie prac licznych wątpliwości co do umiejscowienia „prawa do decydowania o życiu osobistym” w przepisie dotyczącym prawa do prywatności. Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, Warszawa 1994 r., Nr 10, s. 166-168; Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, Warszawa 1995 r., Nr 15, s. 81-82; Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, Warszawa 1997 r., Nr 44, s. 63-64.

134 M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 47; P. Sarnecki, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polski, Komentarz*, tom II, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, s. 248.

135 W odniesieniu do wyborów prokreacyjnych autonomia jednostki może się jednak niekiedy wiązać również z ochroną prywatności *sensu stricto*, ochroną życia, a także w niektórych przypadkach z problematyką ochrony czci i dobrego imienia – nie sposób jest tych powiązań wykluczyć.

136 Wyrok TK z dnia 5.03.2013 r., U 2/11, OTK-A 2013/3/24.

Silą rzeczy więc przepisy odnoszące się do chronionej sfery życia powinny być nastawione na jej ochronę, nie powinny natomiast zajmować wobec niej neutralnej, niezaangażowanej postawy¹³⁷. Ochrona ta może przybierać przy tym różne formy – np. formę represyjną (gdą dany organ stosuje wobec podmiotu naruszającego prawa lub wolności określoną sankcję) i prewencyjną (dającą możliwość zapobieżenia naruszeniu)¹³⁸. Ochroną – w kontekście tego przepisu – objęte jest życie prywatne, które najłatwiej opisać, odwołując się do jego antonimu, tj. życia publicznego, wiążącego się z zaangażowaniem jednostki w działalność społeczną, polityczną itp.¹³⁹ Kwestia prywatności wiąże się z interesem własnym jednostki, jej dobrem oraz działaniami podejmowanymi przez nią w celu ochrony tej wartości. Prywatność dotyczy także sfery działalności jednostki, która nie podlega kontroli zewnętrznej. Pojęcie to można definiować jako przestrzeń wolnego poruszania się, domenę autonomicznej aktywności, która wolna jest od kontroli innych podmiotów¹⁴⁰.

Natomiast „prawo do decydowania o swoim życiu osobistym” to w istocie wolność decydowania o sobie i o swoim życiu, której towarzyszy spoczywająca na państwie i podmiotach prywatnych obowiązek nienaruszania tej wolności i nieingerencji w sferę przez nią wyznaczoną¹⁴¹. Art. 47 Konstytucji wyraża w ten sposób zasadę samostanowienia (autonomii) jednostki¹⁴². Jest to przejaw ogólnej wolności człowieka, wyrażonej w art. 31 ust. 1 Konstytucji¹⁴³, oraz wolności osobistej sensu stricto, wynikającej z art. 41 ust. 1 Konstytucji^{144,145}.

137 P. Sarnecki, [w:] *Konstytucja...*, *op. cit.*, s. 249.

138 *Ibidem*.

139 M. Wild, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1 – 86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, Legalis, art. 47 nb. 55.

140 M. Pryciak, *Prawo do prywatności*, [w:] *Studia Erasmiiana Wratislaviensia. Część II, Instytucja i ochrona*, Wrocław 2010, s. 201.

141 M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 47.

142 M. Wild, [w:] *Konstytucja RP...*, *op. cit.*, art. 47 nb. 81.

143 Art. 31 ust. 1: Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

144 Art. 41 ust. 1: Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.

145 Wyrok TK z dnia 5.03.2013 r., U 2/11, OTK-A 2013/3/24.

Pojęcie życia osobistego dotyczy tej sfery życia, która jest ściśle związana z samą jednostką i pozostaje do dyspozycji tylko tej jednostki. Jako przykład decyzji podejmowanych w tej sferze wskazuje się m.in. decyzje dotyczące angażowania się w znajomości o różnym stopniu intensywności uczuciowej, zachowanie lub zmianę stanu cywilnego, czy też decyzje dotyczące zawodu¹⁴⁶. Do sfery życia osobistego zaliczyć należy również decyzje seksualne i prokreacyjne, które z założenia dotyczą jednego z najbardziej intymnych i osobistych aspektów życia człowieka. Prawo do decydowania o swoim życiu osobistym oznacza zatem taką sytuację prawną, w której wszelkie działania dotyczące sfery życia osobistego jednostki lub wpływające na tę sferę wymagają zgody tej jednostki. Oznacza to jednocześnie zakaz ingerencji w wolność kształtowania przez jednostkę jej życia osobistego i niedyktowanie zachowania w sprawach należących do osobistych wyborów¹⁴⁷.

Analizując omawianą problematykę, pamiętać trzeba o tym, że wolności i prawa osobiste z założenia identyfikowane są z tymi wartościami, które zapewniają jednostce swobodny rozwój na wszystkich płaszczyznach jej egzystencji (fizycznej, psychicznej i prawnej), a przy tym rozwój wolny od wszelkich pozaprawnych działań przyjmujących postać zewnętrznej ingerencji¹⁴⁸. Ta kategoria uprawnień jednostki ma zapewnić jej z jednej strony swobodny wybór postępowania dotyczącego własnego życia prywatnego i publicznego, z drugiej zaś wskazać zasady funkcjonowania jej jako podmiotu prawa oraz środki ochrony przewidziane w sytuacji zagrożeń lub naruszeń gwarantowanych wartości (np. wolność i bezpieczeństwo osobiste). Znaczna część zapisów konstytucyjnych dotyczących wolności i praw osobistych ma przy tym na celu zagwarantowanie człowiekowi ochrony przed nieuzasadnioną ingerencją w sferę jego wolności osobistej¹⁴⁹.

146 P. Sarnecki, [w:] *Konstytucja ...*, *op. cit.*, s. 252.

147 Cf. wyroki TK z: 9 lipca 2009 r., SK 48/05, OTK ZU nr 7/A/2009, poz. 108; 11 października 2011 r., K 16/10, OTK ZU nr 8/A/2011, poz. 80.

148 M. Jabłoński, *Identyfikacja wolności i praw jednostki w pracach nad treścią Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, [w:] *Realizacja i ochrona konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym*, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014, s. 23.

149 *Ibidem*.

W takim celu uchwalono również art. 47 Konstytucji. *Ratio legis* tej regulacji jest bowiem ochrona jednostki przed arbitralną ingerencją państwa i innych podmiotów w jej życie prywatne, rodzinne i osobiste.

Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że ochrona prawna określonych w art. 47 Konstytucji sfer życia nie przejawia się jedynie w zakazie ingerencji państwa w te sfery (poza ograniczeniami ustanowionymi na podstawie i w granicach określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji). Konstytuuje ona bowiem również obowiązek zapewnienia jednostce środków do realizacji praw przysługujących jej w tych sferach. Rozwiązania prawne dotyczące życia prywatnego, rodzinnego i osobistego powinny zatem nie tylko podkreślać i identyfikować prawa podmiotowe jednostki w tych sferach życia, ale także zapewniać praktyczne i skuteczne środki ochrony tych praw.

Problematyka związana z prawem do decydowania o kontynuacji lub przerwaniu ciąży niewątpliwie odnosi się zarówno do chronionej konstytucyjnie sfery życia prywatnego, jak i osobistego. Za takim wnioskiem przemawiają następujące argumenty. Po pierwsze, problematyki związanej z tymi wyborami nie sposób jest włączyć w kategorię życia publicznego, społecznego czy zawodowego. Po drugie, analogicznie do wyborów natury seksualnej, decyzje reprodukcyjne należą do najbardziej intymnej i indywidualnej sfery życia człowieka. Po trzecie, sfera reprodukcyjna jest sferą, którą jednostka często chce zachować dla siebie i ma w tym uzasadniony interes, co samo w sobie stanowi element prywatności wspólny zarówno dla europejskiej, jak i amerykańskiej koncepcji rozumienia tego pojęcia¹⁵⁰. Istotne jest tu również to, że decyzje podejmowane w odniesieniu do własnej prokreacji podyktowane są interesem własnym jednostki oraz jej dobrem – w przeciwieństwie do aktywności podejmowanej dla dobra wszystkich¹⁵¹.

---

150 Z. Mielnik, *Prawo do prywatności (zagadnienia wybrane)*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 58, 1996, z. 2, s. 31.

151 J. Braciak, *Prawo do prywatności*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 278.

Po czwarte, autonomia jest podstawowym elementem prywatności¹⁵², co tyczy się w równej mierze prawa do samostanowienia w ogóle, jak i poszczególnych aspektów tego prawa¹⁵³, w tym prawa do autonomii prokreacyjnej. Z taką sytuacją mamy do czynienia również w przypadku podejmowania decyzji o kontynuacji lub przerwaniu ciąży. Uznać zatem trzeba, że w ramach chronionej w art. 47 Konstytucji sfery życia człowieka mieści się również swoboda decydowania o kontynuacji lub przerwaniu ciąży, czego logiczną konsekwencją jest konieczność uznania istnienia obowiązku państwa w zakresie ochrony tego prawa.

Warto jednocześnie podkreślić, że już przy pracach nad aktualnie obowiązującą Konstytucją, w szczególności przy ustalaniu treści art. 47 Konstytucji, uwzględniano okoliczność objęcia ochroną tego przepisu również prawa do przerwania ciąży. W trakcie prac nad treścią tej regulacji Parlamentarna Grupa Kobiet, za pośrednictwem posłanki Barbary Labudy, zaproponowała, żeby obok prawa do ochrony życia prywatnego, rodzinnego oraz czci i dobrego imienia uwzględnić także „prawo do decydowania o swoim życiu osobistym”. Dodatkowo zawnioskowano, by dodać do tego przepisu ust. 2 w następującym brzmieniu: „Každemu przysługuje wolność decydowania o urodzeniu dziecka. Państwo zapewnia každemu możliwość urzeczywistnienia tej wolności oraz stwarza warunki pozwalające rodzicom na dokonanie swobodnego wyboru co do urodzenia dziecka”¹⁵⁴. W następstwie tej propozycji komisja kodyfikacyjna podjęła rozważania dotyczące uwzględnienia w Konstytucji prawa do autonomii prokreacyjnej¹⁵⁵, choć do tej problematyki odnoszono się głównie w kontekście dopuszczalności

152 M. Safjan, *Prawo do ochrony życia prywatnego*, Szkoła Praw Człowieka, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2006, s. 71; Idem, *Refleksje wokół uwarunkowań ochrony dóbr osobistych*, KPP 2002 z. 1, s. 232 s.; J. Braciak, *Prawo do prywatności*, *op. cit.*, s. 57 i nast.; J. Wawrzyniak, *Prawo do prywatności. Zarys problematyki*, Warszawa 1994, s. 5, 8.

153 Cf. wyrok z dnia 11 października 2011 r., K 16/10, *op. cit.*, wyrok z dnia 28 kwietnia 2003 r., K 18/02, OTK-A 2003/4/32, wyrok z dnia 2 grudnia 2009 r., U 10/07, OTK-A 2009/11/163.

154 *Ibidem*.

155 W trakcie prac nad Konstytucją nie używano tej terminologii, niemniej odnoszono się do tego pojęcia rozumianego jako prawa do podejmowania decyzji o posiadaniu lub nieposiadaniu potomstwa.

przeprowadzania zabiegów przerwania ciąży. Ostatecznie z powyższych propozycji przyjęta została jedynie ta pierwsza. Uznano bowiem, że kwestie dotyczące prawo do decydowania o urodzeniu dziecka mieszczą się w ramach ochrony prawa do decydowania o swoim życiu osobistym bądź w prawie do ochrony życia prywatnego¹⁵⁶.

Kontynuacja lub przerwanie ciąży jako emanacja konstytucyjnie chronionej wolności

Decydowanie o kontynuowaniu lub przerwaniu ciąży jest również wyrazem konstytucyjnego prawa do wolności określonego w art. 31 ust. 1 Konstytucji¹⁵⁷. Możliwość podejmowania decyzji dotyczącej własnej prokreacji wynika bowiem bezpośrednio także z uznania wolności człowieka.

W wyroku z dnia 7.03.2007 r.¹⁵⁸ TK podniósł, że wolność, o której mowa w omawianym przepisie, „Z jednej strony jest ‘dopełnieniem przepisów określających poszczególne wolności konstytucyjne’ [...]. A z drugiej [...] stanowi także podstawę samoistnego, podmiotowego prawa do wolności. Istota tego prawa polega na ‘swobodzie podejmowania aktów woli i wyboru’”¹⁵⁹. Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 18 lutego 2004 r.¹⁶⁰ „Aspekt pozytywny ‘wolności jednostki’ polega na tym, że jednostka może swobodnie kształtować swoje zachowania w danej sferze, wybierając takie formy

156 Tak wskazała wprost posłanka Maria Kurnatowska, odnosząc się bezpośrednio do prawa do przerwania ciąży. Natomiast przedstawiciel prezydenta Władysław Kulesza wyraził pogląd, że prawa do decydowania o własnym życiu osobistym oraz o decydowaniu o zostaniu rodzicem zawarte są już w samym pojęciu życia prywatnego, z czego wnioskował brak potrzeby osobnego regulowania tych dwóch kwestii. (Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, Warszawa 1995 r., *op. cit.*, s. 167-168). Podobnie wypowiedział się w tej sprawie również poseł Jerzy Gwiżdż (Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, Warszawa 1995 r., Nr 15, s. 81-82).

157 Art. 31 ust. 1 Konstytucji ma następujące brzmienie: „Wolność człowieka podlega ochronie prawnej”.

158 Wyrok TK z dnia 7.03.2007 r., K 28/05, OTKA 2007, Nr 3, poz. 24.

159 Wyrok TK z dnia 7.03.2007 r., K 28/05, OTKA 2007, Nr 3, poz. 24., pkt 5.

160 Wyrok TK z 18.02.2004 r., P 21/02, OTK ZU nr 2/A/2004, poz. 9.

aktywności, które jej samej najbardziej odpowiadają, lub powstrzymać się od podejmowania jakiegokolwiek działalności. Aspekt negatywny ‘wolności jednostki’ polega na prawnym obowiązku powstrzymania się - kogokolwiek – od ingerencji w sferę zastrzeżoną dla jednostki¹⁶¹.

W doktrynie brak jest zgody co do tego, czy art. 31 ust. 1 określa samoistne prawo podmiotowe¹⁶², czy stanowi jedynie pewną klauzulę generalną określającą sposób i kierunek interpretacji całego systemu norm konstytucyjnych¹⁶³. W każdym z tych przypadków wymieniony przepis ma istotne znaczenie dla oceny problematyki omawianej w niniejszej publikacji. Przy przyjęciu pierwszego założenia uznać bowiem trzeba, że wybory prokreacyjne stanowią wyraz prawnie chronionej wolności. Natomiast przyjmując, że art. 31 ust. 3 stanowi zasadę ogólną, to przez jej pryzmat oceniane będą poszczególne normy szczegółowe odnoszące się do tej problematyki, zarówno znajdujące się w Konstytucji, jak i w ustawach.

Przepisem konkretyzującym normę wynikającą z art. 31 ust. 1 Konstytucji jest m.in. art. 41 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którym „Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą. Pozbawienie lub ograniczenie wolności może nastąpić tylko na zasadach i w trybie określonych w ustawie.” Norma wyrażona w art. 41 ust. 1 Konstytucji stanowi „fundamentalną wartość społeczeństwa demokratycznego, przysługującą jednostce z natury, niepodważalną i niezbywalną, będącą źródłem rozwoju jej osobowości oraz źródłem pomyślności osobistej i rozwoju społecznego¹⁶⁴. Tak rozumiana wolność obejmuje aspekt pozytywny, którym jest wolność osobista, oraz aspekt negatywny, którym jest nienaruszalność osobista¹⁶⁵.

161 Wyrok TK z 18.02.2004 r., P 21/02, OTK ZU nr 2/A/2004, poz. 9.

162 Taki pogląd wyrażają np.: L. Garlicki, K. Wojtyczek [w:] *Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej. Komentarz*, tom II, wyd. II, red. M. Zubik, L. Garlicki, Warszawa 2016, art. 31; L. Wiśniewski, *Prawo a wolność człowieka. Pojęcie i konstrukcja prawna*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997, s. 54. Pogląd przeciwny: L. Bosek, [w:] *Konstytucja RP...*, red. M. Safjan, L. Bosek, *op. cit.*, s. 761-762.

163 Tak: Wyrok SN z 9.05.2003 r., V CK 344/02, Legalis.

164 Wyrok TK z 10.03.2010 r., U 5/07, OTK-A 2010, nr 3, poz. 20.

165 M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 41.

Wolność w tym pierwszym, pozytywnym wymiarze oznacza możliwość podejmowania przez jednostkę decyzji zgodnie z własną wolą, dokonywania swobodnego wyboru postępowania w życiu publicznym i prywatnym, nieograniczonego przez inne osoby¹⁶⁶.

Natomiast nietykalność osobista, o której mowa w ww. przepisie, jest wolnością jednostki od arbitralnej ingerencji władz publicznych w jej integralność fizyczną, duchową oraz psychiczną oraz „stanowi konieczny, szczególnie ważny warunek realizacji wolności osobistej człowieka w państwie prawnym, demokratycznym i wolnościowym”¹⁶⁷. Nietykalność osobista nie oznacza jedynie nietykalności cielesnej, ale polega na „nienaruszalności integralności cielesnej i duchowej człowieka, którego tożsamość określa nie tylko ciało, ale również wnętrze psychiczne”¹⁶⁸.

Z wolnością osobistą łączy się również prawo do zachowania integralności fizycznej i psychicznej. Integralność fizyczna człowieka oznacza przede wszystkim autonomię jednostki w dysponowaniu swoim ciałem, a także nietykalność osobistą oraz cielesną jednostki. Formą ochrony integralności fizycznej jest m.in. wymóg zgody pacjenta na zabieg medyczny, zakaz pozbawienia wolności jednostki inaczej, aniżeli w sposób przewidziany prawem i przez upoważniony do tego organ, a także karalność naruszenia czyjegoś ciała¹⁶⁹. Integralność osoby ludzkiej obejmuje też stan równowagi psychofizycznej, znajdującej wyraz we wzajemnym dopełnieniu się psychicznego i fizycznego komponentu ludzkiego istnienia¹⁷⁰.

Decydowanie o kontynuacji lub przerwaniu ciąży niewątpliwie jest emanacją wolności osobistej, która wynika z art. 41 ust. 1 Konstytucji. Swoboda decydowania o swoim zdrowiu i własnej płodności jest bowiem immanentnie związana z integralnością fizyczną i psychiczną każdej jed-

---

166 *Ibidem*; wyr. TK z: 11.10.2011 r., K 16/10, OTK-A 2011, nr 8, poz. 80.

167 Wyrok TK z 5.03.2013 r., U 2/11, OTK-A 2013, nr 3, poz. 24.

168 Wyrok TK z 10.03.2010 r., U 5/07, OTK-A 2010, nr 3, poz. 20.

169 Z. Kędzia, *Prawo do integralności*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 1989, nr 3, s. 24-25.

170 *Ibidem*.

nostki, z gwarancją istnienia sfery prywatnej, której składnikiem jest przyznanie człowiekowi prawa „(...) do życia własnym życiem układanym według własnej woli z ograniczeniem do niezbędnego minimum wszelkiej ingerencji zewnętrznej”¹⁷¹.

Kontynuacja lub przerwanie ciąży a prawo do ochrony zdrowia

Z prawem do zachowania integralności fizycznej i psychicznej łączy się prawo do ochrony zdrowia, które zostało potwierdzone w art. 68 Konstytucji. Zgodnie z tym przepisem „Każdy ma prawo do ochrony zdrowia”. Pozostałe ustępy art. 68 Konstytucji tworzą natomiast system gwarancji uzyskania świadczeń o charakterze socjalnym, co stanowi przejaw troski państwa o obywateli i zapewnienie im możliwie najlepszego stanu zdrowia¹⁷².

Warto w pierwszej kolejności podnieść, że ww. przepis nie konstytuuje jednak prawa do „bycia zdrowym”, czy prawa do darmowej opieki zdrowotnej, a jedynie zapewnia jednostkom możliwość korzystania z systemu opieki zdrowotnej (zarówno „prywatnej”, jak i w ramach NFZ¹⁷³ – na warunkach określonych w obowiązujących przepisach)¹⁷⁴. Artykuł 68 ust. 1 Konstytucji potwierdza podmiotowe prawo jednostki do ochrony zdrowia, które jest prawem rodzącym po stronie władz publicznych obowiązek ochrony zdrowia jednostek i zapewnienia im możliwości realizacji tegoż prawa podmiotowego¹⁷⁵.

171 A. Kopff, *Koncepcje prawa do intymności i do prywatności życia. Zagadnienia konstrukcyjne*, [w:] *Studia Cywilistyczne* 1972, t. XX; W. Sokolewicz, *Prawo do prywatności*, [w:] *Prawa człowieka w Stanach Zjednoczonych*, Warszawa 1985.

172 A. Surówka, *Miejsce konstytucyjnego prawa do ochrony zdrowia w systemie praw i wolności człowieka i obywatela*, [w:] „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, 2012, nr 3, s. 94.

173 Tj. Narodowego Funduszu Zdrowia.

174 Cf. W. Brzozowski, *Aspekty konstytucyjne prawa medycznego*, [w:] *Pojęcie, źródła i zakres prawa medycznego*, red. R. Kubiak, L. Kubicki, [w:] *System Prawa Medycznego*, tom I, red. E. Zielińska, Warszawa 2019, s. 122; Wyr. TK z 7. 01.2004 r., K 14/03, OTK 2004 Nr 1 poz. 1.

175 M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 68.

Treścią prawa do ochrony zdrowia nie jest zatem jakiś abstrakcyjnie określony stan zdrowia poszczególnych jednostek, ale możliwość korzystania z systemu ochrony zdrowia. Obejmuje ono zatem także zakaz arbitralnego ograniczania dostępu do świadczeń zdrowotnych.

Podkreślenia wymaga okoliczność, że art. 68 Konstytucji nie zawiera ani definicji zdrowia, ani definicji ochrony zdrowia, pozostawiając ustawodawcy możliwość dookreślenia znaczenia tych terminów. Jedynym obowiązującym w Polsce aktem prawnym, w którym dokonuje się zdefiniowania pojęcia zdrowia¹⁷⁶, jest Konstytucja WHO (Dz. U. 1948 nr 61 poz. 477)¹⁷⁷. Zdrowie zostało w niej zdefiniowane jako stan zupełnej pomyślności fizycznej, umysłowej i społecznej, a nie jedynie brak choroby lub ułomności¹⁷⁸. W literaturze definicja ta jest jednak przedmiotem krytyki jako zbyt szeroka, a przez to – bezużyteczna¹⁷⁹. Z tym poglądem nie sposób się jednak zgodzić – nie tylko ze względów formalnych (m.in. związanych z tym, że nie można uznać za nieobowiązującą definicji zawartej w obowiązującym akcie prawnym tylko dlatego, że uznamy ją za zbyt szeroką), ale również z przyczyn merytorycznych. W pierwszej kolejności podnieść w tym zakresie należy, że definicja WHO nie jest definicją operatywną¹⁸⁰, w związku z czym raczej nie nadaje się ona do obiektywizacji pojęcia zdrowia. Jak bowiem słusznie zauważyli M. Boratyńska i P. Konieczniak, definicja ta nie miała pełnić takiej funkcji¹⁸¹. Definicja zdrowia prezentowana przez WHO wyznacza w szczególności aks-

176 Choć nie jest to definicja operacyjna.

177 Konstytucja Światowej Organizacji Zdrowia, Porozumienie zawarte przez Rządy reprezentowane na Międzynarodowej Konferencji Zdrowia i Protokół dotyczący Międzynarodowego Urzędu Higieny Publicznej, podpisane w Nowym Jorku dnia 22 lipca 1946 r., Dz. U. 1948 nr 61 poz. 477.

178 Definicja ta została zawarta w preambule tego aktu prawnego.

179 R. Kędziora, *Odpowiedzialność karna lekarza w związku z wykonywaniem czynności medycznych*, Warszawa 2009; P. Daniluk, *Cel leczniczy w świetle poglądów doktryny prawa*, „Prawo i Medycyna” 2005, s. 43-44; L. Bosek, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1551-1552.

180 *Ibidem*.

181 M. Boratyńska, P. Konieczniak, *Regulacja prawna czynności medycznych*, [w:] *System Prawa Medycznego*, tom II, red. E. Zielińska, Warszawa 2019, s. 108.

jologiczne ramy rozumienia tego pojęcia. Odchodzi ona bowiem od spojrzenia na człowieka jedynie przez pryzmat biologiczny, uwzględniając także jego dobrostan i związane z nim samopoczucie fizyczne, psychiczne i społeczne. Traktuje ona zatem człowieka podmiotowo, a nie przedmiotowo, co jest spójne z podstawowymi założeniami całego systemu prawnego w Polsce. Przeciwna optyka zdaje się stać w sprzeczności z zasadą poszanowania godności i wolności, a przez to winna zostać uznana za niedopuszczalną we współczesnym demokratycznym państwie prawa.

Wskazać jednocześnie trzeba, że definicja zdrowia WHO nie służyzobyktywizowaniu pojęcia zdrowia czy „dobrostanu” również dlatego, że te pojęcia same w sobie nie powinny być obiektywizowane. Każdy człowiek stanowi bowiem odrębną jednostkę, odrębne indywiduum, dla którego pojęcia te mogą przybierać różny kształt. Ograniczenie rozumienia zdrowia jedynie do jego biologicznych aspektów naruszałoby podmiotowość jednostki, jej autonomię oraz prawo do samostanowienia. Już sama próba utworzenia obiektywnego modelu zdrowia czy dobrostanu wydaje się być formą przymusu, która klóciłaby się z demokratycznie pojmowaną godnością i wolnością człowieka. Z tych względów uznać należy, że trudności w zdefiniowaniu i generalizacji ujęcia „dobrostanu” jednostki nie powinny skutkować uznaniem, że nie zasługuje on na ochronę, czy też że nie jest elementem szeroko rozumianego zdrowia człowieka.

Jednocześnie wypada zauważyć, że takie wielopłaszczyznowe i indywidualne rozumienie zdrowia stosowane jest w praktyce związanej ze świadczeniem szeroko rozumianych usług medycznych. Najistotniejszą przesłanką decyzji klinicznych jest bowiem właśnie bilans oczekiwanych korzyści i strat, uwzględniający nie tylko biologiczny stan organizmu, ale i charakter pacjenta, jego sytuację życiową, potrzeby i wyznawaną przezeń hierarchię wartości¹⁸². To bowiem ostatecznie pacjent, realizując swoje prawo

---

182 M. Nowacka, *Etyka a transplantacje*, Warszawa 2003, s. 168; M. Boratyńska, P. Konieczniak, *Regulacja prawna...*, *op. cit.*, s. 111.

do samostanowienia¹⁸³, decyduje o tym, jaki jest pożądany stan jego organizmu i na które zabiegi medyczne wyrazi zgodę.

Na marginesie dodać należy, że przyjęcie szerokiej definicji zdrowia nie oznacza obowiązku finansowania ze środków publicznych wszystkich świadczeń związanych z osiągnięciem indywidualnie rozumianego dobrostanu jednostki. W kontekście prawa do ochrony zdrowia, o którym mowa w artykule 68 Konstytucji, pojęcie to odnosi się bowiem jedynie do uprawnienia jednostki do korzystania z produktów lub usług zmierzających do ochrony zdrowia, zarówno fizycznego, jak i psychicznego, oraz możliwości podejmowania działań zmierzających do poprawy lub osiągnięcia indywidualnie rozumianego dobrostanu jednostki.

Z definicji zdrowia zaprezentowanej w Konstytucji WHO wyprowadza się również pojęcie zdrowia reprodukcyjnego¹⁸⁴, rozumianego jako „stan pełnego dobrostanu (ang. *well-being*) w aspekcie fizycznym, psychicznym, a nie wyłącznie brak choroby lub niedomagań, we wszystkich sprawach związanych z układem rozrodczym oraz jego funkcjami i procesami”. Zdrowie reprodukcyjne oznacza, że ludzie mają prawo prowadzić satysfakcjonujące i bezpieczne życie seksualne, oraz że mają zdolność do prokreacji i swobodę decydowania o tym czy, kiedy i jak często mieć dzieci¹⁸⁵. Brak jest zatem podstaw do wyłączenia z katalogu świadczeń zdrowot-

183 E. Zielińska wyszczególnia aspekt pozytywny i negatywny prawa do samostanowienia. Aspekt pozytywny dotyczy sytuacji, gdy pacjent, realizując swoje prawo do opieki zdrowotnej, kieruje pod adresem lekarza żądanie wykonania określonego świadczenia medycznego lub zastosowania określonej metody lub środka medycznego. Lekarz powinien rozważyć życzenie pacjenta, ale nie musi go uwzględniać, zwłaszcza w sytuacji, gdy brak wskazań medycznych wynikających z aktualnej wiedzy medycznej. W aspekcie negatywnym udzielenie świadczenia zdrowotnego przez lekarza zawsze będzie uzależnione od zgody pacjenta i poza przypadkami wyraźnie określonymi w ustawie lekarz nie ma prawa działać wbrew woli pacjenta. Cf: E. Zielińska, *Powinności lekarza w przypadku braku zgody na leczenie oraz wobec pacjenta w stanie terminalnym*, [w:] „Prawo i Medycyna”, vol. 2, 2000, nr 1 (5), s. 79.

184 Tak np. w Deklaracji i Programie Działań Międzynarodowej Konferencji na temat Ludności i Rozwoju ONZ, Kair 5-13 września 1994 r., UNDP 1994, pkt 7.2.

185 Cf. <https://www.who.int/westernpacific/health-topics/reproductive-health> (dostęp: 11.12.2022 r.).

nych¹⁸⁶ świadczeń zmierzających do ochrony zdrowia reprodukcyjnego. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że w ramy tych świadczeń włączyć należy nie tylko świadczenia związane z ochroną zdrowia osób w ciąży, ale również związane ze stosowaniem wybranej metody antykoncepcji oraz związane z przerwaniem ciąży. Światowa Organizacja Zdrowia zalicza kompleksową opiekę aborcyjną¹⁸⁷ do podstawowych usług ochrony zdrowia¹⁸⁸.

Przerwanie ciąży może być traktowane nie tylko jako wyraz autonomii jednostki, ale również jako procedura zmierzająca do ochrony zdrowia poprzez zapobieganie wystąpienia uszczerbku na zdrowiu fizycznym i psychicznym spowodowanego niechcianą ciążą i porodem. Taki wniosek może być zaakceptowany również przy przyjęciu wąskiej definicji zdrowia – rozumianego jako braku choroby. Nawet przy takim założeniu uznaje się bowiem, że zabiegi mające na celu ochronę jednostki przed chorobą, utratą zdrowia bądź uszczerbkiem na zdrowiu są zabiegami leczniczymi. Taki charakter można przypisać również aborcji. Ciąża i poród same w sobie nie są co prawda uznawane za stan chorobowy, niemniej do takiego stanu często prowadzą. Aborcja jest procedurą, która takie ryzyko eliminuje lub minimalizuje, co samo w sobie powinno uzasadniać dopuszczalność przerwania niechcianej ciąży. Taki wniosek potwierdza również judykatura brytyjska i amerykańska. W wyroku z dnia 14 czerwca 2017 r.¹⁸⁹ Sąd Najwyższy Zjednoczonego Królestwa uznał, że choć ciąża nie jest, oczywiście, sama w sobie chorobą, to jednak niechciana ciąża niesie ze sobą ryzyko uszczerbku na zdrowiu fizycznym i psychicznym. Z tych też względów uznano, że w przypadku niechcianej ciąży jej przerwanie jest traktowane jako działanie

---

186 W rozumieniu ustawy o prawach pacjenta świadczenia zdrowotne to „działania służące zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu lub poprawie zdrowia oraz inne działania medyczne wynikające z procesu leczenia lub przepisów odrębnych regulujących zasady ich wykonywania”.

187 Przez kompleksową opiekę aborcyjną WHO rozumie udzielanie informacji, indukowanie aborcji, opiekę związaną z utratą ciąży czy spontaniczną aborcją oraz opiekę poaborcyjną.

188 World Health Organization, *Abortion care guideline* 2022, s. 19.

189 Judgment of The Supreme Court of the United Kingdom, 14 June 2017, case A and B v Secretary of State for Health, UKSC 2015/0220, <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2015-0220-judgment.pdf> (dostęp: 1.03.2023 r.).

„w celu zapobiegania (...) chorobie”¹⁹⁰. Takie podejście nie jest przy tym żadną nowością. Już w wyroku Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych z 1970 r., w głośnej sprawie *Roe v. Wade*¹⁹¹, wskazywano, że zupełne pozbawienie kobiety prawa do przerwania niechcianej ciąży może powodować szkodę w postaci możliwego do wykrycia już w czasie ciąży uszczerbku na zdrowiu, w tym na zdrowiu fizycznym i psychicznym¹⁹².

Kontynuacja lub przerwanie ciąży a prawo do ochrony życia

Jednym z głównych argumentów, które padają w debacie o prawnej dopuszczalności aborcji, zarówno po stronie zwolenników, jak i przeciwników uznania prawa do przerwania ciąży, jest argument ochrony życia. W zależności od przyjętej optyki będzie to ochrona życia albo osoby w ciąży, albo rozwijającego się w jej ciele płodu. Podstawową normą regulującą to prawo jest norma wyrażona w art. 38 Konstytucji, zgodnie z którą „Rzeczpospolita Polska zapewnia każdemu człowiekowi prawną ochronę życia.”

Ochrona życia jest oczywistym założeniem każdego praworządnego i demokratycznego państwa. Państwo jako struktura polityczna określonego społeczeństwa jest *ex definitione* strukturą przeznaczoną do trwania i rozwijania się w oparciu o żyjące społeczeństwo¹⁹³. Zapewnienie więc, w ujęciu globalnym, „ochrony życia” wpisane jest w samą istotę państwa¹⁹⁴. Państwo nie jest jednak dysponentem życia jednostki i nie może zagwarantować jej biologicznej egzystencji. Prawo do życia nie jest zatem prawem podmiotowym

---

190 *Ibidem*, par. 69-70.

191 Judgment of The Supreme Court of United States, 21.01.1973, *Roe v. Wade*, 410 US 113.

192 *Ibidem*, nb. VIII, s. 153.

193 P. Sarnecki [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, tom II, wyd. II, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, art. 38.

194 Konstrukcja taka występuje zatem w państwach, w których funkcjonuje system prawny wywodzący się z wartości humanistycznych, a w szczególności wywodzący się z uznania przyrodzonej godności ludzkiej. *Ibidem*.

egzekwowalnym względem państwa¹⁹⁵. Z normy opisanej w art. 38 Konstytucji wynika bowiem przede wszystkim zakaz pozbawiania człowieka życia oraz zobowiązanie władz publicznych do podejmowania pozytywnych działań służących ochronie życia¹⁹⁶.

W orzecznictwie i doktrynie występuje spór w odniesieniu do tego, od kiedy omawiana ochrona życia obowiązuje – czy od urodzenia, czy też już w prenatalnej fazie rozwoju. Pogląd, zgodnie z którym podmiotem prawa do ochrony życia jest człowiek na każdym etapie rozwoju, jest prezentowany w judykaturze stosunkowo od niedawna i tylko w nielicznych orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego¹⁹⁷ i Sądu Najwyższego¹⁹⁸. Nie jest to jednak punkt widzenia powszechnie podzielany w doktrynie prawa¹⁹⁹. Zgodzić się w tym zakresie trzeba z poglądem wyrażonym przez W. Skrzydło, zgodnie z którym art. 38 Konstytucji poręcza ochronę życia człowieka, a więc jednostki już narodzonej, a nie tylko poczętej. Tak jest bowiem ten termin rozumiany w medycynie i prawie, w odróżnieniu od szerzej rozumianego terminu „istota ludzka”, którego w danym przepisie nie spotykamy²⁰⁰. Takie rozumienie tego przepisu potwierdza również analiza prac nad jego obecnym kształtem. W piśmiennictwie wskazuje się w tym zakresie na „niebudzącą wówczas wątpliwości tak wśród projektodawców art. 38 Konstytucji, jak i wśród społeczeństwa kwestię, że przepis ten pomija prawną ochronę okresu prenatalnego. Decyzję tę podjęto świadomie, właśnie dlatego,

---

195 M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 38.

196 Wyrok TK z 30.09.2008 r., K 44/07, OTK-A 2008, nr 7, poz. 126; Wyrok TK z 23.03.1999 r., K 2/98, OTK 1999, nr 3, poz. 38.

197 Wyrok TK z 30.09.2008 r., K 44/07, OTK-A 2008, nr 7, poz. 126; Wyrok TK z 22.10.2020 r., K 1/20, OTK-A 2021, nr 1. Warto zwrócić uwagę, że w tych orzeczeniach powoływano się w tym zakresie na cytowany wcześniej wyrok w sprawie K 26/96, który wydany był na kanwie poprzednio obowiązującej Konstytucji.

198 Wyrok SN z 26.11.2014 r., III CSK 307/13, OSNC 2015, nr 12, poz. 147; Postanowienie SN z 19.11.2014 r., III CSK 286/14, LEX nr 3384961.

199 M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...*, *op. cit.*.

200 W. Skrzydło [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. VII, Warszawa 2013, art. 38, s. 50.

aby nie ograniczać od strony konstytucyjnej możliwości przeprowadzania zabiegów przerywania ciąży²⁰¹.

Warto również zwrócić uwagę na to, że pojęcie „człowiek” jest używane zarówno w języku prawnym, jak i prawniczym przez dziesiątki lat w odniesieniu do osoby urodzonej lub też w odniesieniu do osoby zdolnej do samodzielnego życia poza organizmem matki od fazy rozpoczęcia porodu. Jeżeli ustawodawca chce objąć hipotezą normy prawnej stan przedurodzeniowy, to posługuje się pojęciami takimi jak „płód”, „nasciturus” lub „dziecko poczęte”²⁰². Rozróżnienie to szczególnie wyraźne było i jest w prawie karnym, gdzie przeciwstawienie pojęcia „człowiek” pojęciu „dziecko poczęte” służy między innymi zróżnicowaniu typów czynów zabronionych i zakresu odpowiedzialności karnej. Nie ma też wątpliwości, że pojęcie „człowiek” używane jest tam wyłącznie w odniesieniu do osoby urodzonej lub też w odniesieniu do osoby zdolnej do samodzielnego życia poza organizmem osoby w ciąży od fazy rozpoczęcia porodu²⁰³. Brak jest zatem podstaw do przyjmowania odmiennej interpretacji tego pojęcia na gruncie konstytucyjnym.

Niezależnie od powyższego, nawet gdyby uznać, że życie podlega ochronie od poczęcia, to nadal jednak ochrona ta podlega ograniczeniom, a intensywność ochrony życia człowieka w różnych fazach jego rozwoju może być różnicowana. Widoczne jest to w szczególności w prawie karnym, w którym inaczej życie to jest chronione w okresie od poczęcia do porodu (zob. art. 157a k.k.), a inaczej w późniejszym czasie, tj. po urodzeniu²⁰⁴. Poza tym, nawet gdyby przyjąć, że istnienie płodu jest chronione w takim samym stopniu, co życie osoby w ciąży, to nadal nie sposób jest wnioskować z tego prawa braku dopuszczalności przerywania ciąży. Pamiętać bowiem należy, że już z samej zasady poszanowania godności (art. 30 Konstytucji)

---

201 K. Kazub-Ciembroniewicz, D. Szumilo-Kulczycka, *Czy aborcja naprawdę jest sprawą Konstytucyjną?*, [w:] „Palestra” 10/22, s. 33-52.

202 *Ibidem*. Cf. przegląd poglądów zawarty w uzasadnieniu uchwały SN z 26.10.2006 r. (I KZP 18/06), OSNKW 2006/11, poz. 97.

203 *Ibidem*.

204 M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej...*, *op. cit.*

i wynikającej z niej podmiotowości i autonomii jednostki wynika zakaz zmuszania kogoś do narażania lub poświęcania życia lub zdrowia dla innej osoby bez jego wyraźnej i świadomej zgody na takie działanie, nawet jeśli ewentualny uszczerbek na zdrowiu byłby mało dotkliwy i zagrożone było życie drugiego podmiotu, a nawet wówczas, gdyby to drobne narażenie zdrowia miało być jedyną możliwością uratowania życia innego podmiotu.

Ograniczenia praw i wolności konstytucyjnych związanych z kontynuacją lub przerwaniem ciąży

Warto jednocześnie odnotować, że poza prawem do poszanowania godności prawa i wolności opisane w Konstytucji mogą podlegać ograniczeniom. Ograniczenia te mogą być jednak wprowadzone tylko i wyłącznie po spełnieniu przesłanek opisanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Zgodnie z treścią tego przepisu „ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”. Przepis ten zawiera trzy kryteria oceny dopuszczalności ograniczeń praw i wolności: zasadę wyłączności ustawy, zasadę proporcjonalności *sensu largo* (wyrażoną w sformułowaniu: *gdy są konieczne w demokratycznym państwie*) oraz obowiązek poszanowania (zachowania) istoty wolności i praw; pierwsze kryterium ma charakter formalny, pozostałe – materialny²⁰⁵.

Na zasadę proporcjonalności składają się następujące elementy. Pierwszym elementem jest zasada przydatności (adekwatności), zgodnie z którą określona regulacja prawna powinna nadawać się do realizacji określonego celu jej wprowadzenia. Drugim jest zasada konieczności (najłagodniejszego środka), nakazująca spośród dostępnych środków wybrać ten, który jest najmniej

---

205 Wyrok TK z 19.06.2018 r., SK 19/17, OTK-A 2018, nr 42.

uciażliwy dla jednostki. Natomiast trzecim elementem omawianej zasady jest tzw. zasada proporcjonalności *sensu stricto* – nakazująca pozostawianie stopnia uciążliwości danej regulacji w odpowiedniej proporcji do wartości dobra, którego ochronie służy (przeprowadzenie tzw. ważenia dóbr *in concerto*)²⁰⁶.

Na gruncie konstytucji adresatem zasady proporcjonalności są zarówno organy tworzące prawo, jak i organy je stosujące (tj. sądy i administracja)²⁰⁷. Zastosowanie zasady proporcjonalności przez sąd rozpoznający konkretną sprawę cywilną lub karną może służyć nie tylko do oceny ograniczeń praw i wolności jednostki w procesie sądowej kontroli, ale także może stanowić metodę argumentacji służącą uzasadnieniu rozstrzygnięcia sprawy²⁰⁸. Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że skoro treść art. 31 ust. 3 Konstytucji dotyczy ograniczania wolności i praw, to trzeba go traktować jako przepis wyjątkowy, bo zawężający zakres zastosowania wolności i praw konstytucyjnie gwarantowanych. Tym samym, przepis ten musi być interpretowany zgodnie z zasadami wykładni wyjątków, co oznacza przede wszystkim zakaz rozszerzającej interpretacji jego postanowień²⁰⁹. Jest to szczególnie istotne w przypadku stosowania tej zasady w procesie karnym, w którym stosuje się normy najbardziej ingerujące w sferę praw i wolności jednostek.

Jeżeli zatem przyjąć, że prawo do decydowania o kontynuacji lub przerwaniu ciąży podlega ograniczeniom, to poza wymogiem wprowadzania tych ograniczeń w drodze ustawy i z zachowaniem zasady proporcjonalności *sensu largo*, takie ograniczenie nie może naruszać istoty tego prawa. Istotę wolności i praw można ująć jako pewne minimum niezbędne dla pełnej realizacji danej swobody, a owego minimum władzy publicznej nie wolno przekroczyć. Naruszenie może polegać w najostrzejszym przypadku na znie-

206 J. Bojke, *Rola zasady proporcjonalności w wykładni przepisów prawa karnego materialnego*, [w:] *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2015/1 „Z zagadnień prawa karnego”, red. S. Zóltek, s. 108-109.

207 A. Śledzińska-Simon, *Analiza proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności. Teoria i praktyka*, Wrocław 2019, s. 27-28.

208 *Ibidem*.

209 L. Garlicki, K. Wojtyczek [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, tom II, wyd. II, red. M. Zubik, Warszawa 2016, art. 31.

sieniu określonego prawa w ogóle lub na utworzeniu takich ograniczeń, które praktycznie uniemożliwią korzystanie z niego w sposób swobodny²¹⁰. Przy takim założeniu wszelkie ograniczenia w korzystaniu z prawa do kontynuacji lub przerwania ciąży mogłyby być wprowadzone, ale jedynie w takim zakresie, w którym nie pozbawiają możliwości korzystania z tego prawa.

Dla oceny ewentualnych podstaw do ograniczenia prawa do decydowania o kontynuacji lub przerwaniu ciąży istotne znaczenie mają również same granice wprowadzania ograniczeń w wykonywaniu wolności i praw konstytucyjnie chronionych. W tym zakresie w pierwszej kolejności warto podkreślić, że zakres art. 31 ust. 3 Konstytucji ma charakter uniwersalny, bo dotyczy wszystkich wolności i praw zagwarantowanych w Konstytucji. Niemniej w sytuacji, gdy Konstytucja w sposób wyraźny uznaje dane prawo czy wolność za „nienaruszalne” lub gdy nienaruszalność danego prawa czy wolności wynika z umów międzynarodowych, to wówczas uznać trzeba, że wyższa moc prawna Konstytucji lub umowy międzynarodowej wyklucza ustawodawcze ingerencje w jej postanowienia.²¹¹

Ograniczenie to dotyczy w szczególności zasady poszanowania godności (art. 30 Konstytucji), która z samego założenia jest nienaruszalna i niezbywalna, i której nie można się zrzec. Z tej zasady wynika w szczególności zakaz przedmiotowego traktowania człowieka. Biorąc to pod uwagę, uznać należy, że z zasady tej wynika również zakaz zmuszenia kogoś do kontynuacji ciąży, która ze swej istoty zagraża zdrowiu, tylko dlatego, by chronić istnienie rozwijającego się płodu. Takie działanie prowadzi bowiem do uprzedmiotowienia osoby w ciąży. Osoba ta wówczas staje się środkiem do celu, którym to celem jest zapewnienie istnienia i dalszego rozwoju płodu. Takie działanie jest w sposób oczywisty sprzeczne z art. 30 Konstytucji, a przez to powinno być uznane za niedopuszczalne. Z tej konstatacji wynika z kolei wniosek, że to nie do ustawodawcy należy decyzja o tym, czy jednostka zgodzi się na narażenie zdrowia i będzie kontynuować ciążę, czy też nie.

210 M. Ławrynowicz-Miklaszewicz, *Koncepcja istoty wolności i praw jednostki oraz aspekt formalny ich ograniczenia*, [w:] „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” Nr 4 (20)/2014, s. 74.

211 Wyrok TK z dnia 26 maja 2008 r., SK 25/07, OTK Seria A 2008 nr 4, poz. 62.

1

Aborcja a normy międzynarodowe

2

Aborcja a normy konstytucyjne

3

Prawo do aborcji w ustawie o planowaniu rodziny

4

Odpowiedzialność za przerwanie cudzej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy

5

Odpowiedzialność karna za pomoc w aborcji lub za nakłanianie do niej

Prawo do aborcji w ustawie o planowaniu rodziny

Konstytucyjnie chroniona autonomia prokreacyjna jednostki doznaje częściowej konkretyzacji w ustawie o planowaniu rodziny. Warto jednak zaznaczyć, że ustawa ta początkowo miała zupełnie inny cel. Z uzasadnienia projektu tej ustawy²¹² oraz z jej pierwotnej treści wnioskować bowiem można, że głównym jej celem było zapewnienie ochrony życia na każdym etapie jego rozwoju²¹³. Uchwalenie tej ustawy miało przede wszystkim doprowadzić do zmiany ówczesnego stanu prawnego, w którym kwestia aborcji była uregulowana w sposób uznawany wówczas

---

212 I kadencja, druk nr 190.

213 latach 1992-1993 zgłoszono dwa konkurencyjne projekty regulacji przerywania ciąży: poselski projekt ustawy o ochronie prawnej dziecka poczętego (I kadencja, druk nr 190) oraz poselski projekt ustawy o prawie do rodzicielstwa, ochronie życia ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży wraz z projektem uchwały o przeprowadzeniu referendum w sprawie dopuszczalności przerywania ciąży (I kadencja, druk nr 195). Drugi projekt, zakładający bardzo liberalne rozwiązania, został odrzucony przez Sejm w pierwszym czytaniu. Do dalszych prac skierowano tylko restrykcyjny projekt ustawy o ochronie prawnej dziecka poczętego.

za wyjątkowo liberalny²¹⁴. Cel ten został osiągnięty – wcześniej obowiązująca ustawa z 1956 r. została uchylona, a nowa regulacja istotnie ograniczyła prawa osób w ciąży na rzecz ochrony prawnej „dziecka poczętego”. Zauważyc jednocześnie trzeba, że w wyniku nowelizacji z 1996 r.²¹⁵ wymiar tej ochrony uległ znacznej modyfikacji: zmienił się zakres tej ochrony²¹⁶, używana w ustawie terminologia²¹⁷ oraz treść preambuły określającej cele omawianej ustawy i jej aksjologiczne uzasadnienie. Jedną z ważniejszych zmian, która wywarła istotny wpływ na wykładnię wszystkich norm ujętych w analizowanym akcie prawnym, było określenie nowego, dodatkowego celu tej ustawy, jakim do dziś jest „umożliwienie realizacji prawa do odpowiedzialnego decydowania o posiadaniu dzieci i związanego z nim prawa dostępu do informacji, edukacji, poradnictwa i środków umożliwiających korzystanie z tego prawa”²¹⁸. Zmiana ta wydaje się zatem potwierdzać, że ustawodawca, nowelizując ustawę o planowaniu rodziny, już w 1996 r. był w pełni świadomy istnienia praw reprodukcyjnych i jednoznacznie wyraził wolę wypełnienia i ochrony tych praw²¹⁹.

214 W myśl przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r. o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 1956 nr 12 poz. 6, dokonanie zabiegu przerywania ciąży było na jej podstawie dozwolone w następujących przypadkach: gdy przemawiały za tym wskazania lekarskie (art. 1 ust. 1 pkt 1 lit. a; w tym także dotyczące stanu zdrowia płodu) lub trudne warunki życiowe kobiety (art. 1 ust. 1 pkt 1 lit. b) albo gdy zachodziło uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku przestępstwa (art. 1 ust. 1 pkt 2). Cf. J. Falski, *Problem aborcji w orzecznictwie ETPC na podstawie wyroku z 26.V.2011 r. w sprawie R.R. v. Polska*, [w:] „Przegląd Sejmowy” 6 (137)/2016, s. 11.

215 Ustawa z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 1996 nr 139 poz. 646.

216 M.in. zmieniono treść preambuły, treść art. 1, wprowadzono art. 4a regulujący przerwanie ciąży, zmodyfikowano przepisy cywilnoprawne i karne.

217 Pojęcie „dziecka poczętego” zastąpiono pojęciem „płodu”, a pojęcie „życia poczętego” zastąpiono pojęciem „życia w fazie prenatalnej”.

218 Tj. „Uznając, że życie jest fundamentalnym dobrem człowieka, a troska o życie i zdrowie należy do podstawowych obowiązków państwa, społeczeństwa i obywatela; uznając prawo każdego do odpowiedzialnego decydowania o posiadaniu dzieci oraz prawo dostępu do informacji, edukacji, poradnictwa i środków umożliwiających korzystanie z tego prawa, stanowi się, co następuje: [...]”.

219 M. Platek, *Projekt zmiany ustawy o planowaniu rodziny – rzecz pozornie tylko o aborcji* (1), [w:] „Prawo i Medycyna” Nr 3/2016, 64, vol 18, s. 73.

Uznać zatem należy, że od 1997 r.²²⁰ omawiana regulacja, choć odbiega od przyjętych w tym zakresie standardów międzynarodowych²²¹, ma za zadanie chronić również prawa reprodukcyjne jednostek. Konstatacja ta ma przy tym istotne znaczenie dla wykładni poszczególnych norm wynikających z ustawy o planowaniu rodziny i należy ją przy takiej wykładni uwzględnić²²².

Prawo do przerwania ciąży jako element prawa do planowania rodziny

Ustawa o planowaniu rodziny zawiera szereg norm nakładających na podmioty publiczne określone obowiązki w zakresie ochrony praw reprodukcyjnych. Z tymi obowiązkami skorelowane są określone prawa podmiotowe jednostek²²³, które w doktrynie²²⁴ i orzecznictwie²²⁵ określane są łącznie

220 Mówiąc konkretniej – od dnia 4.01.1997 r.

221 Szerzej o tym w rozdziale 1.

222 W tym zakresie warto wskazać, że w nauce prawa dominuje pogląd, zgodnie z którym preambula ma wiążące znaczenie dla wykładni części artykułowej aktu normatywnego. Przy interpretacji norm prawnych wyrażonych w przepisach należy zatem brać pod uwagę wszystkie elementy aktu normatywnego, a więc także tytuł oraz treść preambuly. Informacje w nich zawarte mogą bowiem wskazywać na aksjologiczne uzasadnienie wprowadzenia określonych przepisów, a więc również ich *ratio legis*. Cf. B. Banaszak, *Prawne znaczenie Preambuly do Konstytucji RP z 1997 roku*, [w:] *Dookoła Wojtek, Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław 2018, s. 50; B. Sosnowski, *Geneza, rola i cechy preambuly w aktach prawnych*, [w:] „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM”, 2016, nr 6, s. 221; M. Płatek, *Projekt zmiany ustawy o planowaniu rodziny – rzecz pozornie tylko o aborcji (1)*, op. cit., s. 86; Tak również: W. Płowiec, *Przepis prawny i norma prawna jako przedmiot kontroli Trybunatu Konstytucyjnego*, „Państwo i Prawo”, 2017, nr 2, s. 50.

223 Wniosek ten wynika z założenia, że publiczne prawo podmiotowe określające obowiązek jednego podmiotu tego stosunku prawnego skorelowane jest z roszczeniem drugiego podmiotu tego stosunku. Cf. F. Longschamps, *O pojęciu stosunku prawnego w prawie administracyjnym*, [w:] *Acta Universitatis Wratislaviensis Prawo XII 1964*, nr 19, s. 45.

224 D. Korszeń, *Koncepcja prawa podmiotowego przysługującego na podstawie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, „Przeгляд Sądowy”, 2008, nr 4, s. 127-141; M. Kowalski, *Koncepcja prawa do planowania rodziny w systemie dóbr osobistych*, „Przeгляд Sądowy”, 2003, nr 5, s. 54-60.

225 Np. Wyrok SN z 21.11.2003 r., V CK 16/03, OSNC 2004/6, poz. 104; Wyrok SN z 12.06.2008 r., III CSK 16/08, OSNC 2009/3, poz. 48.

mianem prawa do planowania rodziny. W ramach tego prawa mieszczą się dwie kategorie uprawnień – przysługujące każdej jednostce oraz przysługujące jedynie osobom w ciąży²²⁶.

Do kategorii uprawnień przysługujących każdej jednostce zaliczyć należy prawo do swobodnego dostępu do antykoncepcji²²⁷ oraz prawo do edukacji seksualnej²²⁸. W zakresie pierwszego z tych praw na organy administracji rządowej oraz samorządu terytorialnego nałożony został obowiązek zapewnienia obywatelom swobodnego dostępu do metod i środków służących świadomej prokreacji. Obowiązek ten odnosi się w szczególności do metod i środków zapobiegania niechcianej ciąży (tj. antykoncepcji). Na podstawie omawianej regulacji ww. organy są zobowiązane m.in. do zadbania o to, żeby wszystkie środki antykoncepcyjne były dostępne w sensie technicznym, ekonomicznym i faktycznym²²⁹. Obowiązek zapewnienia swobodnego dostępu obejmuje przy tym wszelkie środki planowania rodziny, zgodne z aktualnym stanem wiedzy medycznej lub – w przypadku produktów leczniczych – dodatkowo dopuszczone do obrotu w Polsce²³⁰. Z kolei w odniesieniu do edukacji seksualnej ustawa nakazuje wprowadzić do szkolnego programu nauczania wiedzę o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowie-

---

226 Uprawnienia wskazane w ustawie o planowaniu rodziny nie wyczerpują możliwego katalogu uprawnień przysługujących jednostkom w ramach szeroko rozumianych praw reprodukcyjnych. Ustawa o planowaniu rodziny reguluje bowiem jedynie ich określony fragment. Nie oznacza to, że kwestie wykraczające poza tą regulację nie będą dotyczyć autonomii prokreacyjnej. Ta bowiem wynika w szczególności z norm prawa międzynarodowego oraz art. 30, art. 47, art. 31 ust. 1, art. 68 ust. 1 Konstytucji, a w ustawie o planowaniu rodziny doznaje jedynie uszczegółowienia.

227 Art. 2 ust. 2 Organy administracji rządowej oraz samorządu terytorialnego, w zakresie swoich kompetencji określonych w przepisach szczególnych, są zobowiązane zapewnić obywatelom swobodny dostęp do metod i środków służących dla świadomej prokreacji.

228 Art. 4 ust. 1 Do programów nauczania szkolnego wprowadza się wiedzę o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji.

229 E. Zielińska, *Klauzula sumienia*, [w:] „Prawo i Medycyna”, vol. 5, 2003, nr 13, s. 27.

230 E. Zielińska, *Antykoncepcja*, [w:] *System Prawa Medycznego*, tom II, cz. 2, red. E. Zielińska, Warszawa 2019, s. 191.

działnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji²³¹.

Katalog uprawnień przyznanych w omawianej ustawie jedynie osobom w ciąży jest już dużo szerszy. Do tych uprawnień zaliczyć można w pierwszej kolejności prawo do zapewnienia im opieki medycznej, socjalnej oraz prawnej²³². Opieka ta obejmować ma w szczególności „opiekę prenatalną nad płodem oraz opiekę medyczną nad kobietą w ciąży, pomoc materialną i opiekę nad kobietami w ciąży, znajdującymi się w trudnych warunkach materialnych, na zasadach określonych w ustawie o pomocy społecznej”, a także „dostęp do szczegółowych informacji na temat uprawnień, zasiłków i świadczeń przysługujących kobietom w ciąży, matkom, ojcom oraz ich dzieciom oraz do informacji dotyczących instytucji i organizacji pomagających w rozwiązywaniu problemów psychologicznych i społecznych, a także zajmujących się sprawami przysposobienia”. Ustawa przewiduje także prawo uczennicy do otrzymania urlopu oraz innej pomocy niezbędnej do ukończenia przez nią edukacji, w miarę możliwości nie powodujących opóźnień w zaliczaniu przedmiotów. Jeżeli ciąża, poród lub połóg powoduje niemożliwość zaliczenia w terminie egzaminów ważnych dla ciągłości nauki, szkoła zobowiązana jest do wyznaczenia dodatkowego terminu egzaminu dogodnego dla kobiety, w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy²³³.

Kolejnym uprawnieniem osoby w ciąży wskazanym w omawianej ustawie jest prawo dostępu do informacji i badań prenatalnych, w szczególności, gdy istnieje podwyższone ryzyko bądź podejrzenie wystąpienia wady genetycznej lub rozwojowej płodu lub też nieuleczalnej choroby zagrażającej

---

231 Program nauczania w tym zakresie został skonkretyzowany w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 395 z późn. zm.).

232 Art. 2 ust. 1 ustawy o planowaniu rodziny.

233 Art. 2 ust. 3 ustawy o planowaniu rodziny.

życiu płodu²³⁴. Prawo do badań prenatalnych zostało także potwierdzone w ustawie z 4.11.2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”²³⁵ oraz wynika również z ogólnych norm prawnych statuujących prawo pacjenta do informacji²³⁶.

Ostatnim, a przy tym budzącym najwięcej kontrowersji, elementem prawa do planowania rodziny, jest prawo do przerwania ciąży, które może być zrealizowane w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej²³⁷. Kwalifikacje lekarzy, którzy zgodnie z ustawą mogą przerwać ciążę, zostały opisane w Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 22 stycznia 1997 r.²³⁸ W myśl § 1 ust. 1 tego rozporządzenia może to być lekarz posiadający pierwszy stopień specjalizacji w zakresie położnictwa i ginekologii lub posiadający tytuł specjalisty w zakresie położnictwa i ginekologii. Rozporządzenie dopuszcza również możliwość dokonania takiego zabiegu przez lekarza odbywającego szkolenie specjalizacyjne pod nadzorem lekarza posiadającego ww. kwalifikacje²³⁹.

---

234 Art. 2 ust. 2a ustawy o planowaniu rodziny.

235 Ustawa z 4.11.2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Dz.U.2016 poz. 1860. Zgodnie z art. 1 pkt 1 ustawa ta określa uprawnienia kobiet w ciąży i rodzin do wsparcia w zakresie dostępu do świadczeń opieki zdrowotnej, przy czym uprawnienia te na rzecz kobiety w ciąży oraz dziecka obejmują w szczególności diagnostykę prenatalną (art. 6 pkt 1).

236 Art. 9 ust. 2 ustawy z 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta.

237 Ustawodawca w art. 4b ustawy wskazuje również, że osobom objętym ubezpieczeniem społecznym i osobom uprawnionym na podstawie odrębnych przepisów do bezpłatnej opieki leczniczej przysługuje prawo do bezpłatnego przerwania ciąży w publicznym zakładzie opieki zdrowotnej.

238 Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 22 stycznia 1997 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych lekarzy, uprawniających do dokonania przerwania ciąży oraz stwierdzenia, że ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety lub wskazuje na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu (Dz. U. Nr 9, poz. 49).

239 M. Filar, 5.5.4. *Aborcja* [w:] M. Filar, S. Krześ, E. Marszałkowska-Krześ, P. Zaborowski, *Odpowiedzialność lekarzy i zakładów opieki zdrowotnej*, Warszawa 2004.

Zgodnie z art. 4a omawianej ustawy przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku, gdy:

- ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej,
- badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu (aktualność tej przesłanki po wejściu w życie wyroku TK z 2020 r.²⁴⁰ pozostaje przedmiotem sporu, o czym szerzej będzie jeszcze mowa później),
- zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

Poniżej omówiono zawarte w ustawie zasady dotyczące realizacji prawa do przerwania ciąży w ww. przypadkach.

Realizacja prawa do przerwania ciąży z przyczyn zdrowotnych

Pierwsza przesłanka dopuszczalności przerwania ciąży nazywana jest w literaturze przesłanką zdrowotną, medyczną, leczniczą lub terapeutyczną²⁴¹. Umożliwia ona terminację ciąży w sytuacji, gdy ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia ciężarnej. **Zwrócić należy uwagę na to, że ustawa nie wymaga, aby wskazane w art. 4a zagrożenie dla zdrowia lub życia osoby w ciąży miało charakter bezpośredni.** Nie wymaga też, by łączyło się ze stanem zagrożenia ciężkim uszczerbkiem na zdrowiu wymienionym w katalogu art. 156 § 1 k.k. Nie ogranicza również pojęcia zagrożenia zdrowia

---

240 Wyrok TK z dnia 22.10.2020 r. sygn. akt K 1/20, Dz.U.2021.175.

241 M. Boratyńska, J. Różyńska, 6.3.3.2.1. *Zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety* [w:] *Regulacja prawna czynności medycznych*, red. M. Boratyńska, P. Konieczniak, [w:] *System Prawa Medycznego*, tom II, cz. 2., red. E. Zielińska, Warszawa 2019, s. 281.

tylko do fizycznych jego aspektów²⁴². Zgodzić się trzeba z E. Plebanek, że wykładnia prowadząca do wyłączenia zagrożenia dla zdrowia psychicznego jako stanu uzasadniającego legalną aborcję ze wskazań terapeutycznych, stanowiłaby wykładnię sprzeczną z funkcjonującymi w doktrynie prawa medycznego definicjami „zdrowia”, a także z rozumieniem tego pojęcia przyjmowanym w prawie karnym²⁴³. Dla prawidłowej wykładni tej przesłanki należy posiłkować się wcześniej omówioną definicją zdrowia WHO, która jest jedyną jego definicją zawartą w obowiązującym w Polsce akcie prawnym. W tym kontekście przez zdrowie rozumieć zatem należy stan zupełnej pomysłowości fizycznej, umysłowej i społecznej, a nie jedynie brak choroby lub ułomności. Przyjąć zatem należy, że sytuacją uzasadniającą przerwanie ciąży z przyczyn zdrowotnych jest każda sytuacja, w której ciąża lub poród mogłyby zagrażać zdrowiu osoby w ciąży w szerokim rozumieniu tego słowa, tj. obejmującym stan fizyczny, psychiczny i ogólny dobrostan tej osoby.

Ustawa wymaga, by okoliczność zagrożenia dla zdrowia lub życia osoby w ciąży została stwierdzona przez lekarza posiadającego tytuł specjalisty w zakresie medycyny właściwej ze względu na rodzaj choroby ciężarnej. Zgodnie z art. 4a ust. 5 powinien ją jednak stwierdzić inny lekarz niż ten wykonujący aborcję, chyba że ciąża zagraża bezpośrednio życiu kobiety. Jeśli właściwy specjalista wydał orzeczenie stwierdzające, że ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety, orzeczenie to nie może być kwestionowane przez lekarza, który ma dokonać przerwania ciąży²⁴⁴. W szczególności lekarz mający przeprowadzić aborcję nie może go zmieniać, opierając się na samodzielnie dokonanych ustaleniach, czy wymagać poddania się przez osobę w ciąży dodatkowym badaniom albo uzyskania opinii innego lekarza²⁴⁵. Natomiast w sytuacji, gdy lekarz specjalista orzeknie, że kontynuowanie

242 E. Plebanek, *Kilka uwag o odpowiedzialności karnej za nakłanianie lub udzielenie pomocy w przerwaniu ciąży za zgodą kobiety i o aborcji ze wskazań terapeutycznych*, „Przegląd Prawa Medycznego”, 2022, nr 1 (9), s. 23.

243 *Ibidem*.

244 M. Boratyńska, J. Różyńska, 6.3.3.2.1. *Zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety*, [w:] *System Prawa Medycznego...*, *op. cit.*, s. 283-284.

245 *Ibidem*.

ciąży nie zagraża życiu lub zdrowiu ciężarnej, kobieta jest uprawniona do odwołania się od tej opinii. Zasady odwołania od tej decyzji zostały opisane w ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta²⁴⁶.

Warto jednocześnie wskazać, że zgodnie z omawianą regulacją, aborcję z ww. przyczyny można wykonać jedynie w szpitalu i może ją przeprowadzić tylko lekarz. Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry w art. 5-7 określa, komu i po spełnieniu jakich warunków może być przyznane prawo wykonywania zawodu lekarza lub lekarza dentystry²⁴⁷.

Realizacja prawa do przerwania ciąży z przyczyn embriopatologicznych

Kolejną przesłanką uprawniającą do przerwania ciąży jest tzw. przesłanka embriopatologiczna. Została ona opisana w art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny, uprawniającym do przerwania ciąży, gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu. Przepis określający tę przesłankę wyrokiem TK z dnia 22.10.2020 r.²⁴⁸ został uznany za niezgodny z art. 38 w związku z art. 30 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Jak jednak wskazano w poprzednim rozdziale, wyrok ten jest obarczony

---

246 Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Dz.U. 2009nr 52 poz. 417.

247 Warto dodać, że art. 9-9b tej ustawy wskazuje, w jakich sytuacjach lekarz nieposiadający uprawnień zawodowych na terytorium naszego kraju może udzielać świadczeń zdrowotnych bez przyznania mu prawa wykonywania zawodu – co jednak nie ma większego znaczenia dla podejmowanych tu rozważań.

248 Wyrok TK z 22.10.2020 r. sygn. akt K 1/20, Dz.U.2021.175. Zgodnie z tym wyrokiem wymieniony przepis traci moc z dniem 27 stycznia 2021 r.

istotnymi błędami proceduralnymi i merytorycznymi²⁴⁹, które skutkują uzasadnionymi wątpliwościami co do możliwości uznawania go za źródło obowiązującego prawa²⁵⁰. Z drugiej zaś strony zauważyć należy, że wyrok ten stosowany jest w praktyce, na co wskazuje znaczne ograniczenie ilości zabiegów aborcji przeprowadzanych w oficjalnym systemie opieki zdrowotnej z omawianej przyczyny. W 2021 r. przeprowadzono bowiem jedynie 75 takich zabiegów²⁵¹.

249 Funkcjonowanie Trybunału Konstytucyjnego w dacie rozpoznania tej sprawy było obarczone fundamentalnymi mankamentami związanymi z procedurą mianowana trzech członków TK, poważnymi wątpliwościami co do niezależności dwóch pozostałych, legalności wielokrotnych zmian składów Trybunału w poszczególnych sprawach, czy legalności powołania Prezesa Trybunału. Poza tym wskazane orzeczenie samo w sobie nie spełniało wymogów przewidzianych dla kontroli konstytucyjnej. Cf. A. Rakowska-Trela, *Wyrok czy „nienyrok”*. *Głosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r.*, K 1/20, „Przegląd Sądowy”, 2021, nr 6, s. 106-118; A. Gliszczyńska-Grabias, W. Sadurski, *The Judgment That Wasn't (But Which Nearly Brought Poland to a Standstill)*. *'Judgment' of the Polish Constitutional Tribunal of 22 October 2020, K1/20*, „European Constitutional Law Review”, 2021, nr 1; W. Ciszewski, *Aborcja, niepełnosprawność i krzywda osób trzecich*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 118; K. Kozub-Ciembroniewicz, D. Szumilo-Kulczycka, *Konsekwencje uchylbień w obszarze TK (uwagi na tle orzeczenia w sprawie K 1/20)*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 81-100; R. Piotrowski, *Nowa regulacja przerywania ciąży w świetle Konstytucji*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 62-80; B. Grabowska-Moroz, K. Łakomiec, *(Nie)dopuszczalność aborcji. Głosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r.*, K 1/20, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 251-259; R. Adamus, *Przesłanka eugeniczna (embriopatologiczna) jako przesłanka legalnego przerywania ciąży. Głosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r.*, K 1/20, „Palestra”, 2020, nr 11, s. 94-107; M. Florczak-Wątor [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 38; P. Bogdanowicz, Ł. Bojarski; J. Czaja i in., *Stanowisko Zespołu Ekspertów Prawnych w sprawie rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego aborcji*, <https://www.batory.org.pl/oswiadczenie/stanowisko-zespolu-ekspertow-prawnych-w-sprawie-rozstrzygnięcia-trybunału-konstytucyjnego-dotyczącego-aborcji> (dostęp: 27.11.2022 r.); D. Przywara, M. Nowicki i inni, *Stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka ws. tzw. Orzeczenia TK*, https://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2020/10/Stanowisko-HFPC-ws-tzw-orzeczenia-TK_v1.1.pdf (dostęp: 27.11.2022 r.).

250 *Ibidem*; M. Florczak-Wątor, uwaga 3.3.do art. 38, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2021; A. Śledzińska-Simon, *Kobiety i płęć w Konstytucji*, „Państwo i Prawo”, 2022, nr 10, s. 74-90.

251 Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2021 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, rok 2022, druk nr 2758.

Dla porównania – w 2019 r. było ich 1074²⁵², a w 2020 r. 1035²⁵³. Z uwagi na ryzyko odpowiedzialności karnej lekarza za przerwanie ciąży z naruszeniem przepisów ustawy, spodziewać się raczej należy, że realizacja prawa do przerwania ciąży z przyczyn embriopatologicznych w praktyce będzie bardzo utrudniona, jeśli nie niemożliwa.

Niemniej nie wyklucza to możliwości przerwania ciąży na podstawie przesłanki zdrowotnej. W przypadku, gdy duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo wystąpienia nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu może spowodować zagrożenie dla zdrowia psychicznego matki, zaktualizuje się przesłanka określona w art. 4a ust. 1 pkt 1 omawianej ustawy. W tym przypadku przesłanką do przerwania ciąży byłoby zagrożenie dla zdrowia kobiety ciężarnej²⁵⁴. Wiadome jest jednocześnie, że praktycznie zawsze świadomość zagrożenia wystąpienia ciężkich wad u płodu działa obciążająco na psychikę osoby ciężarnej. O istnieniu takiego zagrożenia powinien się wypowiedzieć lekarz psychiatra. Powyższe prowadzi do wniosku, że nawet uznanie, że przesłanka embriopatologiczna została usunięta z systemu prawnego, nie wyklucza możliwości przerwania ciąży z tej przyczyny²⁵⁵. W tym miejscu przejść zatem wypada do bardziej szczegółowego omówienia tej przesłanki.

Jak wcześniej wskazano, omawiana przesłanka zachodzi w sytuacji, gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu. Wykładnia literalna tego przepisu pozwala przyjąć, iż z ciężkim upośledzeniem płodu mamy do czynienia w razie znacznego ograniczenia jego sprawności fizycznej

252 Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2019 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, rok 2021, druk nr 1332.

253 Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2020 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, rok 2022, druk nr 2261.

254 S. Tarapata, W. Zontek, *Prawnokarne skutki wyroku TK z 22.10.2020 r., K 1/20 (zgadnienia wybrane)*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 211-225.

255 *Ibidem*.

lub psychicznej, nieodwracalność natomiast jest stanem trwałym, niepoddającym się leczeniu; jest to stan taki, którego następstw nie można usunąć. Nieuleczalna choroba z kolei oznacza, iż według aktualnej wiedzy medycznej procesy patofizjologiczne nie ustąpią pod wpływem leczenia, przy czym choroba ta powinna charakteryzować się dużą intensywnością, ponieważ ma, zgodnie z intencją ustawodawcy, zagrażać życiu płodu²⁵⁶. Do przerwania ciąży z tej przyczyny nie jest wymagana całkowita pewność, że płód jest uszkodzony w ww. sposób. Wystarczy jedynie stwierdzenie istnienia dużego prawdopodobieństwa, że tak jest. Takie prawdopodobieństwo może wynikać z badań prenatalnych lub innych badań, np. z badania ultrasonograficznego²⁵⁷. Wniosek ten można wyprowadzić m.in. z treści § 2 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 22 stycznia 1997 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych lekarzy, uprawniających do dokonania przerwania ciąży oraz stwierdzania, że ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety lub wskazuje na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu²⁵⁸. Zgodnie z ww. przepisem „Wystąpienie okoliczności wskazujących na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu stwierdza lekarz posiadający tytuł specjalisty, orzekający o wadzie genetycznej płodu na podstawie badań genetycznych, lub lekarz posiadający tytuł specjalisty w zakresie położnictwa i ginekologii, orzekający o wadzie rozwojowej płodu, na podstawie obrazowych badań ultrasonograficznych wykonywanych u kobiety ciężarnej”. Wskazać przy tym trzeba, że w myśl art. 4a ust. 5 ustawy o planowaniu rodziny

256 U. Drozdowska, *Wykładnia art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego i poglądów doktryny prawa*, „Miscellanea Historico-Iuridica”, tom XV, z. 1, rok 2016, s. 305.

257 A. Fiutak, *Odpowiedzialność karna za wykonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta*, Warszawa 2016, s. 181.; Cf. także: Wyrok SN z dnia 13 października 2005 r., IV CK 161/05, OSP 2006, z. 6, poz. 71; wyrok SN z dnia 16 maja 1978 r., I CR 129/78, OSPiKA 1980, z. 1, poz. 3, z głosem M. Sośniak, *tamże*; wyrok SN z dnia 21 listopada 2003 r., V CK 16/03, OSNC 2004, nr 6, poz. 104, z głosami: T. Justyńskiego, PiP 2004, z. 9, i M. Nesterowicza, OSP 2004, z. 10, poz. 125.

258 Dz. U. Nr 9, poz. 49.

wystąpienie ww. okoliczności stwierdza lekarz inny niż dokonujący przerwania ciąży, chyba że ciąża zagraża bezpośrednio życiu kobiety.

Omawiana przesłanka prawnej dopuszczalności aborcji ma niewątpliwie charakter hybrydowy. Z jednej strony zawiera w stosunku do pewnych elementów jej zakresu zastosowania racjonalizację tożsamą do przesłanki ochrony zdrowia kobiety, gdy ciąża z powodu wady płodu prowadziłyby do zagrożenia zdrowia lub życia ciężarnej, albo zagraziła dobrostanowi psychicznemu osoby zmuszonej do donoszenia ciąży i urodzenia dziecka martwego lub niezdolnego do przeżycia poza jej organizmem. Z drugiej strony nie sposób nie odnaleźć tu pierwiastka dotyczącego ochrony godności ciężarnej, która w razie zmuszenia do donoszenia ciąży byłaby uprzedmiotowiona i sprowadzona do roli inkubatora dla dziecka, którego wady np. nie dają mu szans na przeżycie²⁵⁹.

Przerwanie ciąży z przyczyn embriopatologicznych – podobnie jak w przypadku przesłanki zdrowotnej – może być zgodnie z ustawą wykonane wyłącznie przez lekarza w szpitalu. Ustawa przewiduje dodatkowo, że aborcja z tej przyczyny jest możliwa jedynie do chwili osiągnięcia przez płód zdolności do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej. Przez zdolność do samodzielnego życia należy rozumieć taki stopień rozwoju płodu, który – z medycznego punktu widzenia – pozwala na jego przeżycie w przypadku odłączenia od organizmu ciężarnej²⁶⁰. W nauce prawa wskazuje się, że taką zdolność należy określać *in concreto*, stosownie do istniejących możliwości utrzymywania przy życiu dzieci urodzonych przed upływem typowego okresu ciąży, związanych z rozwojem technik inkubacyjnych, czyli o zdolności do życia w warunkach naturalnych i w warunkach specjalnych. Abstrakcyjne wyznaczenie granic tego momentu nie jest możliwe²⁶¹. Niemniej według aktualnej wiedzy medycznej przyjmuje się, że płód może

---

259 S. Tarapata, W. Zontek, *Prawnokarne skutki wyroku...*, *op. cit.*

260 J. Giezek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek, *Kodeks karny. Część szczegółowa. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 152.

261 M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2022, art. 152.

osiągnąć zdolność do samodzielnego życia poza organizmem osoby w ciąży ok. 22-24 tygodnia ciąży (liczonego od pierwszego dnia ostatniej menstruacji)²⁶².

Realizacja prawa do przerwania ciąży powstałej w wyniku czynu zabronionego

Ostatnia z przesłanek dopuszczalności przerwania ciąży, określona w art. 4a ust. 1 pkt 3 ustawy o planowaniu rodziny, to tzw. przesłanka legalna, zwana też przesłanką prawną lub kryminalną²⁶³. Zgodnie z tym przepisem można przerwać ciążę, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego. Ustawa nie wymienia jednak enumeratywnie typów czynów zabronionych, z których może pochodzić taka ciąża, w grę wchodzić zatem mogą różne przestępstwa. Zazwyczaj jako przykład takich czynów wskazuje się przestępstwo zgwałcenia (art. 197 k.k.), wykorzystanie bezradności ofiary lub braku zdolności do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem (art. 198 k.k.), wykorzystanie stosunku zależności lub krytycznego położenia (art. 199 k.k.), obcowanie płciowe z małoletnim poniżej 15. roku życia (art. 200 k.k.) oraz kazirodztwo (art. 201 k.k.). Jak jednak słusznie zauważa M. Filar, przepis ten może także dotyczyć ciąży będącej wynikiem innego czynu zabronionego, np. zmuszania do prostytucji (art. 203 k.k.), bigamii (art. 206 k.k.) czy nawet łapownictwa (art. 229 k.k.) w formie „udzielenia korzyści osobistej”²⁶⁴.

Zaistnienie omawianej przesłanki stwierdza prokurator i przedstawia je w formie pisemnego zaświadczenia²⁶⁵. Do wystawienia przez prokuratora takiego zaświadczenia nie jest konieczne złożenie przez ciężarną wniosku

262 V. Konarska-Wrzosek [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, art. 152, nb 4.

263 M. Boratyńska, J. Różyńska, 6.3.3.2.1. *Zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety* [w:] *System Prawa Medycznego...*, *op. cit.*, s. 299-300.

264 *Ibidem*.

265 R. A. Stefański, II. *Forma stwierdzenia istnienia uzasadnionego podejrzenia powstania ciąży w wyniku czynu zabronionego* [w:] *Przestępstwo zgwałcenia*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2012.

o ściganie, jeśli przestępstwo, którego skutkiem jest ciąża, jest ścigane w takim trybie, a także nie jest konieczne ustalenie sprawcy czynu zabronionego ani wykazanie, że czyn ten stanowił przestępstwo. Ustawa nie wymaga również niezbitych dowodów na to, że doszło do czynu zabronionego i że ciąża jest jego efektem. Wystarczy „uzasadnione podejrzenie”, że tak jest²⁶⁶.

W przypadku tej przesłanki ciąża może być przerywana również w prywatnym gabinecie lekarskim. Nadal jednak lekarz przerywający ciążę musi posiadać określone w ustawie kompetencje. Przerwanie ciąży z tej przyczyny jest możliwe, jeżeli od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni.

Wymogi dotyczące zgody na przerwanie ciąży

W każdym ww. przypadków do legalnego przerwania ciąży niezbędne jest uzyskanie pisemnej zgody osoby w ciąży. W przypadku osoby małoletniej lub ubezwłasnowolnionej całkowicie wymagana jest pisemna zgoda jej przedstawiciela ustawowego. Nie dotyczy to jednak osoby ubezwłasnowolnionej częściowo – taka osoba może więc samodzielnie wyrazić zgodę na aborcję. Sam wymóg uzyskania zgody przedstawiciela ustawowego nie wpływa na konieczność wyrażenia zgody również przez małoletnią lub osobę ubezwłasnowolnioną całkowicie. Jedynie w przypadku małoletniej poniżej 13 roku życia takiej zgody nie trzeba uzyskać. W tym przypadku jednak do przeprowadzenia aborcji nie wystarczy zgoda przedstawiciela ustawowego – do przerwania ciąży u małoletniej poniżej 13 roku życia wymagana jest bowiem zgoda sądu opiekuńczego, a sama małoletnia ma prawo do wyrażenia własnej opinii. W razie braku zgody przedstawiciela ustawowego, do przerwania ciąży wymagana jest zgoda sądu opiekuńczego. **Forma pisemna jest zastrzeżona wyłącznie do celów dowodowych, jej niezachowanie nie skutkuje nieważnością zgody.**

---

266 M. Boratyńska, J. Różyńska, 6.3.3.2.1. *Zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety* [w:] *System Prawa Medycznego...*, *op. cit.*, s. 299-300.

Przerwanie ciąży bez wymaganej zgody jest przestępstwem. Problematyka związana z tym zagadnieniem została szerzej omówiona w kolejnym rozdziale tej publikacji.

Charakter uprawnień dotyczących przerwania ciąży

Uprawnienie do przerwania ciąży, o którym mowa w omawianej ustawie, stanowi publiczne prawo podmiotowe²⁶⁷. Ma ono charakter roszczenia²⁶⁸, które polega na prawie domagania się przerwania ciąży w sytuacji, gdy spełnione zostały warunki przewidziane w ustawie.

Prawo do przerwania ciąży jest również prywatnym prawem podmiotowym. Oznacza to, że bezprawne uniemożliwienie wykonania zabiegu przerwania ciąży w sytuacji określonej w omawianej ustawie uprawnia osobę, której realizacji tego prawa pozbawiono, do dochodzenia wyrównania szkody wynikłej z tego zdarzenia²⁶⁹.

W orzecznictwie wskazuje się również, że prawo do planowania rodziny i wynikające z niego uprawnienie do legalnego przerwania ciąży w warunkach określonych w art. 4a ustawy z 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerwania ciąży jest dobrem osobistym²⁷⁰.

---

267 D. Korszeń, *Koncepcja prawa podmiotowego...*, *op. cit.*, s. 131.

268 Roszczenia polegają na tym, że indywidualnie oznaczona osoba może żądać od innego podmiotu spełnienia świadczenia na rzecz uprawnionego; cf.: U. Ernst, A. Rachwał, F. Zoll, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2013, s. 20.

269 Wyrok SN z 21.11.2003 r., V CK 16/03, OSNC 2004, nr 6, poz. 104; Uchwała SN z 22.02.2006 r., III CZP 8/06, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 123.

270 Wyrok SA w Białymstoku z 5.11.2004 r., I ACa 550/04, OSAB 2005, nr 1, poz. 3; Wyrok SA w Krakowie z 12.05.2015 r., I ACa 204/15, LEX nr 1755143; Wyrok SA w Białymstoku z 24.04.2013 r., I ACa 787/12, LEX nr 1314671; Wyrok SN z 6.05.2010 r., II CSK 580/09, LEX nr 602234.

Prawne skutki przerwania ciąży z naruszeniem zasad opisanych w ustawie

Warto jednocześnie wskazać, że przerwanie własnej ciąży z naruszeniem zasad opisanych w ustawie o planowaniu rodziny nie wiąże się z żadnymi negatywnymi konsekwencjami dla osoby w ciąży. Wykonując aborcję, taka osoba nie popełnia żadnego przestępstwa. Inaczej jednak przedstawia się sytuacja osób trzecich zaangażowanych w ten proces. W odniesieniu do nich prawo karne przewiduje już bowiem określone sankcje¹. Dotyczy to osób przerywających cudzą ciążę, pomagających osobie w ciąży w przerwaniu tej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy oraz nakłaniających ją do tego. Osoba przerywająca cudzą ciążę bez wymaganej zgody ciężarnej na przerwanie ciąży, podlega odpowiedzialności karnej na podstawie art. 153 k.k. Natomiast w przypadku przerwania ciąży za zgodą w grę wchodzić może odpowiedzialność karna za czyn z art. 152 k.k. W tym miejscu wypada zatem przejść do omówienia przesłanek tej odpowiedzialności.

---

1 W art. 152 i 153 k.k.

1

Aborcja a normy międzynarodowe

2

Aborcja a normy konstytucyjne

3

Prawo do aborcji w ustawie o planowaniu rodziny

4

Odpowiedzialność za przerwanie cudzej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy

5

Odpowiedzialność karna za pomoc w aborcji lub za nakłanianie do niej

Odpowiedzialność za przerwanie cudzej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy

Prawdziwa liczba aborcji przeprowadzanych w Polsce – z uwagi na występującą silną stygmatyzację tej procedury oraz szerokie stosowanie aborcji farmakologicznej poza systemem ochrony zdrowia – wymyka się oficjalnym statystykom i być może nigdy nie zostanie poznana. Przypuszczać jednak można, że aktualnie prawdopodobnie najczęściej spotykaną ze wszystkich możliwości jest sytuacja, w której kobieta, posiłkując się zdobytą samodzielnie wiedzą i zakupionymi środkami farmakologicznymi, przerywa ciążę samodzielnie w domowym zaciszu²⁷¹. Dopiero w przypadku, gdy samodzielna aborcja domowa z różnych przyczyn nie jest możliwa, do przerwania

---

²⁷¹ Jedynie z danych Aborcji Bez Granic wynika, że w ciągu roku przy pomocy tej organizacji przeprowadzono 44 tysiące zabiegów aborcji, przy czym w 99% przypadków była to aborcja samodzielna: <https://vibez.pl/wydarzenia/aborcja-bez-granic-44-tys-polek-dokonalo-aborcji-w-ciagu-dwoch-lat-najmlodsza-to-14-latka-6825336121793440a> (dostęp: 1.02.2023). Dla porównania w 2021 r. wykonano 107 zabiegów aborcji w ramach systemu ochrony zdrowia. Zob. Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2021 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, rok 2022, druk nr 2758.

ciąży dochodzi z udziałem osób trzecich albo z wykorzystaniem legalnych możliwości przeprowadzenia aborcji za granicą lub w ramach tzw. „podziemna aborcyjnego” w kraju. Tego typu rozwiązania są z założenia objęte zgodą ciężarnej. W tym rozdziale zajmiemy się analizą czynu, który polega na przerwaniu cudzej ciąży we współpracy lub w porozumieniu z kobietą, a także jego oceną prawnokarną. Punktem wyjścia do tych rozważań będzie pojęcie czynu zabronionego w art. 152 § 1 k.k., zgodnie z którym „Kto za zgodą kobiety przerywa jej ciążę z naruszeniem przepisów ustawy, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3”. W szczególności zasadne jest tutaj szczegółowe omówienie znamion tego przestępstwa.

Podmiot i strona podmiotowa czynu zabronionego

Przestępstwo przerwania ciąży określone w art. 152 § 1 k.k. jest przestępstwem powszechnym, co oznacza, że może ono zostać popełnione przez każdego. Ustawodawca nie ograniczył w żaden sposób kręgu możliwych sprawców tego czynu zabronionego, najczęściej jednak sprawcą takiego czynu jest lekarz²⁷², który przerywa ciążę przy braku spełnienia wcześniej omówionych przesłanek wynikających z ustawy o planowaniu rodziny. Warto jednocześnie wskazać, że przerwanie cudzej ciąży przez osobę niebędącą lekarzem, nawet w sytuacji zajścia przesłanek wynikających z ww. ustawy, zawsze będzie dokonane z naruszeniem przepisów tej ustawy²⁷³.

Odrębnej analizy wymagają zagadnienia obejmujące możliwość dokonania omawianego przestępstwa przez kobietę przerywającą własną ciążę oraz przyznania kobiecie, za zgodą której ciążę się przerywa, statusu pokrzywdzonej omawianym przestępstwem. W doktrynie nie budzi wątpliwości, że sprawcą czynu z art. 152 § 1 k.k. nie może być kobieta ciężarna, której

272 Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry w art. 5-7 określa, komu i po spełnieniu jakich warunków może być przyznane prawo wykonywania zawodu lekarza lub lekarza dentysty.

273 A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, Warszawa 2017, Lex, art. 152.

przerwanie ciąży dotyczy – brak karalności dotyczy zarówno kobiety, która przerywa ciążę sama, jak i kobiety, u której zabiegu przerwania ciąży dokonuje kto inny²⁷⁴. Liczni autorzy dokonujący wykładni analizowanego przepisu wskazują m.in. na:

- wynik wykładni językowej - art. 152 § 1 k.k. posługuje się zaimkiem przymiotnym dzierżawczym „jej” („przerywa jej ciążę”),²⁷⁵ a zatem kobieta ciężarna jest jedyną osobą, która mogłaby co najwyżej przerwać „swoją” własną ciążę, nigdy zaś ciążę „jej”²⁷⁶ (w domyśle: innej osoby)²⁷⁷;
- analizę historyczną przepisu – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny różnicowało karalność kobiety dokonującej „spędzenia płodu” od karalności osoby, która tego spędzenia dokonuje lub w spędzeniu pomaga²⁷⁸. Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży²⁷⁹, wchodząc w życie z dniem 8 maja 1956 r., uchylała przepisy obowiązującego wówczas Kodeksu karnego dotyczące „spędzenia płodu”, wprowadzając własne przepisy karne. Wśród przepisów tych nie wymieniono czynu stanowiącego odpowiednik art. 231 Kodeksu karnego, tj. czynu kobiety przerywającej własną ciążę lub na to zezwalającej²⁸⁰. Późniejsze regulacje tj. ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks Karny²⁸¹ i ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania

274 M. Szwarczyk [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, red. T. Bojarski, Warszawa 2016, art. 152, s. 413.

275 J. Bojke, M. Wantola, *Wylączenie odpowiedzialności karnej kobiety ciężarnej z aborcji. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2015, nr 3, s. 89.

276 A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 380; M. Królikowski, [w:] *Kodeks karny. Część szczegółowa. Tom I. Komentarz do art. 117–221*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2013, s. 243.

277 M. Malecki, *Przerwanie ciąży wyluczające winę*, [w:] „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8, s. 199.

278 Art. 231 i 232 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny.

279 Dz.U.1956.12.61 z dnia 1956.05.08.

280 Art. 3-5 ustawy z dnia 27 kwietnia 1956 r. o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży.

281 Dz.U.1969.13.94 z dnia 1969.05.14, w zakresie przerwania ciąży: art. 153-154 k.k.

ciąży²⁸², na mocy której do obowiązującego wówczas Kodeksu karnego dodano art. 149a i 149b, również nie przewidywały odpowiedzialności kobiety za przerwanie ciąży, a w przypadku ustawy o planowaniu rodziny (...) wręcz wprost wyłączono spod odpowiedzialności karnej kobietę ciężarną. Stosunkowo szybko, bo wprowadzoną już po trzech latach od wejścia w życie aktu, nowelizacją przepisów ustawy o planowaniu rodziny ponownie dokonano zmian koncepcji prawnej ochrony ciąży²⁸³ – uchylone zostały przepisy 149a i 149b obowiązującego wówczas Kodeksu karnego, w to miejsce wprowadzono zaś art. 152a i 152b, przewidujące karalność przerwania ciąży przemocą, podstępem, etc. lub za zgodą kobiety w warunkach naruszających ustawę o planowaniu rodziny (...). Obecnie obowiązujący Kodeks karny²⁸⁴ podtrzymał koncepcję karalności sprawcy czynu przerwania ciąży, z wyłączeniem karalności kobiety przerywającej własną ciążę samodzielnie lub z pomocą innych osób;

- treść art. 157a § 3 Kodeksu karnego, zgodnie z którym nie podlega karze matka dziecka poczętego, która dopuszcza się czynu określonego w § 1, a polegającego na spowodowaniu uszkodzenia ciała dziecka poczętego lub rozstroju zdrowia zagrażającego jego życiu. Regulacja ta ma stanowić konsekwencję bezkarności przerwania swojej ciąży przez kobietę ciężarną i być wyrazem ogólnej tendencji ustawodawcy do likwidacji odpowiedzialności matki dziecka poczętego za wszelkie czyny popełnione wobec dziecka w fazie prenatalnej. Zarówno z wnioskiem tym, jak i tendencją legislacyjną ustawodawcy, należy się zgodzić.

Część autorów upatruje źródła braku karalności kobiety za przerwanie własnej ciąży w niemożności przypisania tej kobiecie winy za czyn, jakim jest aborcja. Podkreśla się występujący w takiej sytuacji wewnętrzny konflikt wartości podlegających ochronie konstytucyjnej – prawa kobiety do zdrowia wobec prawa dziecka do życia, lub to, że podjęcie decyzji o kontynuowaniu

---

282 Dz.U.2022.1575 t.j. z dnia 2022.07.27.

283 Ustawa z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U.1996.139.646 z dnia 1996.12.04.

284 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U.2022.1138 t.j. z dnia 2022.05.30.

ciąży dotkniętej wadami letalnymi może godzić w dobro psychiczne matki i prawo do wolności od tortur²⁸⁵. Brak zawinienia powodujący jednocześnie wyłączenie odpowiedzialności karnej skutkować ma według M. Maleckiego wyłączeniem winy i odpowiedzialności lekarza – bierze on wszakże udział w cudzej ekskulpacji i dlatego nie da się przypisać mu winy za realizację usprawiedliwionego żądania kobiety, by przerwać jej ciążę²⁸⁶. Pogląd powyższy nie znajduje jednak uzasadnienia w przypadku podjęcia decyzji o przerwaniu ciąży z powodów innych niż obecnie obowiązujące przesłanki ustawowe. Autor M. Malecki poza obszarem swojej analizy pozostawia znakomitą większość zabiegów przerwania ciąży, które są przeprowadzane w wyniku decyzji podjętej przez kobietę na podstawie jej subiektywnego przekonania o niemożności lub niechęci do kontynuowania ciąży. Nie występuje tutaj zatem konflikt wartości przywołanych przez autora.

Do problematyki karalności kobiety za przerwanie własnej ciąży odnosiły się również środowiska antyaborcyjne – Komitet „Stop Aborcji” złożył w Sejmie w 2016 roku projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny²⁸⁷, który przewidywał, że osobą ponoszącą odpowiedzialność karną za umyślne spowodowanie śmierci „dziecka poczętego”, a także za podżeganie lub pomocnictwo, może być także kobieta ciężarna, jednocześnie przewidując w odniesieniu do jej osoby możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary lub nawet odstąpienia od jej wymierzenia. Proponowany projekt zmiany ustaw został odrzucony przez Sejm VII kadencji na posiedzeniu nr 27 w dniu 6 października 2016 roku, co, jak się wydaje, przesądza o zamiarze pozostawienia przez ustawodawcę regulacji przewidującej brak karalności kobiety za przerwanie własnej ciąży.

---

285 M. Malecki, *Przerwanie ciąży wyłączające winę*, *op. cit.*, s. 200; W. Wróbel, *Konstytucyjne gwarancje ochrony życia a przesłanki dopuszczalności aborcji*, [w:] *Konstytucyjna formuła ochrony życia*, druk sejmowy nr 993, Przed Pierwszym Czytaniem, Warszawa 2007, s. 31.

286 M. Malecki, *Przerwanie ciąży wyłączające winę*, *op. cit.*, s. 204.

287 VIII kadencja, druk sejm. nr 784.

Pogląd o braku karalności przerwania własnej ciąży wynika również z orzecznictwa Sądu Najwyższego – w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2009 r. I KZP 2/09 wskazano, że: „Ustawodawca zdecydował się na takie ukształtowanie modelu ochrony życia w fazie przed, jak i po urodzeniu się człowieka, który ochroną prawnokarną obejmuje życie dziecka poczętego – art. 152 k.k., art. 153 k.k., art. 157a k.k., jak i jego matki w okresie ciąży – np. art. 148 k.k., art. 153 k.k., art. 154 k.k. (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2006 r., I KZP 18/06, OSNKW 2006, z. 11, poz. 97 i postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 października 2008 r., I KZP 13/08, OSNKW 2008, z. 11, poz. 90).” Przyjęcie tego rozwiązania ma między innymi ten skutek, że kobieta ciężarna nie ponosi odpowiedzialności karnej za jakiegokolwiek zachowania podjęte na szkodę dziecka poczętego²⁸⁸. Logicznym i koniecznym skutkiem przyjęcia braku odpowiedzialności karnej kobiety za przerwanie własnej ciąży jest również brak możliwości uznania za przestępstwo czynów kobiety polegających na usiłowaniu lub podżeganiu lekarza lub każdej innej osoby do przerwania jej własnej ciąży²⁸⁹. Z tego samego powodu nie będzie ona również odpowiadać np. za sprawstwo kierownicze. Wydaje się, że pogląd ten, jako jednoczynie przyjęty w doktrynie, został również przyjęty przez orzecznictwo²⁹⁰.

Odrębnej analizie podlegać powinno zagadnienie przyznania kobiecie, której ciążę przerwano, statusu osoby pokrzywdzonej przestępstwem – wraz ze wszystkimi skutkami wynikającymi z tego statusu. Możliwe w tym przypadku są dwa warianty okoliczności współistniejących przy przerwaniu ciąży: aborcja odbyła się za zgodą kobiety lub też została przeprowadzona bez jej zgody.

288 Postanowienie SN z 26.03.2009 r., I KZP 2/09, OSNKW 2009, nr 5, poz. 37; Wyrok SN z 23.10.2019 r., V KK 517/18, LEX nr 3012323.

289 M. Malecki, *Przerwanie ciąży wyłączające winę*, *op. cit.*, s. 198; M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2022, art. 152; J. Giezek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 152; A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. op. cit.*, art. 152.

290 Tak też: wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 30 września 2008 r. II AKa 231/08.

W przypadku dokonania aborcji bez zgody kobiety nie ulega wątpliwości, że jest to czyn zabroniony, opisany w art. 153 k.k., zgodnie z którym „Kto stosując przemoc wobec kobiety ciężarnej lub w inny sposób bez jej zgody przerywa ciążę albo przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza kobietę ciężarną do przerwania ciąży, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.”. Prawa osoby pokrzywdzonej bezsprzecznie przynależą więc w tym przypadku osobie, na której przestępstwa tego dokonano, czyli w tym wypadku osobie w ciąży.

Trudniejsza zdaje się kwalifikacja prawna statusu ciężarnej jako osoby pokrzywdzonej w przypadku, gdy wyraziła ona zgodę na przerwanie ciąży. Sąd Najwyższy analizując to zagadnienie w uzasadnieniu postanowienia z dnia 26 marca 2009 r. I KZP 2/09 podkreślił, że: „Znaczenie językowe ustawowych znamion przestępstw określonych w art. 152 § 1 k.k. i 152 § 2 k.k. nie jest jednoznaczne i nie pozwala usunąć wątpliwości co do indywidualnego przedmiotu ochrony, w drodze wykładni językowej”²⁹¹. Doktryna prawa karnego w sposób przeważający stoi jednak na stanowisku (choć nie jest to jedyne stanowisko w tym zakresie), że przedmiotem ochrony przewidzianej w art. 152 i 153 k.k. jest życie dziecka w fazie prenatalnej²⁹², jednak kobieta wyrażająca zgodę na przerwanie jej ciąży nie może być, co do zasady, uznana za podmiot, którego dobro będące przedmiotem ochrony prawnokarnej zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone – a więc za pokrzywdzoną w rozumieniu art. 49 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego²⁹³. Oczywiście nie wyklucza to przyznania statusu osoby pokrzywdzonej kobiecie, wobec której przy okazji dobrowolnego przerwania ciąży doszło do popełnienia innego czynu zabronionego przez ustawę karną (np. spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu).

---

291 Postanowienie SN z 26.03.2009 r., I KZP 2/09, OSNKW 2009, nr 5, poz. 37.

292 L. Tyszkiewicz [w:]: *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2004, s. 458; B. Michalski: *Przestępstwa przeciętno życiowe i zdrowiu. Nowa kodyfikacja karna*, Warszawa 2000, s. 186.

293 Dz.U.2022.1375 t.j. z dnia 2022.06.30. Zgodnie z art. 49 § 1 k.p.k. pokrzywdzonym jest osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.

Szersze rozważania w tym zakresie przeprowadził Sąd Najwyższy, analizując status kobiety, która przerwała ciążę, jako wykonującej prawa pokrzywdzonego aborcją zarodka ludzkiego. Nie da się jednak, co słusznie podkreśla Sąd Najwyższy, oddzielić pojęcia osoby fizycznej od zdolności prawnej, która z kolei zgodnie z art. 8 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny²⁹⁴ jest przynależna człowiekowi od chwili jego urodzenia – przy czym konieczne jest tutaj urodzenie żywe²⁹⁵. Przerwanie ciąży ma stać na przeszkodzie żywemu urodzeniu, taki jest bowiem cel i zamiar tej procedury medycznej. Niemożność uzyskania, a zatem i przekazania, statusu pokrzywdzonego przez płód matce, przesądza o niemożności przyznania statusu pokrzywdzonej w oparciu o art. 52 § 1 k.p.k.²⁹⁶

Od strony podmiotowej czyn zabroniony ujęty w art. 152 § 1 k.k. charakteryzuje się umyślnością, a zamiar sprawcy może mieć postać zarówno zamiaru bezpośredniego, jak i ewentualnego²⁹⁷. Jeżeli do nielegalnego przerwania ciąży nie doszło, podlegacz i pomocnik odpowiadają za usiłowanie.

Zgoda kobiety na przerwanie ciąży

Do przerwania ciąży zgodnie z ustawą co do zasady konieczna jest zgoda osoby w ciąży. Przepis art. 4a ust. 4 ustawy o planowaniu rodziny doprecyzowuje, że powinna być to zgoda pisemna. Analizę przywołanego przepisu pogłębić należy o określenie cech, jakimi powinno charakteryzować się

---

294 Dz.U.2022.1360 t.j. z dnia 2022.06.29.

295 S. Dmowski, S. Rudnicki: *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2006, s. 67.

296 Pogląd ten, aczkolwiek dominujący, nie jest jednak jedynym w omawianym zakresie. Por. Potulski Jacek, *Dziecko poczęte jako pokrzywdzony w przestępstwie aborcyjnym. Glosa do postanowienia SN z dnia 26 marca 2009 r.*, I KZP 2/09, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa”, 2009, nr 4, s. 131-138.

297 B. Michalski, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, seria: Nowa Kodyfikacja Karno. Krótkie Komentarze*, Warszawa 2000, s. 196; Odmienne: L. Tyszkiewicz [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, red. M. Filar, Warszawa 2016, art. 152, s. 945 – wskazując, że przestępstwo z art. 152 § 1 musi być popełnione z zamiarem quasi-ewentualnym, będącym odmianą zamiaru bezpośredniego.

to oświadczenie, aby mogło być uznane za zgodę ważną i skuteczną. Podkreślić należy, że aborcja dokonywana przez lekarza, bo takie są założenia wskazane w ustawie o planowaniu rodziny, jest zabiegiem medycznym, a zatem jej przeprowadzenie wymaga zgody, o której mowa w przepisach prawa medycznego. Doktryna prawa medycznego wskazuje wiele warunków, którym powinno odpowiadać oświadczenie wyrażone przez pacjenta, a stanowiące jego zgodę na zabieg medyczny. Podkreśla się między innymi, że zgoda taka powinna być zgodą poinformowaną i świadomą, dobrowolną i swobodną, konkretną – w przeciwieństwie do tzw. zgody blankietowej, uprzednią, wyrażoną samodzielnie lub z innymi uprawnionymi podmiotami, dorozumianą, ustną lub pisemną. W niniejszym opracowaniu omówione zostaną jedynie najważniejsze przymioty zgody wyrażanej przez kobietę zamierzającą przerwać ciążę.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry lekarz może przeprowadzić badanie lub udzielić innych świadczeń zdrowotnych, z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie, po wyrażeniu zgody przez pacjenta²⁹⁸. Doktryna i orzecznictwo prawa medycznego wskazują na kilka podstawowych cech dla jej ważności i skuteczności. W pierwszej kolejności podkreśla się, że zgoda powinna być tzw. zgodą poinformowaną, zgodą świadomą. Pacjentka zamierzająca poddać się zabiegowi przerwania ciąży powinna więc zostać poinformowana przez lekarza w sposób przystępny i zrozumiały przede wszystkim o jej stanie zdrowia, proponowanych metodach przerwania ciąży, dających się przewidzieć następstwach ich zastosowania albo zaniechania oraz ewentualnych spodziewanych ryzykach wystąpienia działań niepożądanych. Orzecznictwo w sposób ugruntowany stoi na stanowisku, że zaniechanie wypełnienia wskazanego wyżej obowiązku poinformowania pacjenta narusza dyspozycję art. 31 ustawy o zawodzie lekarza, jak również pozbawia pacjenta możliwości wyboru i współdecydowania o spo-

---

298 Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry, Dz.U.2022.1731 t.j. z dnia 2022.08.18; por. także odpowiedniki tego przepisu: art. 16 i n. ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Dz.U.2022.1876 t.j. z dnia 2022.09.06, art. 15 ust. 1 uchwały Nadzwyczajnego II Krajowego Zjazdu Lekarzy z dnia 14 grudnia 1991 r. w sprawie Kodeksu Etyki Lekarskiej Biuletyn NRL z 1994 r. Nr 1/24/94 ze zm.

sobie leczenia, przez co standardowe wyrażenie zgody na wykonanie zabiegu jedną z możliwych metod nie ma charakteru zgody uświadomionej²⁹⁹. Brak świadomej zgody pacjenta nadaje zachowaniu lekarza cechy czynu niedozwolonego. Sama zaś aprobatą dla dokonania zabiegu wyrażona przez pacjenta, a uzyskana w sytuacji braku uprzedniego udzielenia mu przystępnej informacji, nie może być traktowana jako zgoda³⁰⁰.

Drugą cechą zgody na przeprowadzenie zabiegu medycznego jest jej dobrowolność – zarówno dotycząca przeprowadzenia zabiegu (udzielenia świadczenia zdrowotnego), jak i odmowy udzielenia takiego świadczenia. W tym przypadku przesłanka dobrowolności ma o tyle istotne znaczenie, że brak tego przymiotu może powodować nie tylko odpowiedzialność z tytułu naruszenia zasad wykonywania zawodu lekarza, lecz również odpowiedzialność karną wynikającą z art. 153 § 1 lub 2 k.k. Przepis ten kryminalizuje bowiem sytuacje, w których ciąża zostaje przerwana bez zgody osoby w ciąży.

Kolejną wskazaną należy na usytuowanie momentu wyrażenia zgody na osi czasu – zgoda powinna być wyrażona po poinformowaniu pacjentki o jej stanie zdrowia, o możliwych do podjęcia działaniach, ryzykach, *etc.*, a także po odniesieniu się do pytań i wątpliwości pacjentki, lecz jeszcze *przed* przystąpieniem do udzielania świadczeń zdrowotnych. Odstąpienie od zachowania kolejnych wyżej wskazanych etapów jest możliwe w sytuacjach opisanych w art. 30 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry, związanych z koniecznością bezzwłocznego udzielania świadczeń zdrowotnych w sytuacji wystąpienia, gdy zwłoka w ich udzieleniu mogłaby powodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia. Kontrowersje natomiast budzi możliwość przerwania ciąży w przypadku wystąpienia tzw. stanu pilnego, o którym mowa w art. 33 ww. ustawy. Zgodnie z tym przepisem badanie lub udzielenie pacjentowi świadczenia zdrowotnego bez jego zgody jest dopuszczalne, jeżeli wymaga on niezwłocznej pomocy lekarskiej, a ze względu na stan zdrowia lub wiek

---

299 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 26 lutego 2010 r. I ACa 51/10, POSAG 2010, nr 3, poz. 22-34.

300 Wyrok SA w Szczecinie z 15.11.2012 r., I ACa 596/12, LEX nr 1246866.

nie może wyrazić zgody i nie ma możliwości porozumienia się z jego przedstawicielem ustawowym lub opiekunem faktycznym. W takiej sytuacji decyzję o podjęciu czynności medycznych lekarz powinien w miarę możliwości skonsultować z innym lekarzem. Aczkolwiek nie wskazuje się w tym przepisie na kategorie świadczeń zdrowotnych, których w stanie pilnym bez zgody wolno udzielić pacjentowi, część doktryny twierdzi, że do grupy tych świadczeń nie można zaliczać zabiegów operacyjnych ani zabiegów podwyższonego ryzyka³⁰¹. Nie można jednoznacznie z góry przesądzić, czy aborcja takim zabiegiem podwyższonego ryzyka w istocie będzie. W każdym przypadku sytuację zdrowotną pacjenta należy ocenić indywidualnie, z uwzględnieniem szczególnych warunków, które u danego pacjenta występują (np. wszelkie obciążenia zdrowotne, choroby przewlekłe, genetyczne, etc.). Z punktu widzenia szczególnej sytuacji zdrowotnej, w której znajduje się kobieta w ciąży, należy brać również pod uwagę nie tylko stan, w jakim kobieta obecnie się znajduje, lecz również stan, który zgodnie z przewidywaniami medycyny nastąpi w wyniku odstąpienia od wykonania tego zabiegu.

Odnosnie do wieku uprawniającego do wyrażenia zgody na przerwanie ciąży u osoby małoletniej, ogólna zasada prawa medycznego, przyznająca pacjentom powyżej 16 roku życia, lecz przed 18 rokiem życia prawo do wyrażenia zgody równoległe ze zgodą przedstawiciela ustawowego tej osoby (tzw. zgoda kumulatywna), znajduje na gruncie ustawy o planowaniu rodziny (...) swoje odstępstwo. Jak bowiem wskazano, zgodnie z art. 4a ust. 4 ww. ustawy **kumulatywna zgoda na przeprowadzenie zabiegu jest wymagana już w przypadku osoby małoletniej powyżej 13 r. ż.**

Oznacza to, że w odniesieniu do ciężarnych znajdujących się w przedziale wiekowym 13-18 do zgodnego z ustawą przerwania ciąży wymagane będą dwie zgody: zgoda małoletniej w ciąży oraz zgoda jej przedstawiciela ustawowego (co do zasady będzie to rodzic). Brak zgody osoby małoletniej w takiej sytuacji uniemożliwia legalne przeprowadzenie aborcji. Natomiast **w przypadku braku zgody przedstawiciela ustawowego**

---

301 Tak: Wyrok SO w Kaliszu z 11.02.2016 r., I C 415/11, LEX nr 1999666.

przepisy przewidują możliwość zwrócenia się o wyrażenie zgody do sądu opiekuńczego. Taka sama sytuacja będzie miała miejsce w przypadku, gdy przedstawiciela ustawowego w ogóle nie ma³⁰². Sądem opiekuńczym jest sąd rodzinny, który w powyższych sprawach będzie orzekał w postępowaniu nieprocesowym³⁰³. Konieczność ingerencji sądu opiekuńczego pojawi się również, jeżeli pomiędzy przedstawicielami ustawowymi małoletniej nie będzie porozumienia co do wyrażenia zgody lub jej braku³⁰⁴.

W przypadku małoletniej poniżej 13. roku życia zawsze wymagana jest zgoda sądu opiekuńczego, a przepis art. 4a ust. 4 ustawy o planowaniu rodziny zastrzega dla małoletniej prawo do wyrażenia własnej opinii.

Osoba całkowicie ubezwłasnowolniona również ma prawo wyrazić zgodę na przeprowadzenie zabiegu. W przypadku jednak, gdy na wyrażenie zgody nie pozwala stan jej zdrowia psychicznego (w szczególności chodzić będzie o sytuację, gdy osoba taka nie jest w stanie działać z dostatecznym rozeznaniem, oraz gdy nie jest w stanie przewidywać skutków swoich decyzji), oświadczenie to wyrazi przedstawiciel ustawowy tej osoby. W razie braku zgody przedstawiciela ustawowego (opiekuna osoby ubezwłasnowolnionej) na przerwanie ciąży również wymagana jest zgoda sądu opiekuńczego.

Jak wcześniej wskazano, przepis art. 4a ust. 4 ustawy o planowaniu rodziny (...) zawiera wymóg, aby zgoda na przerwanie ciąży została wyrażona w formie pisemnej. Nie wskazuje jednak skutków zaniechania przyjęcia oświadczenia w tej formie. Zakładając, że zgoda została wyrażona, lecz skutek różnych okoliczności miała ona formę ustną, zachodzi wątpliwość co do kwalifikacji prawnej takiego zdarzenia. W szczególności należy zatem zadać pytanie o to, czy w takiej sytuacji lekarz przerywający ciążę działa w warunkach bez udzielenia zgody przez pacjentkę – a więc, czy popełnił czyn z art. 153 k.k., czy też jego świadczenia zdrowotne były zgodą objęte, lecz jedynie nastąpiło

---

302 R. Kubiak, *Prawo medyczne*, Warszawa 2010, s. 557.

303 Art. 586 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U.2021.1805 t.j. z dnia 2021.10.04.

304 Tak: M. Świdorska, *Zgoda pacjenta na zabieg medyczny*, Toruń 2007, s. 45; R. Kubiak, *Prawo medyczne, op. cit.*, s. 346.

zaniedbanie co do formy przyjęcia zgody. J. Sadowska słusznie zauważa, że przepis art. 4a ust. 4 zd. 1 ustawy o planowaniu rodziny (...) nie zastrzega rygору nieważności dla formy pisemnej zgody kobiety na przerwanie ciąży³⁰⁵. W konsekwencji prowadzi to do przyjęcia, że niedochowanie formy pisemnej zgody nie powoduje nieważności tej zgody³⁰⁶. Twierdzenie takie jest spójne z orzecznictwem wypracowanym na tle art. 192 k.k., który kryminalizuje przeprowadzenie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta. Tytułem przykładu warto wskazać postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10.04.2015 r.³⁰⁷, w którym stwierdzono bezpośrednio, że nieudokumentowanie na piśmie zgody pacjenta na wykonanie zabiegu leczniczego określonego w art. 34 ust. 1 ustawy z 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry, faktycznie przez niego udzielonej w innej niż pisemna formie, nie mieści się w zakresie pojęcia „bez zgody” znamionującego typ przestępstwa opisanego w art. 192 § 1 k.k.³⁰⁸ Podkreślono konieczność respektowania zgody pacjenta wówczas, gdy wola poddania się proponowanym czynnościom medycznym zostanie lekarzowi przez pacjenta w sposób niebudzący wątpliwości ujawniona.

Trafnie M. Nesterowicz przywołuje w tym zakresie także wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dn. 27 lutego 1991 r., w sprawie I AC 16/19³⁰⁹, zgodnie z którym fakt, że brak jest dokumentu obejmującego zgodę pacjenta na dokonanie operacji, jest nieistotny dla odpowiedzialności lekarzy, skoro zgoda niewątpliwie była wyrażona³¹⁰. Zgoda jest bowiem aktem świadomości chorego, który może znaleźć na piśmie jedynie swe potwierdzenie³¹¹. Tym samym stwierdzić należy, że brak pisemnej zgody osoby uprawnionej nie sprawia, że czyn przerwania ciąży będziemy kwalifikować z art. 153 § 1 lub § 2 k.k.

---

305 J. Sadowska, *Rola sądu opiekuńczego w sprawach z zakresu przerywania ciąży*. „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny”, 2021, nr 1, s. 133; także: R. Kubiak, *Prawo medyczne, op. cit.*, s. 557.

306 *Ibidem*.

307 Postanowienie SN z 10.04.2015 r., III KK 14/15, OSNKW 2015, nr 9, poz. 77.

308 *Ibidem*.

309 OSA 1991, z. 2, poz. 5.

310 M. Nesterowicz, *Prawo Medyczne*, wyd. IX uaktualnione i poszerzone, Toruń 2010, s. 142.

311 *Ibidem*.

Dyskusyjnym jedynie pozostaje to, czy czyn taki będzie mieścił się zatem w zakresie unormowania art. 152 § 1 k.k., czyli czy będzie stanowił „przerwanie ciąży z naruszeniem przepisów ustawy” – która wszakże pisemności zgody wymaga. Nie wydaje się jednak, aby ustawodawca zamierzał kryminalizować taki czyn, w którym wszystkie przesłanki do przerwania ciąży zgodnie z ustawą zostały spełnione, lecz zabrakło jedynie dokumentu uwieczniającego pisemną zgodę kobiety poddającej się aborcji. Ewentualne wyrokowanie w takim hipotetycznym stanie faktycznym powinno wziąć pod uwagę orzecznictwo wypracowane na tle innych sytuacji i świadczeń zdrowotnych, w których zgoda pisemna była również wymagana, lecz jej brak w przypadku wyrażenia zgody ustnej był traktowany jedynie jako proceduralne zaniechanie.

Wszystkie powyższe uwagi odnoszące się do formy pisemnej zgody kobiety przerywającej ciążę mają również zastosowanie do zgody ewentualnych przedstawicieli ustawowych.

Warto jednocześnie podkreślić, że z punktu widzenia przepisów ustawy o planowaniu rodziny oraz Kodeksu karnego, zgoda ojca „dziecka” nie jest wymagana dla przeprowadzenia zgodnego z ustawą zabiegu przerwania ciąży. Tym samym jego ewentualny sprzeciw także pozostaje bez znaczenia prawnego. Jest to również wyrazem ogólnej zasady prawa medycznego, zgodnie z którą pacjent ma prawo do samostanowienia, i poza przypadkami wymienionymi w ustawach (np. ustawie z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi³¹²) nie można go zmusić do poddania się świadczeniom zdrowotnym, na które zgody nie wyraża, czy też decyzją osoby trzeciej (innej niż pacjent i lekarz) przeszkodzić świadczeniom zdrowotnym, do których pacjent ma prawo i które są zgodne z prawem. Orzecznictwo europejskie również analizowało to zagadnienie z punktu widzenia Konwencji o ochronie praw człowieka

---

312 Zob. np. art. 34 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U.2022.1657 t.j. z dnia 2022.08.08), przewidujący obowiązkową hospitalizację, izolację lub izolację domową w przypadku osób chorujących na chorobę zakaźną albo osób podejrzanych o zachorowanie na chorobę zakaźną.

i podstawowych wolności³¹³. Rozstrzygając kwestię legalności aborcji w celu ochrony życia lub zdrowia kobiety w ciąży na gruncie przyjętej Konwencji, Europejska Komisja Praw Człowieka³¹⁴ doszła do wniosku, że przerwanie ciąży w interesie życia i zdrowia matki jest zgodne z art. 2 (ust. 1, zdanie pierwsze) Konwencji, który odnosi się do prawa do życia. Stanowisko to było następnie powielane w innych orzeczeniach, zapadających w odmiennych stanach faktycznych (w tym w orzeczeniu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka³¹⁵). Powyższa linia orzecznicza stała się podstawą do orzekania w sprawach *H. przeciwko Norwegii*³¹⁶ oraz *Boso przeciwko Włochom*³¹⁷. W sprawie *H. przeciwko Norwegii* wskazano, że: „Prawdą jest, iż art. 8 i 9 Konwencji gwarantują prawo poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz wolności manifestowania swego wyznania. Jednakowoż każda interpretacja praw potencjalnego ojca wynikających z tychże postanowień w związku z aborcją, której zamierza poddać się matka, musi wziąć przede wszystkim pod uwagę jej prawa, jako że matka jest osobą, której ciąża, kontynuacja ciąży i jej usunięcie dotyczą przede wszystkim. Tym samym każda ewentualna ingerencja, która mogła zaistnieć w okolicznościach niniejszej sprawy, była uzasadniona jako niezbędna dla ochrony praw osoby trzeciej”. W sprawie *Boso przeciwko Włochom* żaden przepis prawa krajowego (podobnie jak w Polsce) nie pozwalał potencjalnemu ojcu uniemożliwić przeprowadzenia aborcji. W sprawie tej Trybunał podkreślił, że skład orzekający akceptuje, że w okolicznościach sprawy skarżący, jako potencjalny ojciec, był tak blisko dotknięty przerwaniem ciąży swojej żony, że mógł uważać się za ofiarę w rozumieniu artykułu 34 Konwencji (przewidującego możliwość składania skarg indywidualnych). Jednocześnie jednak wskazano, że prawa

313 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Rzym.1950.11.04, Dz.U.1993.61.284 z dnia 1993.07.10

314 Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka, *Paton przeciwko Wielkiej Brytanii* z dn. 13.05.1980 r., skarga nr 8416/79.

315 Orzeczenie ETPCz z dn. 8.07.2004 r. w sprawie *Vo przeciwko Francji*, skarga nr 53924/00.

316 Orzeczenie ETPC z dnia 19.5.1992 r. w sprawie *H. v. Norwegia*, skarga nr 17004/90.

317 Orzeczenie ETPCz z dnia 5.09.2002 r. w sprawie *Boso v. Włochy*, skarga nr 50490/99.

potencjalnego ojca do poszanowania jego życia prywatnego i rodzinnego nie można interpretować tak szeroko, aby obejmowało ono prawo do konsultacji lub wystąpienia do sądu w sprawie aborcji, którą zamierza przeprowadzić jego żona. Trybunał podkreślił, że każda interpretacja praw potencjalnego ojca na podstawie art. 8 Konwencji w sytuacji, gdy matka zamierza dokonać aborcji, powinna przede wszystkim uwzględniać jej prawa, ponieważ to ona jest przede wszystkim osobą, której dotyczy ciąża oraz jej kontynuacja lub przerwanie. W tym samym tonie wypowiadają się przedstawiciele polskiej doktryny wskazując, że mężczyzna będący ojcem „dziecka poczętego” powinien – tak jak rodzic dziecka już urodzonego – móc decydować o działaniach medycznych podejmowanych wobec dziecka poczętego, ale z uwzględnieniem konieczności zachowania autonomii kobiety ciężarnej, która właśnie w okolicznościach konieczności lub chęci przerwania ciąży przejawia się najszerzej³¹⁸.

Czynność czasownikowa – przerwanie ciąży

Przestępstwo przerwania ciąży, wynikające z art. 152 § 1 k.k., ma charakter materialny, co oznacza, że do zaistnienia odpowiedzialności karnej sprawcy czynu musi zaistnieć skutek w postaci faktycznego przerwania ciąży. Analiza językowa sformułowania czynności czasownikowej („przerwanie ciąży”) prowadzi do wniosku, że ustawodawca nie precyzuje, jakimi środkami lub metodami do przerwania ma dojść, jak również, że przestępstwo to może być popełnione jedynie przez dokonanie, a nie przez zaniechanie. Czynność sprawcy polega w tym przypadku na ingerencji w prawidłowy rozwój płodu ludzkiego skutkujący przerwaniem tego rozwoju³¹⁹. Przerwanie ciąży, aby podległo penalizacji, ma być dokonane z naruszeniem przepisów ustawy

---

318 A. Kwiecień-Madej, *Sytuacja prawna ojca dziecka poczętego w polskim prawie rodzinnym*, Warszawa 2021, s. 8; J. Haberko, *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego*, Warszawa 2010, s. 149-150.

319 M. Szwarczyk [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, red. T. Bojarski, Warszawa 2016, art. 152.

z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży.

Analizując bardziej szczegółowo zakres regulacyjny normy art. 152 § 1 k.k. wskazać należy, że przerwać możemy jedynie ciążę, która już istnieje, a zatem, która wedle przyjętych kryteriów rozpoczęła się. Zależnie od gałęzi nauki, przez pryzmat której będziemy definiować moment rozpoczęcia ciąży, chwilę tę można określić jako następującą w różnym czasie. Definicje stosowane w medycynie – przykładowo te, które odwołują się nawet do momentu owulacji jako chwili, która rozpoczyna ciążę, pod warunkiem zajścia później ściśle określonych warunków (zapłodnienia, zagnieżdżenia zarodka) – z powodu przyjęcia w nich kryteriów często zbyt nieścisłych na potrzeby nauki prawa karnego nie znajdują tutaj bezpośredniego zastosowania³²⁰. Bez wątplenia jednak stan ciąży w ewentualnym procesie karnym będzie stwierdzał lekarz, na podstawie dokumentacji medycznej oraz niezbędnych badań, stąd stanowisko świata medycyny nie może być tu całkowicie pominięte.

Część doktryny pomija konieczność zdefiniowania początku ciąży, przyjmując, że zaczyna się ona z momentem nieprecyzyjnie ujętego „poczęcia”³²¹. Stanowisko to znajduje wyraz w orzecznictwie – por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 października 2008 r. II AKa 255/08: „Przedmiotem ochrony wynikającej z art. 152 k.k. jest życie dziecka w fazie prenatalnej od momentu poczęcia, a przerwanie ciąży stanowi jego zabicie”³²². Słusznie jednak podkreśla E. Plebanek w głosie do tego wyroku, że „Pojęcie ciąży, tj. jej początku oraz końca, niezwykle istotne w kontekście prawnokarnego wartościowania licznych stanów faktycznych z perspektywy

320 V. Konarska-Wrzošek [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzošek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, art. 152.

321 Tak między innymi: J. Giezek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 152; A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. op. cit.*, art. 152.

322 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 października 2008 r. II AKa 255/08.

realizacji znamion poszczególnych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, jest pojęciem niepoddającym się jednoznacznej interpretacji³²³.

Należy wziąć pod uwagę skutki, jakie przyjęcie danego momentu rozpoczęcia ciąży może wywołać – odnośnie do zachowań, które nie budzą naszej wątpliwości co do ich zgodnego z prawem stosowania antykoncepcji, w tym postkoitalnej (tzw. antykoncepcja „awaryjna”). Celem antykoncepcji postkoitalnej jest zapobieganie owulacji i zapłodnieniu, o ile stosunek płciowy miał miejsce w okresie przedowulacyjnym, lub zapobieżenie implantacji³²⁴. Przyjęcie, że stan ciąży rozpoczyna się z chwilą poczęcia rozumianego jako zapłodnienie, powodowałoby konieczność postawienia pytania o legalność części metod antykoncepcji³²⁵. W ślad za powyższymi przemyśleniami należy zatem przyjąć, że **stan ciąży rozpoczyna się z chwilą zagnieżdżenia jaja w endometrium macicy**³²⁶.

Wątpliwości pojawiają się również przy próbach jednoznacznego zdefiniowania zakończenia stanu ciąży. Jak już wspomniano przestępstwo wynikające z art. 152 § 1 k.k. ma charakter materialny, co oznacza, że w wyniku jego dokonania musi nastąpić skutek w postaci zakończenia procesu ciąży. Fakt, czy w wyniku przerwania ciąży doszło do zgonu płodu, nie ma znaczenia dla oceny, czy doszło do popełnienia tego przestępstwa. Czyn jest dokonany z chwilą przerwania ciąży bez względu na dalszy los płodu³²⁷. Przerwanie, rozumiane jako ingerencja w ten naturalny proces, stoi na przeszkodzie dalszej kontynuacji tego stanu. W modelowym przypadku, gdy ciąża kończy

323 E. Plebanek, Glosa do wyroku sądu apel. z dnia 16 października 2008 r., II AKa 255/08, LEX/el. 2011, także: E. Plebanek, *Przestępstwa aborcyjne – praktyczna interpretacja znamion czynności wykonawczej*, „Prawo i Medycyna”, 2011, nr 4, s. 33.

324 Charakterystyki Produktów Leczniczych – Escapelle tabletki 1500 mikrogramów, www.chpl.com.pl; Charakterystyki Produktów Leczniczych – ellaOne tabletki 30 mg tabletki, www.chpl.com.pl (dostęp: 29.02.2023).

325 O legalności metod zapobiegania ciąży: V. Konarska-Wrzosek [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, art. 152.

326 Ibidem; M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2022, art. 152.

327 V. Konarska-Wrzosek [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, op. cit.

się porodem o czasie i wydaleniem z organizmu (macicy) kobiety zdrowego płodu wraz z łożyskiem, nie ma co do zasady potrzeby tworzenia definicji prawno-karnych. W innych sytuacjach, zwłaszcza gdy do zakończenia ciąży dochodzi skutek ingerencji osób trzecich, wydaje się, że pojęcie zakończenia ciąży nabiera charakteru bardziej płynnego i można go upatrywać, zaczynając od ustania akcji serca płodu, a kończąc na wydaleniu płodu wraz z łożyskiem³²⁸.

Problemy interpretacyjne pojawiają się również z chwilą zajścia nieoczywistych stanów, takich jak ciąża ektopowa (pozamaciczna) oraz ciąża, co do której istnieją podstawy do przyjęcia, że z wysokim prawdopodobieństwem lub z całkowitą pewnością nie zakończy się urodzeniem żywego płodu. Wątpliwości tej natury nie istnieją natomiast w przypadku usuwania z organizmu kobiety ciąży obumarłej, tzn. takiej, która ze względu na ustanie akcji serca płodu nie będzie już kontynuowana. Nie powinno ulegać żadnej wątpliwości, że lekarz podejmujący się tej czynności w ogóle nie dokonuje czynu opisanego w art. 152 § 1 k.k. Jego działania nie obejmują bowiem „przerwania” tego biologicznego stanu, a zatem nie wypełniają znamion opisanych w art. 152 § 1 k.k. W tym samym tonie na temat usuwania ciąży obumarłej wypowiedział się Sąd Apelacyjny w Katowicach w swoim wyroku z dnia 16 października 2008 r. w sprawie II AKa 255/08. Zgodnie z tezą tego wyroku przedmiotem ochrony wynikającej z art. 152 k.k. jest życie dziecka w fazie prenatalnej od momentu poczęcia, a przerwanie ciąży stanowi zabicie dziecka. Powyższe prowadzi zatem do wniosku, iż przerwanie ciąży obumarłej i związane z tym wyłyżeczkowanie jamy macicy kobiety nie realizuje znamion przestępstwa wynikającego z przepisu art. 152 k.k.³²⁹. Na marginesie zwrócić uwagę należy na pewną nieścisłość w tym rozumowaniu, ponieważ w ocenie autorki nie można mówić o „przerwaniu” ciąży, która już obumarła. Przyjąć raczej trzeba, że obumarcie stanowi czynność samoistnego przerwania ciąży, a zadaniem lekarza w tej sytuacji jest usunięcie ewentualnych pozostałości

328 Przerwanie ciąży jako przedwczesne poronienie, wydalenie płodu: M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, op. cit.*

329 Wyrok SA w Katowicach z 16.10.2008 r., II AKa 255/08, LEX nr 477889.

po niej. Nie zmienia to jednak faktu, że kwalifikacja prawna co do braku wypełnienia znamion art. 152 k.k. była prawidłowa.

Problemy interpretacyjne pogłębiają się w sytuacji rozważania kwalifikacji prawnej działania lekarzy w zakresie podejmowania decyzji o przerwaniu ciąży obumierającej lub ectopowej. W przypadku ciąży obumierającej mamy do czynienia z sytuacją, w której stan fizjologiczny ciąży jeszcze trwa, lecz z punktu widzenia standardów medycyny niechybnie zakończy się niepowodzeniem. Wątpliwości prawnokarne mogą pogłębić się w sytuacji, gdy ten stan faktyczny rozważyć z punktu widzenia przyjętej definicji dobra, jakie chronić mają normy wynikające z art. 152 § 1 k.k. – czy będzie nim istnienie płodu w fazie prenatalnej, czy też niezakłócony i prawidłowy rozwój ciąży. W przypadku przyjęcia, że przedmiotem ochrony jest tutaj niezakłócony i prawidłowy rozwój ciąży, należałoby konsekwentnie przyjąć, że przerwanie takiej ciąży nie wypełnia znamion wynikających z art. 152 § 1 k.k., a co za tym idzie, nie jest bezprawne³³⁰. W drugim ujęciu, w przypadku, gdy przyjmiemy, że przedmiotem ochrony jest funkcjonowanie płodu w fazie prenatalnej, przerwanie ciąży żywej, lecz obumierającej, jest czynem wymierzonym w dobro chronione prawem³³¹.

Podobne rozbieżności występują w przypadku analizowania kwalifikacji prawnej przerwania ciąży ectopowej. Zgodnie z definicją medyczną ciąży ectopowej, zwana też ciążą pozamaciczną (*lac. graviditas extrauterina*) to stan, w którym pęcherzyk ciążowy implantuje się poza jamą macicy³³². Ponownie stwierdzić należy, że przyjęcie, iż przedmiotem ochrony omawianej normy jest prawidłowy rozwój ciąży, będzie prowadzić do wniosku, że czyn przerwania takiego stanu nie wypełnia znamion wynikających z art. 152 k.k., a zatem nie stanowi przestępstwa w tym artykule opisanego. W ujęciu skupiającym

---

330 Tak też: E. Plebanek, *Glosa do wyroku sądu apel. z dnia 16 października 2008 r.*, II AKa 255/08, LEX/el. 2011.

331 *Ibidem*.

332 KT. Barnhart, *Clinical practice. Ectopic pregnancy*, „New England Journal of Medicine”, vol. 361, 2009, nr 4, s. 379–387, doi: 10.1056/NEJMc0810384, indexed in Pubmed: 19625718.

swoją optykę na ochronie życia płodu w fazie prenatalnej przerwanie takiej ciąży będzie stanowiło analizowane przestępstwo³³³.

Jak już wyżej omówiono, prawidłowe i zasadne wydaje się przyjęcie, że ciąża z punktu widzenia art. 152 k.k. to stan biologiczny rozpoczynający się z chwilą zagnieżdżenia jaja w endometrium macicy. Zagnieżdżenie pęcherzyka ciążowego poza tym obszarem, niezależnie od tego, gdzie nastąpi, będzie powodowało, że z punktu widzenia art. 152 k.k. nie rozpoczął się stan ciąży, nie można zatem mówić o jej przzerwaniu. Zabieg leczniczy mający na celu usunięcie dostępnymi metodami nieprawidłowo zagnieżdżonego pęcherzyka ciążowego będzie w pełni legalny, a sposób i czas jego przeprowadzenia będzie analizowany tylko i wyłącznie z punktu widzenia medycyny.

Żaden z powyższych problemów interpretacyjnych nie wystąpi, jeśli za punkt wyjścia oceny stanu faktycznego leżącego u podstaw analizy prawnokarnej zostanie przyjęta definicja M. Szwarczyka, zgodnie z którą strona przedmiotowa przestępstwa polega na ingerencji w prawidłowy rozwój płodu ludzkiego skutkującej przzerwaniem rozwoju, jeśli jest ono sprzeczne z przepisami ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży³³⁴. Wszystkie sytuacje, w których dochodzi do przzerwania rozwoju płodu, który nie jest prawidłowy, nie stanowią zatem czynu, o którym mowa w art. 152 k.k., i to bez konieczności dokonywania analizy warunków dopuszczalności przerywania ciąży. W tym ujęciu dopiero stwierdzenie, że ciąża rozwija się prawidłowo, pozwala na przejście do analizy przesłanek umożliwiających przerwanie ciąży zgodnie z ustawą o planowaniu rodziny.

Na marginesie wspomnieć wypada, że obecny kształt przepisów art. 152 i 153 k.k. nie pozostawia wątpliwości, że odnoszą się one do ochrony życia płodu rozwijającego się w łonie kobiety, nie chronią więc życia zarodka rozwijającego się poza organizmem kobiety, gdyż zapłodniona komórka

---

333 E. Plebanek, *Głosa do wyroku sądu apel. z dnia 16 października 2008 r.*, II AKa 255/08, LEX/el. 2011.

334 M. Szwarczyk [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, red. T. Bojarski, Warszawa 2016, art. 152.

umieszczona w pojemniku laboratoryjnym nie jest zgodnie z definicją medyczną „ciążą”, a zatem jej likwidacja nie stanowi „przerwania ciąży”³³⁵.

Należy jednocześnie podkreślić, że niezależnie od przyjętej definicji rozpoczęcia i zakończenia ciąży, jak również przedmiotu ochrony art. 152 k.k. „spowodowanie lub zwiększenie uszczerbku na zdrowiu pacjenta czy też narażenie pacjenta na bezpośrednie niebezpieczeństwo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub śmierci poprzez sprzeczne z regułami sztuki medycznej postępowanie, jako naruszające reguły postępowania z dobrem, powinno zostać ocenione jako bezprawne i mogące być podstawą dalszego prawnokarnego wartościowania z perspektywy przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Kobieta ciężarna jest bowiem człowiekiem w rozumieniu kodeksu karnego, zatem jej życie i zdrowie jest dobrem prawnie chronionym i może być ona przedmiotem czynności wykonawczej przestępstw skierowanych przeciwko życiu i zdrowiu człowieka”³³⁶.

Naruszenie przepisów ustawy z dnia 7 stycznia 1993r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży

Przepis art. 152 § 1 k.k. odnosi się do sprawcy dokonującego przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży³³⁷.

Poza ziszczeniem przesłanek zezwalających na przerwanie ciąży ustawodawca za istotne uznaje również dochowanie procedury poprzedzającej przerwanie ciąży (tj. stwierdzenie wieku płodu w zależności od występującej przesłanki; pisemna zgoda kobiety; stwierdzenie okoliczności uzasadniającej

---

335 E. Plebanek, *Przestępstwa ...*, *op. cit.*, s. 36.

336 E. Plebanek, *Glosa do wyroku s. apel. z dnia 16 października 2008 r., II AKa 255/08*, LEX/el. 2011.

337 Dz.U.2022.1575 t.j. z dnia 2022.07.27.

legalną aborcję przez wskazany ustawą krąg osób; ustalenie miejsca przeprowadzenia zabiegu). Przesłanki wynikające z art. 4a ust. 1 ustawy zostały omówione w rozdziale trzecim tej publikacji, wskazać jednak należy, że w art. 152 § 1 k.k. penalizowane jest każde przerwanie ciąży z naruszeniem przepisów ustawy, nie tylko takie przerwanie ciąży, które nie wypełnia przesłanek legalnej aborcji³³⁸.

Wyjątkowy przypadek, który wymaga rozważenia możliwości zaistnienia odpowiedzialności karnej, stanowi czyn polegający na przerwaniu ciąży przez osobę uprawnioną, w sytuacji spełnienia przesłanek wynikających z ustawy o planowaniu rodziny, jednakże z pogwałceniem art. 4a ust. 3 tej ustawy – tj. przerwaniu ciąży poza pomieszczeniami podmiotu leczniczego prowadzącego szpital. Przedmiotem ochrony przepisu art. 152 § 1 jest (zależnie od tego, do których poglądów doktryny się przychylimy) życie płodu lub fizjologiczny stan ciąży. Działanie w zgodzie z przesłankami umożliwiającymi przerwanie ciąży powinno przeważać zatem nad przesłankami dotyczącymi miejsca, w którym doszło do zabiegu aborcji. Istotniejsze bowiem powinno być to, że osoba będąca sprawcą czynu działa w warunkach, w których ustawa mu to zezwala, niż to, czy do udzielenia świadczenia zdrowotnego dochodzi w praktyce lekarskiej, czy w podmiocie leczniczym o szczególnej kategorii. Wnioskować zatem należy, że artykuł 152 § 1 k.k. jedynie pozornie penalizuje absolutnie każde naruszenie przepisów ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (w tym np. co do miejsca przeprowadzenia aborcji). Inaczej wniosek ten wydaje się zbyt daleko idący.

Przepis art. 4a ust. 3 ustawy o planowaniu rodziny wymaga, aby w sytuacji spełnienia przesłanki zagrożenia dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej świadczenie zdrowotne mające na celu przerwanie ciąży i uchylenie tego zagrożenia było udzielone w szpitalu. Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej³³⁹ przez „szpital” rozumieć

338 L. Tyszkiewicz [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. II, red. O. Górniok, Warszawa 2006, art. 152.

339 Dz.U.2022 poz. 633.

należy zakład leczniczy, w którym podmiot leczniczy prowadzi działalność leczniczą w rodzaju świadczeń szpitalnych. Świadczeniami szpitalnymi zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 11 ustawy są natomiast wykonywane całą dobę kompleksowe świadczenia zdrowotne polegające na diagnozowaniu, leczeniu, pielęgnacji i rehabilitacji, które nie mogą być realizowane w ramach innych stacjonarnych i całodobowych świadczeń zdrowotnych lub ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych; świadczeniami szpitalnymi są także świadczenia udzielane z zamiarem zakończenia ich udzielania w okresie nieprzekraczającym 24 godzin. Tym samym stwierdzić trzeba, że przerwanie ciąży w sposób zgodny z ustawą w przypadku zajścia przesłanki zagrożenia dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej może mieć miejsce wyłącznie w podmiocie leczniczym, który w swoich jednostkach organizacyjnych posiada zdefiniowany wyżej zakład leczniczy. Problematyczne na tle omawianej regulacji może zatem być dokonanie przerwania ciąży w podmiocie wykonującym działalność leczniczą, który jednak w swoich strukturach nie posiada zakładu leczniczego udzielającego świadczeń szpitalnych, nawet jeżeli przerwanie ciąży dokonuje osoba uprawniona i dzieje się to w warunkach stwierdzenia zagrożenia dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej. W takiej sytuacji należy dawać pierwszeństwo dobru chronionemu, jakim jest życie lub zdrowie kobiety oraz uwzględnić imperatywy wynikające z przepisów dotyczących zasad wykonywania zawodu lekarza: art. 30 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry oraz art. 15 ustawy o działalności leczniczej, nakazujących lekarzowi i podmiotowi leczniczemu niesienie pomocy w sytuacjach zagrożenia życia lub zdrowia pacjenta. Analizę karnoprawną takich działań, w przypadku prawidłowej oceny wystąpienia przesłanki zezwalającej na przerwanie ciąży, należy przeprowadzać z uwzględnieniem całokształtu okoliczności, a pod rozważę wziąć zachodzenie w tej sytuacji innych okoliczności powodujących wyłączenie bezprawności lub karalności tego czynu.

Na ograniczenie co do miejsca przeprowadzenia przerwania ciąży nie zdecydowano się w przypadku przesłanki, że zachodzi uzasadnione podejrzenie, iż ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego. *A contrario*

wnioskować zatem należy, że zabiegu tego można dokonać w każdym podmiocie wykonującym działalność leczniczą – a więc w podmiocie leczniczym (w tym też takim, który w swoich strukturach posiada szpital), jak i praktyce zawodowej. Aczkolwiek ustawa o planowaniu rodziny (...) w art. 8 posługuje się pojęciem „prywatnych gabinetów lekarskich”, należy mieć na uwadze, że z dniem wejścia w życie ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej pojęcie to nie funkcjonuje obecnie w sferze normatywnej, pozostając zwrotem przyjętym zwyczajowo³⁴⁰. Chociaż powszechnie zakłada się, że przerwanie ciąży można dokonać tylko w podmiocie leczniczym posiadającym w swoich strukturach szpital, treść ustawy o planowaniu rodziny (...), jak i ustawy o działalności leczniczej, nie popiera tego przekonania.

Na poparcie tego twierdzenia wskazać należy również pomocniczo treść corocznych sprawozdań statystycznych MZ-24 – Roczne sprawozdanie o przerwaniach ciąży wykonanych w placówkach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Sprawozdanie to zgodnie z jego treścią wypełniają podmioty wykonujące działalność leczniczą oraz indywidualne i grupowe praktyki lekarskie udzielające ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych w zakresie ginekologii i położnictwa³⁴¹.

W tym miejscu zadać należy pytanie o to, czy naruszenie przepisów wykonawczych wydanych do ustawy o planowaniu rodziny, tj. rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 22 stycznia 1997 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych lekarzy uprawniających do dokonania przerwania ciąży oraz stwierdzenia, że ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety lub wskazuje na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia

---

340 Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt 5 ustawy o działalności leczniczej przez podmiot wykonujący działalność leczniczą rozumiemy podmiot leczniczy, o którym mowa w art. 4 tej ustawy, oraz lekarza, pielęgniarkę lub fizjoterapeutę wykonujących zawód w ramach działalności leczniczej jako praktykę zawodową, o której mowa w art. 5 ustawy.

341 Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz.U.2022.459 t.j. z dnia 2022.02.24) rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 listopada 2021 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2022 (Dz.U.2021.2303 z dnia 2021.12.14) określa w załączniku do tego rozporządzenia wzór sprawozdania MZ-24 (lp. 13.11).

plodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu³⁴², będzie stanowiło karalne „naruszenie przepisów ustawy”, o którym mowa w art. 152 § 1 k.k. Przypomnieć należy, że zgodnie z § 1 ust. 1 ww. rozporządzenia przerwania ciąży może dokonać lekarz posiadający specjalizację pierwszego stopnia w zakresie położnictwa i ginekologii lub tytuł specjalisty w zakresie położnictwa i ginekologii. Lekarz odbywający szkolenie specjalizacyjne – w celu uzyskania pierwszego stopnia specjalizacji w zakresie położnictwa i ginekologii – może dokonać przerwania ciąży jedynie w obecności i pod kierunkiem lekarza uprawnionego do wykonywania przerwania ciąży. Twierdząca odpowiedź na pytanie o karalność naruszenia przepisów rozporządzenia wykonawczego do ustawy będzie przesądzała zatem, że lekarz, który wskazanych powyżej wymogów nie spełnia, lecz działa w poszanowaniu ustawowych warunków legalnego przerwania ciąży, popełnia jednak przestępstwo. Wniosek taki może przeczyć ogólnej zasadzie prawa karnego, zgodnie z którą odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (to zasada *nullum crimen sine lege scripta*, przez którą rozumiemy wymóg typizacji czynów zabronionych tylko w akcie prawnym o randze ustawowej). Wskazać jednak należy, że zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 1995 r. II KRN 158/95 „norma prawa karnego sformułowana jest zwykle przez pełny opis znamion zabronionego (i karalnego) zachowania. Taka budowa normy prawnej jest regułą, co łączy się z zasadą określoności (od początku) przestępstwa w ustawie karnej. Wszelako prawo karne zna sytuacje, w której opis czynu zabronionego nie jest kompletny i wymaga dopelnienia (uzupełnienia) w przepisie odrębnym, zamieszczonym w innym akcie prawnym. Nie musi to być przy tym zawsze akt zaliczany do prawa karnego, w ścisłym ujęciu. Nie musi to być nawet akt normatywny rzędu ustawy, może być to akt niższej rangi”³⁴³.

Nie do pominięcia przy analizie przepisu art. 152 § 1 k.k., odsyłającego w swoim zakresie do ustawy o planowaniu rodziny, uzupełnionej rozpo-

---

342 Dz.U.1997.9.49 z dnia 1997.02.05.

343 Wyrok SN z 21.12.1995 r., II KRN 158/95, LEX nr 24869, tak też: Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 2009 r. I KZP 29/08.

rządzeniem Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 22 stycznia 1997 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych lekarzy (...), jest rozpatrzenie działania sprawcy pod wpływem błędu co do przepisów ustawy (i – jak należy domniemywać – co do przepisów rozporządzenia). Zgodnie z poglądem wyrażonym w doktrynie błąd taki należy traktować jako błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego (art. 28 § 1 k.k.)³⁴⁴ bądź błąd co do prawa (art. 30 k.k.)³⁴⁵.

Zagrozenie karne i możliwy zbieg przepisów

Osoba przerywająca cudzą ciążę z naruszeniem przepisów ustawy o planowaniu może podlegać karze do 3 lat pozbawienia wolności. Przepięstwo to należy zatem do kategorii występów.

Przepis art. 152 § 1 ustawy karnej może pozostawać w zbiegu z innymi przepisami Kodeksu karnego. W szczególności może dochodzić do zbiegu czynu określonego w art. 152 § 1 (również § 3), znajdującego się w fazie usiłowania, lecz jeszcze nie dokonania (ciąży nie przzerwano skutecznie), z przepisem art. 157a § 1, jeżeli skutek w tym przepisie opisany (uszkodzenie ciała dziecka poczętego lub rozstrój zdrowia zagrażający jego życiu) jest następstwem nieudanej próby przeprowadzenia aborcji. Przepis ten może pozostawać również w zbiegu z przestęstwem wyrządzenia uszczerbku na zdrowiu kobiety, tj. z art. 156 § 1 lub § 2 lub art. 157 § 1 lub § 3. Istnieje również możliwość zbiegu realnego przestęstwa przzerwania ciąży z art. 148 k.k. (w wyniku aborcji doszło do urodzenia żywego dziecka, które w dalszym toku wydarzeń zostaloby pozbawione życia przez sprawcę)³⁴⁶.

344 J. Giezek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 152; także A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. op. cit.*, art. 152; L. Tyszkiewicz [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. II, red. O. Górniok, Warszawa 2006, art. 152.

345 L. Tyszkiewicz [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, red. M. Filar, Warszawa 2016, art. 152, s. 945.

346 V. Konarska-Wrzosek [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, art. 152.

1

Aborcja a normy międzynarodowe

2

Aborcja a normy konstytucyjne

3

Prawo do aborcji w ustawie o planowaniu rodziny

4

Odpowiedzialność za przerwanie cudzej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy

5

Odpowiedzialność karna za pomoc w aborcji lub za nakłanianie do niej

Odpowiedzialność karna za pomoc w aborcji lub za nakłanianie do niej

Kolejnym przepisem kryminalizującym zachowania „okołaborcyjne” jest art. 152 § 2 k.k., zgodnie z którym „tej samej karze [co wskazanej w § 1 tego przepisu – przyp. aut.] podlega, kto udziela kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub ją do tego nakłania”. Typem kwalifikowanym omawianego czynu zabronionego jest udzielenie kobiecie pomocy w przerwaniu ciąży lub nakłanianie jej do tego, jeżeli płód osiągnął zdolność do samodzielnego życia poza organizmem osoby w ciąży (art. 152 § 3 k.k.).

Z gramatycznej analizy art. 152 § 2 k.k. wnioskować można, że norma w nim zawarta odnosi się do dwóch możliwych zachowań – udzielenia pomocy w aborcji oraz nakłaniania do aborcji³⁴⁷. Przy czym możliwa jest

---

³⁴⁷ Zawarte w tym przepisie zdanie jest zdaniem podrzędnie złożonym, w którym zdaniem głównym jest zdanie „Tej samej karze podlega”, a zdanie „kto udziela kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub ją do tego nakłania” jest w odniesieniu do niego zdaniem podrzędnym podmiotowym złożonym, zawierającym dwa odrębne zdania połączone spójnikiem „lub”.

sytuacja, w której w jednym stanie faktycznym sprawca zarówno udzieli pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy, jak i będzie nakłaniał do jej przerwania z naruszeniem przepisów ustawy³⁴⁸. Z takim przypadkiem możemy mieć do czynienia przykładowo wtedy, gdy sprawca najpierw nakłaniał ciężarną do aborcji, a później pomagał jej przy tej aborcji.

Kryminalizowane w art. 152 § 2 k.k. zachowania mają pewne cechy wspólne, od omówienia których warto rozpocząć przedmiotową analizę.

Podmiot, strona podmiotowa oraz przedmiot przestępstwa z art. 152 § 2 k.k.

Czyn zabroniony w art. 152 § 2 k.k. jest przestępstwem powszechnym. Ustawodawca nie ograniczył więc kręgu sprawców tego czynu zabronionego np. tylko do osób wykonujących zawód lekarza. Sprawcą może być zatem z zasady każdy, nie może nim być jedynie osoba w ciąży, której udzielono pomocy w jej przerwaniu, lub którą do przerwania ciąży nakłaniano. Sprzeczne z intencjami ustawodawcy jest także karanie kobiety za podżeganie do popełnienia wobec niej przestępstwa, o którym mowa w omawianym przepisie³⁴⁹.

Oba znamiona czasownikowe, które zostały ujęte w art. 152 § 2 k.k., odnoszą się tylko do sytuacji przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy. Udzielenie pomocy w przerwaniu ciąży, do którego doszło w sposób zgodny z ustawą, nie stanowi więc przestępstwa. Podobnie jest w przypadku nakłaniania do przerwania ciąży zgodnie z ustawą. Warto jednocześnie wskazać, że interpretacja tych okoliczności modalnych winna być niewątpliwie dokonana w taki sam sposób, jak ma to miejsce przy wykładni znamion czynu opisanego w art. 152 § 1 k.k. Przez wyżej wskazane sformułowanie – ogólnie rzecz ujmując – należy zatem rozumieć niespełniającą wymogów określonych w ustawie o planowaniu rodziny ingerencję osoby trzeciej w prawidłowy roz-

---

348 Za taką możliwością przemawia fakt użycia w tym zdaniu spójnika „lub”.

349 M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2023, art. 152.

wój ciąży i płodu ludzkiego, która skutkowałą przerwaniem tego rozwoju i obumarciem płodu.

Omawiany czyn zabroniony można popełnić jedynie wówczas, gdy działanie sprawcy nakierowane jest na kobietę ciężarną – tj. sprawca udzielił jej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub nakłaniał kobietę do takiegoż przerwania ciąży. W przypadku pomocy w pozaustawowej aborcji, która była udzielona innej osobie (np. lekarzowi), możemy mieć do czynienia z innym czynem zabronionym, a mianowicie z pomocnictwem do przestępstwa z art. 152 § 1 k.k. (art. 18 § 3 k.k.). Natomiast zachowanie polegające na nakłanianiu kogoś do przerwania ciąży innej osoby z naruszeniem przepisów ustawy może być zakwalifikowane jako podżeganie do przestępstwa z art. 151 § 1 k.k. (art. 18 § 2 k.k.). W żadnym z tych przypadków odpowiedzialności karnej nie będzie jednak podlegała osoba w ciąży, która pomogła w przerwaniu tejże ciąży lub nakłaniała do jej przerwania.

Przestępstwo stypizowane w art. 152 § 2 k.k. jest przestępstwem umyślnym, z tym że w przypadku jego popełnienia przez udzielenie kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy sprawcy towarzyszyć może zarówno zamiar bezpośredni, jak i ewentualny, podczas gdy nakłanianie kobiety do takiego zachowania możliwe jest jedynie w zamiarze bezpośrednim³⁵⁰. Sprawca musi przy tym mieć świadomość istnienia tej ciąży, oraz tego, że jego własne zachowanie stwarza możliwość jej przerwania w sposób sprzeczny z przepisami ustawy. W przypadku typu kwalifikowanego, o którym mowa w art. 152 § 3 k.k., musi ponadto zdawać sobie sprawę, że ciąża jest na tyle zaawansowana, a płód osiągnął już zdolność do samodzielnego życia poza organizmem matki. Wskazać jednocześnie trzeba, że omawiany czyn na płaszczyźnie wolicjonalnej charakteryzuje się tym, że sprawca chce przerwania ciąży, albo – przewidując taką możliwość – godzi się na to³⁵¹.

350 J. Giezek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, op. cit.*, s. 261.

351 *Ibidem*.

W odniesieniu do omawianego przestępstwa – podobnie jak w przypadku czynu określonego w art. 152 § 1 k.k. – doktryna prawa karnego w sposób przeważający stoi na stanowisku, że przedmiotem ochrony przewidzianej w art. 152 i 153 k.k. jest życie dziecka w fazie prenatalnej.³⁵² Przy nakłanianiu do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy przedmiotem ochrony może być również autonomia osoby w ciąży oraz jej wolność w zakresie podejmowania decyzji o kontynuacji lub przerwaniu ciąży. Z czynem zabronionym, o którym mowa w analizowanym przepisie, będziemy mieć do czynienia jedynie w sytuacji, gdy ww. dobra prawne zostaną naruszone lub zagrożone w sposób opisany w tym przepisie tj. przez udzielenie pomocy kobiecie w ciąży w przerwaniu tej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub przez nakłanianie kobiety w ciąży do przerwania tej ciąży z naruszeniem przepisów ustawy. W tym miejscu wypada zatem przejść do bardziej szczegółowej analizy ww. czynności wykonawczych.

Udzielenie pomocy w aborcji

Znamię czasownikowe przestępstwa z art. 152 § 2 k.k., określone jako „udzielenie pomocy”, nie zostało zdefiniowane przez ustawodawcę. Z tych względów przy jego wykładni należy w pierwszej kolejności ustalić językowe znaczenie tego wyrażenia. Według Słownika Języka Polskiego słowo *udzielić* oznacza ‘dać lub użyzyć czegoś’ bądź ‘umożliwić uzyskanie czegoś’³⁵³. Słowo *pomoc* oznacza zaś ‘działanie podjęte dla dobra innej osoby’; ‘osobę lub grupę osób pomagających komuś’; ‘coś, co pomaga w trudnej sytuacji, czyni ją mniej uciążliwą’; ‘przedmiot ułatwiający wykonywanie jakichś czynności’³⁵⁴. Przez sformułowanie „udzielić pomocy” – jeśli na nie spojrzeć z perspektywy

352 L. Tyszkiewicz, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, op. cit., s. 458; B. Michalski, [w:] *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Nowa kodyfikacja karna*, op. cit., s. 186.

353 Słownik Języka Polskiego PWN, wydanie elektroniczne, hasło: *udzielić*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/udzieli%C4%87.html> (dostęp 1.02.2023 r.).

354 *Ibidem*, hasło: *pomoc*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/pomoc;2504324.html> (dostęp 1.02.2023 r.).

językowej – należy zatem rozumieć działania, które umożliwiają lub ułatwiają wykonanie jakichś czynności lub uzyskanie czegoś.

Ustawodawca przewidział wprost, że kryminalizowanym w tym przepisie zachowaniem jest pomoc udzielona w przerwaniu ciąży, czyli czynności dokonanej. Wskazać jednocześnie trzeba, że w przypadku tego czynu zabronionego ustawodawca, łącząc udzielenie pomocy z czynnością, w której ta pomoc ma dotyczyć użył spójnika *w*, a nie spójnika *do*. Ta niewielka – jak się może wydawać – różnica językowa może mieć jednak istotne znaczenie dla interpretacji omawianej normy.

Zauważyć bowiem należy, że zarówno z językowego, jak i z prawnego punktu widzenia pojęcie „pomocy w czymś” jest inaczej niż pojęcie „pomocy do czegoś”. To rozróżnienie widać również na gruncie kodeksu karnego. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na to, że w odniesieniu do czynów o charakterze formalnym znamię czasownikowe odnoszące się do „pomocy” połączone jest ze spójnikiem *do* (tak np. w art. 291 k.k., art. 292 k.k., art. 299 k.k., art. 310 k.k.). W omawianym przypadku ustawodawca nie zastosował jednak tego rozwiązania. Wykładnia językowa omawianej normy prowadzi zatem do wniosku, że analizowane znamię czasownikowe dotyczy udzielenia pomocy w dokonanej aborcji. **Sposób sformułowania tego przepisu wskazuje więc na to, że bez przerwania ciąży nie można mówić o „udzieleniu pomocy w przerwaniu ciąży”.**

W orzecznictwie wskazuje się, że pomoc w rozumieniu art. 152 § 2 k.k. jest formą pomocnictwa z art. 18 § 3 k.k.³⁵⁵, zgodnie z którym „odpowiada za pomocnictwo, kto w zamiarze, aby inna osoba dokonała czynu zabronionego, swoim zachowaniem ułatwia jego popelnienie, w szczególności dostarczając narzędzie, środek przewozu, udzielając rady lub informacji; odpowiada za pomocnictwo także ten, kto wbrew prawnemu, szczególnemu

355 Wyrok SN z 23.10.2019 r., V KK 517/18, LEX nr 3012323; Wyrok SN z 20.11.2014 r., IV KK 257/14, LEX nr 1941900; Wyrok SA w Szczecinie z 14.04.2016 r., II AKa 36/16, OSASz 2016, nr 2, poz. 38-48; Wyrok SA w Warszawie z 21.12.2015 r., II AKa 401/15, LEX nr 2004473; Wyrok SA w Warszawie z 16.03.2015 r., II AKa 33/15, LEX nr 1680078; Wyrok SO we Wrocławiu z 24.03.2015 r., III K 198/14, LEX nr 2346096; Wyrok SO w Warszawie z 22.10.2014 r., XVIII K 226/13, LEX nr 3076530.

obowiązku niedopuszczenia do popełnienia czynu zabronionego swoim zaniechaniem ułatwia innej osobie jego popełnienie”. W konsekwencji tego założenia znamię „udzielenia pomocy w przerwaniu ciąży” interpretowane jest bardzo szeroko. W judykaturze przyjmuje się bowiem, że znamię to wypełniają takie zachowania jak: sprzedaż leków do aborcji farmakologicznej³⁵⁶; przekazanie numeru telefonu do lekarza, który może wykonać zabieg przerwania ciąży lub pośredniczenie w kontakcie z takim lekarzem³⁵⁷; zorganizowanie komuś zabiegu aborcji³⁵⁸; dostarczenie środka transportu w celu udania się na zabieg³⁵⁹; zawiezenie kogoś na zabieg³⁶⁰; opłacenie zabiegu lub pożyczanie pieniędzy na zabieg³⁶¹; oferowanie pieniędzy na aborcję, pokrycie kosztów zabiegu i ewentualnej rekonwalescencji oraz zobowiązanie się do znalezienia osoby, która przeprowadzi zabieg³⁶².

Z powyższym założeniem nie sposób się jednak w pełni zgodzić. Korzystanie z dorobku judykatury i doktryny, zbudowanego na kanwie art. 18 § 3 k.k., może się bowiem w omawianym przypadku odbywać z pewnymi istotnymi ograniczeniami wynikającymi przede wszystkim ze specyfiki normy wyrażonej w art. 152 § 2 k.k., ogólnych zasad prawa karnego oraz zasad prokonstytucyjnej wykładni prawa.

Za brakiem możliwości takiego automatycznego przekładania interpretacji pomocnictwa, o którym mowa w art. 18 § 3 k.k., na wykładnię znamion czynu z art. 152 § 2 k.k., przemawia w pierwszej kolejności wykładnia

356 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 14 kwietnia 2016 r., sygn. II AKa 36/16, KZS 2016, nr 7–8, poz. 99.

357 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 30 września 2008 r., sygn. II AKa 231/08, LEX nr 477588.

358 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 30 września 2008 r., II AKa 231/08, KZS 2009, Nr 10, poz. 64; wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 20 października 2014 r., sygn. II AKa 224/14, LEX nr 1552081.

359 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 28 listopada 2013 r., sygn. II AKa 383/13, LEX nr 1416479.

360 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 7 marca 2013 r., sygn. II AKa 26/13, LEX nr 1292870.

361 Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 28 listopada 2013 r., sygn. II AKa 383/13, LEX nr 1416479.

362 Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 16 marca 2015 r., sygn. II AKa 33/15, LEX nr 1680078.

językowa tych przepisów. Przyjąwszy tę wykładnię, nie należy bowiem porzestać jedynie na porównaniu znaczenia słowa „ulatwia” ze znaczeniem wyrażenia „udziela pomocy”, ponieważ te dwa pojęcia są osadzone w różnych kontekstach językowych. W art. 18 § 3 k.k. ustawodawca użył pojęcia „ulatwia”, odnosząc je do popełnienia czynu zabronionego, bez sprecyzowania, że ma być to czyn zabroniony nakierowany na osiągnięcie jakiegoś określonego skutku. Natomiast w art. 152 § 2 k.k. ustawodawca użył wyrażenia „udziela pomocy”, jednocześnie wskazując, że ta pomoc ma być udzielona w określonej czynności skutkującej przerwaniem ciąży. Pomoc w czynności, która nie może prowadzić do przerwania ciąży, nie jest zatem objęta normą wyrażoną w tym przepisie. Na marginesie dodać trzeba, że ustawodawca celowo, jak się wydaje, użył tu dwóch różnych pojęć. Oba te przepisy weszły w życie w tym samym czasie, więc różnica w opisie użytych w nich znamion nie wynika ze zmian językowych, które mogły pojawić się na przestrzeni lat. Biorąc pod uwagę zasadę zakładającą racjonalność ustawodawcy oraz podstawowe zasady wykładni językowej, przyjąć więc trzeba, że w odniesieniu do tego samego pojęcia ustawodawca nie użyłby dwóch różnych słów. Ta konstatacja prowadzi natomiast do wniosku, że jeżeli ustawodawca chciałby, żeby karalne było każde ułatwienie przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy, to użyłby w art. 152 § 2 k.k. wyrażenia „ulatwia przerwanie ciąży”, nie zaś „udziela pomocy w przerwaniu ciąży”.

W świetle powyższych ustaleń przyjąć zatem należy, że mimo podobieństw znaczeniowych pomiędzy ‘ulativaniem’ i ‘pomocą’ nie sposób jest uznać, by w tym konkretnym kontekście były to pojęcia synonimiczne.

Zauważyć jednocześnie trzeba, że przyjęcie przy wykładni omawianej normy tak szerokiej interpretacji, jaka ma miejsce przy wykładni znamion pomocnictwa z art. 18 § 3 k.k., bez wątplenia naruszałoby zasadę proporcjonalności wynikającą z art. 31 ust. 3 Konstytucji, a także mogłoby prowadzić do kryminalizacji zachowań, które zgodnie z normami konstytucyjnymi i innymi regulacjami dotyczącymi ochrony praw człowieka nie powinny być kryminalizowane. Nie sposób jest bowiem uznać, że spełnia kryteria opisane w art. 31 ust. 3 Konstytucji taka wykładnia omawianego przepisu,

która prowadziłaby do wniosku, że wsparcie psychiczne w zupełnie dobrowolnej i samodzielnej aborcji, która *nota bene* jest realizacją podstawowego prawa człowieka, mogłoby być karane. Nie sposób jest również uznać, że udzielanie rad i informacji dotyczących aborcji mogłoby podlegać odpowiedzialności karnej, zwłaszcza jeśli dotyczą informacji ogólnodostępnych, publikowanych również przez Światową Organizację Zdrowia. Wniosek ten byłby przy tym aktualny nawet wówczas, gdy rada lub informacja była skierowana do określonej osoby w ciąży, która tę ciążę chce przerwać. Zajście w ciążę nie może być bowiem okolicznością, która ogranicza prawo dostępu do informacji o aktualnym stanie wiedzy medycznej dot. procedury, z której osoba w ciąży może skorzystać w kraju lub za granicą.

Wobec powyższego przyjąć należy, że udzielanie informacji dotyczących tego, jak przygotować się do aborcji lub jak wygląda jej przebieg, nie może być uznane za czyn zabroniony³⁶³. Co więcej, nie stanowi czynu zabronionego także udzielanie przez lekarza pacjentce rzetelnych informacji na temat stanu zdrowia płodu, możliwości wykonania legalnej aborcji w Polsce lub możliwości dostępnych po opuszczeniu granic RP, w tym także o praktycznym funkcjonowaniu konkretnych zagranicznych ośrodków medycznych wykonujących legalne aborcje. Takie działanie nie może stanowić nawet czynu bezprawnego, gdyż w istocie stanowi realizację obowiązku informacyjnego ciążyącego na lekarzu wobec pacjentki³⁶⁴. Nie stanowi też czynu zabronionego udzielenie kobiecie ciężarnej pomocy w znalezieniu placówki medycznej skłonnej wykonać legalną aborcję w sytuacji, w której wykonania terminacji ciąży odmówiono w innym ośrodku³⁶⁵. Przystępstwem nie będzie również prowadzenie polskojęzycznych stron internetowych zawierających szczegółowe informacje na temat legalnej aborcji dostępnej poza granicami kraju oraz możliwości uzyskania wsparcia finansowego od organizacji

---

363 Cf. postanowienie SO w Warszawie XVIII Wydział Karny z 19.09.2018 r., XVIII Kp 772/18, LEX nr 3222765; E. Plebanek, *Przestępstwa aborcyjne...*, *op. cit.*, s. 53.

364 E. Plebanek, *Kilka uwag o odpowiedzialności karnej...*, *op. cit.*, s. 17.

365 *Ibidem*.

społecznej lub ze środków publicznych państwa, w którym przeprowadza się legalną aborcję³⁶⁶.

Za karalne nie może być uznane także publiczne mówienie o swojej aborcji i emocjach z nią związanych, mówienie o aborcji w sposób pozytywny, czy podejmowanie działań zmierzających do destygmatyzacji tej procedury. Na marginesie dodać trzeba, że informowanie o aborcji i pozytywne przedstawianie tej procedury nie będzie również wypełniać znamion przestępstwa z art. 255 § 1 lub 2 k.k. (dot. publicznego nawoływania do popełnienia występku lub zbrodni), ponieważ samodzielne przerwanie ciąży nie jest przestępstwem. Ograniczanie możliwości publicznego wyrażanie poparcia dla dopuszczalności przerywania ciąży w sposób nieuprawniony naruszałoby wolność słowa, która jest fundamentalną wartością dla porządku prawnego Rady Europy³⁶⁷, i która chroniona jest przez normy zawarte w EKPCz³⁶⁸.

Przy analizowaniu omawianego zagadnienia nie sposób też pominąć faktu, że pomiędzy czynnościami opisanymi w art. 18 § 3 k.k. (dot. pomocnictwa w popełnieniu czynu zabronionego) a tymi, o których mowa w art. 152 § 2 k.k., istnieje istotna różnica „gatunkowa” czynów. W przypadku pomocnictwa sprawca ułatwia innej osobie popełnienie przestępstwa. Natomiast w przypadku pomocy w aborcji mamy do czynienia z pomocą w działaniu, które samo w sobie nie tylko nie jest przestępstwem, ale również stanowi realizację podstawowego prawa człowieka do decydowania o swoim życiu i zdrowiu. Nie jest rolą ani sądu, ani przedstawicieli nauki prawa wydawanie oceny decyzji podejmowanych przez jednostkę w tym zakresie.

---

366 *Ibidem*.

367 Zob. G. Maroń, *Prawne standardy debaty aborcyjnej w świetle orzecznictwa strasburskiego*, „Forum Prawnicze”, 2015, s. 48; A. Redelbach, *Wolność słowa w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2000, nr 3, s. 1-23; A. Jaskiernia, *Wolność słowa jako wartość w systemie aksjologicznym Rady Europy*, „Humanistyczne Zeszyty Naukowe Prawa Człowieka”, 2002, nr 8, s. 37-47.

368 Wyrok ETPCz z dnia 29 października 1992 roku w sprawie *Open Door Counselling i Dublin Well Woman przeciwko Irlandii*, skarga nr 14234/88 i 14235/88, § 71.

Dlatego też wszelkie poglądy opierające się na stereotypach lub stygmatyzacji omawianej procedury nie powinny znajdować przełożenia na wykładnię norm prawa karnego do niej się odnoszących.

Biorąc powyższe pod uwagę, uznać należy, że karalne „udzielenie pomocy w przerwaniu ciąży” dotyczyć może tylko działań bezpośrednio umożliwiających fizyczne przerwanie ciąży (dokonanie czynności, która skutkować może przerwaniem ciąży), które jednocześnie mają istotne znaczenie dla osiągnięcia ww. skutku. Za takie uznać można więc co najwyżej przekazanie lub sprzedaż tabletek abortyjnych, lub innych środków, za pomocą których osoba w ciąży przerwie tę ciążę oraz asystowanie w samodzielnej aborcji z użyciem jakiejś metody mechanicznej. Przekazanie numeru telefonu do lekarza, zawiezienie do kliniki lub przekazanie pieniędzy na aborcję nie spełnia wymogu bezpośredniości, jeżeli między tym działaniem a przerwaniem ciąży występuje jakieś ogniwo pośrednie. Przykładowo w przypadku przekazania pieniędzy na zakup leków do aborcji farmakologicznej mamy do czynienia z sytuacją, w której działanie polegające na przekazaniu pieniędzy umożliwia jedynie zakup leków do aborcji, a dopiero zakup tych leków i ich zażycie prowadzi do przerwania ciąży. Pomiedzy przekazaniem pieniędzy a przerwaniem ciąży istnieje więc jeszcze jedna czynność, bez której nie można by było przerwać tej ciąży. W tym przypadku nie można zatem mówić o spełnieniu wymogu bezpośredniości.

Karalne udzielenie pomocy powinno również mieć realny wpływ na możliwość przerwania ciąży, w szczególności powinno spełniać wymóg ułatwienia dokonania tej czynności. Dlatego też przekazanie tabletek do aborcji farmakologicznej osobie, która już te tabletki posiada, nie powinno być uznane za przestępstwo. Takie działanie bowiem w żaden sposób nie zmienia sytuacji osoby w ciąży.

Wskazać jednocześnie trzeba, że przy ocenie istotności pomocy w przerwaniu ciąży kluczowa okazać się może ocena stopnia wpływu tej pomocy na przerwanie ciąży. Jak słusznie zauważył Sąd Apelacyjny w Szczecinie

w wyroku z 7 marca 2013 r.³⁶⁹, nie sposób uznać pomocy w aborcji za pomoc istotną, gdy działania sprawcy miały charakter „czysto techniczny” i „w żadnym razie nie rzutowały na decyzję” kobiety ciężarnej o przerwaniu ciąży, bowiem „była niezwykle zdeterminowana w realizacji swojego zamierzenia”, a zatem – „nawet gdyby oskarżona nie udzieliła jej pomocy, to i tak poddałaby się zabiegowi aborcji”. Tego typu sytuacje, w których udzielono „pomocy nieistotnej”, sądy oceniają zwykle w kontekście społecznej szkodliwości czynu, uznając, że w konkretnych wypadkach pomoc przy wykonywaniu aborcji może nie stanowić przestępstwa z uwagi na jej znikomy stopień społecznej szkodliwości (art. 1 § 2 k.k.).

Uwzględnić tutaj również trzeba fakty takie, jak postępujące zmiany społeczne, postęp technologiczny oraz ciągła aktualizacja stanu wiedzy medycznej. Jak słusznie zauważa E. Plebanek, postępująca na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat zmiana warunków społecznych spowodowała, że większość informacji dotyczących aborcji stanowią aktualnie fakty powszechnie znane, do których dostęp ma każda osoba, która potrafi korzystać z Internetu³⁷⁰. Czynności, które kiedyś były uznawane za istotną pomoc w aborcji (np. przekazanie numeru telefonu do kliniki aborcyjnej), w dzisiejszych czasach istotną pomocą z pewnością nie są.

Warto również odnieść się tu do braku karalności czynności dokonanych po zażyciu leków do aborcji farmakologicznej. W tym zakresie zwrócić uwagę należy na to, że wsparcie psychiczne udzielane osobie przerywającej ciążę, udzielanie rad i informacji związanych z aborcją – również w trakcie tej aborcji – bycie z kimś przy aborcji, a także omawianie z taką osobą przebiegu jej aborcji, nie mogą być uznane za wypełniające omawiane tu znamię udzielenia pomocy. Pomoc w zacieraniu „dowodów” nielegalnej aborcji nie będzie również wypełniała znamion czynu zabronionego w art. 239 k.k., gdyż kobieta nie jest „sprawcą przestępstwa” w rozumieniu tego przepisu. Natomiast wykładnia rozszerzająca tego pojęcia (w kierunku uznania

369 Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z 7 marca 2013 r., sygn. II AKa 26/13, LEX nr 1292870.

370 E. Plebanek, *Kilka uwag o odpowiedzialności karnej...*, *op. cit.*, s. 30.

kobiety przerywającej własną ciążę za „sprawcę przestępstwa” w rozumieniu art. 239 k.k.) byłaby wykładnią na niekorzyść sprawcy – niedopuszczalną w prawie karnym³⁷¹.

Odpowiedzialność karna za udzielenie pomocy w aborcji dotyczy przy tym jedynie czynów polegających na działaniu. Nie sposób bowiem uznać, że można taki czyn popełnić przez zaniechanie. Nie sposób też zgodzić się z poglądem K. Kmąka³⁷², zgodnie z którym osobą, na której ciąży prawny szczególnie obowiązek zapobiegnięcia skutkowi w postaci przerwania ciąży mógłby być ojciec „dziecka poczętego”. Brak jest bowiem normy prawnej określającej taki obowiązek. Taką normą z pewnością nie jest art. 87 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³⁷³, który stanowi, że rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się, bądź też z art. 95 § 1 k.r.o., który mówi, że władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka, z poszanowaniem jego godności i praw.

Poza tym, nie sposób uznać, że w ww.przypadku ojciec płodu miałby jakąkolwiek decyzyjność, czy nawet możliwość fizycznego powstrzymania osoby w ciąży przed realizacją decyzji dotyczących jej zdrowia. Takie działanie samo w sobie stanowiłoby bowiem naruszenie podstawowych praw konstytucyjnych osoby w ciąży oraz naruszenie jej dóbr osobistych.

Pewnych problemów przysparzać może ocena sytuacji, w której udzielono pomocy w przerwaniu ciąży za granicą. W literaturze i w orzecznictwie istnieją sprzeczne stanowiska w zakresie uznania takiego działania za wypełniające znamię omawianego przestępstwa. Zauważalne są w tym zakresie dwa kierunki wykładni – według pierwszego z nich sprawca ponosi odpowiedzialność niezależnie od miejsca, gdzie skutek czynu nastąpił, w związku z czym osoba

---

371 *Ibidem*, s. 15.

372 K. Kmąk, *Nakłanianie lub udzielanie pomocy do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy*, „Prokuratura i Prawo”, 2018, nr 2, s. 65, 82.

373 Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 2022 r. poz. 2140 (dalej: k.r.o.).

pomagająca kobiecie dokonać aborcji wbrew polskiej ustawie, ale za granicą, podlega odpowiedzialności karnej z przepisu art. 152 § 2 k.k.³⁷⁴ Według poglądu przeciwnego „desygnatem »przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy« z art. 152 § 2 k.k. może być tylko takie »przerwanie ciąży«, które podlega regulacjom prawa polskiego. Pojęcie to nie obejmuje zabiegów przerwania ciąży, które wykonywane są poza granicami Polski, bowiem polska ustawa nie reguluje zasad przerywania ciąży za granicą, nie można więc tam ustawy »naruszyć«. Stosuje się to także do pomocy oraz nakłaniania do przerwania ciąży dokonanych w Polsce, gdy sam zabieg jest lub ma być dokonany poza granicami Polski. Niesprawiedliwe byłoby bowiem karanie za pomoc bądź nakłanianie do zachowań zgodnych z prawem»³⁷⁵. Zgodzić się należy z drugim poglądem. Wobec ujęcia w omawianym przepisie okoliczności modalnej o treści „z naruszeniem przepisów ustawy”, nie ma w tym przypadku znaczenia, czy jest to przestępstwo formalne, czy skutkowe. Omawiana okoliczność modalna odnosi się bowiem stricte do zgodności określonego działania z prawem, a przerwanie ciąży za granicą nie narusza polskiej ustawy, ponieważ tam ona nie obowiązuje. Już zatem z tego powodu wnioskować trzeba, że udzielanie pomocy w przerwaniu ciąży za granicą nie stanowi przestępstwa z art. 152 § 2 k.k.

Nakłanianie do aborcji

Drugim znamieniem czasownikowym wymienionym w art. 152 § 2 k.k. jest znamię odnoszące się do nakłaniania kobiety ciężarnej do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy. Rozważania dotyczące interpretacji tego znamienia zacząć należy od analizy znaczenia użytego przez ustawodawcę

374 J. Potulski, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, [w:] *Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, tom 10, red. J. Warylewski [w:] *System Prawa Karnego*, Warszawa 2012, s. 194; Cf. K. Kmań, *Nakłanianie lub udzielanie pomocy...*, *op. cit.*, s. 72–78.

375 K. Borkowska, *Penalizacja przerwania ciąży w polskim prawie karnym*, [w:] *Studia Prawnoustrojowe UWM*, 2022, nr 56, s. 46; Cf. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 22 kwietnia 2014 r., sygn. akt II AKa 37/14, Lex nr 151494.

słowa *nakłanianie* (do przerywania ciąży). Poszukiwanie definicji sformułowania „nakłanianie” w Kodeksie karnym nie przynosi jednak rezultatów. Ustawa posługuje się terminem „nakłaniania” przy przestępstwie sutenerstwa (*Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, nakłania inną osobę do uprawiania prostytucji lub jej to ułatwia (...)*) oraz w kontekście rozpijania małoletnich (*Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju (...)*). Tam jednak również brak wskazówek interpretacyjnych co do zakresu pojęciowego tego słowa. Konieczne jest zatem sięgnięcie do językowego znaczenia tego terminu. Zgodnie z definicjami zawartymi w Słowniku Języka Polskiego PWN *nakłaniać*³⁷⁶ oznacza tyle, co ‘wplynąć na czyjąś decyzję’. Synonimami tego słowa będą również *przekonywać*³⁷⁷ (‘dowodząc słuszności, prawdziwości czegoś, zmienić czyjś stosunek do czegoś lub do kogoś; sprawić, że ktoś przezwycedził w sobie niechęć do kogoś lub do czegoś’) i *perswadować*³⁷⁸ (‘namawiać do czegoś lub odradzać czegoś z przytoczeniem odpowiednich argumentów’). Na pierwszy plan wysuwa się tutaj zatem element wywierania pewnej presji – celem wywołania lub wymuszenia określonej postawy, która jest oczekiwana i pożądana przez osobę stosującą nacisk. Taki wpływ na drugą osobę może przyjmować różne formy, począwszy nacisku fizycznego, poprzez stosowanie argumentów natury moralnej, na nacisku psychicznym kończąc³⁷⁹. Istotą jest tu jednak narzucanie komuś własnej woli. Przenosząc te rozważania na grunt omawianego przestępstwa, przez nakłanianie do przerywania ciąży – ogólnie rzecz ujmując – rozumieć należy czynności mające na celu wywołanie u kobiety określonego i oczekiwanego przez sprawcę stosunku psychicznego do ciąży.

Chodzi więc tu o wywołanie u ciężarnej chęci przerywania ciąży, której to chęci ciężarna wcześniej nie miała.

376 *Słownik Języka Polskiego PWN*, wydanie elektroniczne, hasło: *nakłaniać*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/nak%C5%82ania%C4%87.html> (dostęp: 1.02.2023 r.).

377 *Ibidem*, hasło: *przekonywać*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/przekonywa%C4%87.html> (dostęp: 1.02.2023 r.).

378 *Ibidem*, hasło: *perswadować*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/perswadowa%C4%87.html> (dostęp: 1.02.2023 r.).

379 T. Białek, *Terroryzm. Manipulacja strachem*, Warszawa 2005, s. 27; zob. P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2003, s. 385.

Nakłanianie może się odbywać w każdej formie komunikacji werbalnej i pozawerbalnej: a więc nie tylko za pomocą słów, ale i na piśmie, gestem, lub nawet w sposób tylko pomiędzy dwoma osobami zrozumiały. Będzie to zarówno sklonienie osoby do przerywania ciąży, pomimo iż wcześniej tego nie zamierzała zrobić, jak i przekonanie do aborcji kobiety, która z różnorakich przyczyn (jeszcze) nie określiła własnego stosunku do tego stanu fizjologicznego. Część przedstawicieli doktryny uważa, że nakłanianie karalne wystąpi nawet wówczas, gdy ostatecznie czyny podjęte przez sprawcę okazują się nieskuteczne i nie zmieniają niczyjej woli ani stosunku do ciąży. Oznaczałoby to, że osoba, na którą nakierowane było działanie sprawcy, nie musiałaby podjąć jakichkolwiek działań w kierunku nielegalnego przerywania ciąży, a nawet „poczuć się nakłoniona”³⁸⁰. Dalsze podążanie tym torem prowadzi do ciekawszych konstrukcji możliwych do zaistnienia form odpowiedzialności (np. usiłowania nieudolnego nakłaniania – jako próby wymuszenia na kimś przerywania ciąży, która już nie istnieje lub nie istniała nigdy). Poważne wątpliwości i sprzeciw budzi jednak zasadność penalizacji w systemie nowoczesnego prawa karnego czynów tego typu, bowiem decyzje o przerywaniu ciąży i motywacje stojące za nimi powinny co do zasady pozostawać w sferze autonomii jednostki – co tym bardziej czyni dyskusyjnym utrzymywanie karalności czynów polegających na nakłanianiu (w tym nieudolnym), dodatkowo oderwanym od zaistnienia skutków, które sprawca chce wywołać.

Uznać należy, że nakłanianie kobiety ciężarnej do przerywania ciąży to wzbudzenie u niej wszelkimi sposobami woli wykonania aborcji w sytuacji, gdy jest to prawem zakazane³⁸¹. Istnieje więc szeroki wachlarz czynów, które mogą stanowić przestępstwo nakłaniania do przerywania ciąży – począwszy od czynności nakłaniania *sensu stricto* (przekonywanie, namawianie), skończywszy na różnych formach szantażu (groźenie rozstaniem, porzuceniem, wykluczeniem ekonomicznym w przypadku odmowy przeprowadzenia aborcji).

---

380 E. Plebanek, *Kilka uwag o odpowiedzialności karnej...*, *op. cit.*, s. 13.

381 V. Konarska-Wrzosek [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, art. 152.

Analiza konstrukcji gramatycznej i językowej użytej w art. 152 § 2 k.k. prowadzi do wniosku, że naklanianie, o którym mowa w tym przepisie, odnosi się tylko do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy. W związku z tym przyjąć należy, że o karalności nie będzie mowy w stosunku do osoby, która nakłania kobietę w ciąży do jej przerwania w sytuacji, gdy przepisy ustawy w danym przypadku na to pozwalają. Jest to o tyle zgodne z logiką, że w spójnym systemie prawa karnego nie ma miejsca na sytuacje, w których karalności podlega zachęcanie do czynów legalnych. Przeciwnie wnioski, opierające się na wykładni rozszerzającej, byłyby również sprzeczne z podstawowymi zasadami prawa karnego, które tego typu wykładni i interpretacji zabraniają³⁸². W tej samej kategorii znajdują się czyny polegające na nieumyślnym nakłanianiu do przerwania ciąży³⁸³.

Pogląd, zgodnie z którym penalizacja czynu nakłaniania do aborcji dotyczy takiego przerwania ciąży, które miałyby być przeprowadzone z naruszeniem przepisów ustawy, został uzupełniony w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 22 kwietnia 2015 r., gdzie wskazano, że „Desygnatem «przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy» z art. 152 § 2 k.k. może być tylko takie «przerwanie ciąży», które podlega regulacjom prawa polskiego. Pojęcie to nie obejmuje zabiegów przerwania ciąży, które wykonywane są poza granicami Polski, bowiem polska ustawa nie reguluje zasad przerywania ciąży za granicą, nie można więc tam ustawy naruszyć. Stosuje się to także do pomocy oraz nakłaniania do przerwania ciąży dokonanych w Polsce, gdy sam zabieg jest lub ma być dokonany poza granicami Polski. niesprawiedliwe byłoby bowiem karanie za pomoc bądź nakłanianie do zachowań zgodnych z prawem”³⁸⁴. Powyższy wniosek jest zgodny z wymogiem tzw. podwójnej karalności, wynikającej z art. 111 § 1 Kodeksu karnego („warunkiem odpowiedzialności za czyn popełniony za granicą jest uznanie takiego czynu za przestępstwo również przez ustawę obowiązującą w miejscu

---

382 E. Plebanek, *Kilka uwag o odpowiedzialności karnej...*, op. cit., s. 17.

383 O umyślności i działaniu z zamiarem bezpośrednim – por. w początkowej wersji rozdziału.

384 Wyrok SA w Krakowie z 22.04.2014 r., II AKa 37/14, KZS 2014, nr 5, poz. 62.

jego popełnienia”). Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2011 r. w sprawie III KK 352/10: „Niespełnienie określonego w art. 111 § 1 k.k. warunku uznania za przestępstwo czynu popełnionego za granicą również przez ustawę obowiązującą w miejscu jego popełnienia, stanowi przeszkodę prowadzenia przed sądem polskim postępowania w kwestii odpowiedzialności karnej, choćby dany czyn wypełniał znamiona przestępstwa przewidzianego przez polski k.k.”³⁸⁵.

Jak już wyżej wspomniano, nie będzie czynem nakłaniającym do przerwania ciąży działanie osoby trzeciej bez zamiaru wywołania u kobiety woli przeprowadzenia aborcji (przestępstwo z art. 152 § 2 k.k. można bowiem popełnić tylko umyślnie, a więc z zamiarem narzucenia osobie będącej w ciąży swojej woli co do kontynuowania tejże ciąży). Sprawca czynu musi zdawać sobie sprawę, że swoim zachowaniem nakłania inną osobę do przerwania ciąży, i do realizacji takiego zamiaru dążyć. W przeciwnym wypadku nie będzie można mówić o popełnieniu przestępstwa. W takiej samej sytuacji (braku kryminalizacji czynu) będzie również osoba, która podejmuje czynności legalne lub wręcz wynikające z realizacji nałożonego na nią obowiązku prawnego. Mowa tutaj o lekarzu, który realizuje wobec pacjentki nakaz – wynikający z ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry – poinformowania jej o: stanie zdrowia, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych metodach diagnostycznych, leczniczych, dających się przewidzieć następstwach ich zastosowania albo zaniechania, wynikach leczenia oraz rokowaniu³⁸⁶. Oczywiście jest, że w przypadku otrzymania informacji innych, niż pacjentka oczekiwała, jej stosunek do ciąży może ulec kategoriycznej zmianie. Zgodzić należy się z E. Plebanek, która wskazuje, że w zakresie obowiązku informacyjnego znajduje się również przekazanie pacjentce informacji o stanie prawnym obowiązującym w Polsce i w krajach ościennych oraz o praktycznym funkcjonowaniu konkretnych zagranicznych ośrodków medycznych wykonujących

---

385 Wyrok SN z 17.03.2011 r., III KK 352/10, LEX nr 794160.

386 Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U.2022.1731 t.j. z dnia 2022.08.18 ze zm.), art. 31 ust. 1.

legalne aborcje³⁸⁷. Działanie lekarza podjęte w granicach obowiązku na niego nałożonego nie może zatem stanowić czynu zabronionego.

Równie istotne jest podkreślenie, że **działanie sprawy musi być zawsze kierowane do konkretnej, zindywidualizowanej osoby znajdującej się w jakiejś określonej sytuacji faktycznej (w omawianym przypadku będzie to zazwyczaj osoba będąca w ciąży)**. Czynienie zapewnień o stosunku do ciąży nieistniejącej, przyszłej, takiej, która nigdy może nie nastąpić, nie podlega i nie powinno podlegać kryminalizacji. „Przykładowo nie popełnia przestępstwa partner, który informuje partnerkę, że gdyby zaszła w nieplanowaną ciążę, to udzieli jej wszelkiej pomocy w jej przerwaniu, a nawet gdy gromadzi na wypadek zajścia w ciążę stosowne środki lub informacje; nie poniesie odpowiedzialności karnej matka, która udziela rad i informacji nastoletniej córce podejmującej współżycie, co może zrobić, gdyby zaszła w niechcianą ciążę; nie poniesie odpowiedzialności karnej lekarz, który ogólnie informuje pacjentkę o możliwościach samodzielnego zainicjowania poronienia w warunkach domowych i zakończenia poronienia w szpitalu.”³⁸⁸ Nie będzie tym samym czynem nakłaniania do aborcji, o którym mowa w art. 152 § 2 k.k., kierowanie rad, oświadczeń, deklaracji lub zapewnień do nieustalonego grona osób znajdujących w różnych stanach fizjologicznych. Za przestępstwo nakłaniania do aborcji nie będzie również uznane zamieszczanie ogłoszeń informujących o działalności klinik aborcyjnych. Co więcej, zgodzić należy się z K. Kmąkiem, że takie działanie nie będzie stanowić również przestępstwa z art. 255 § 1 lub 2 k.k. (tj. publicznego nawoływania do popełnienia występku lub zbrodni), ponieważ, jak słusznie wskazuje ten autor, przerwanie ciąży przez kobietę ciężarną (do którego osoba umieszczająca takie ogłoszenie miałaby rzekomo nakłaniać) nie jest przecież czynem przestępnym³⁸⁹.

---

387 E. Plebanek, *Kilka uwag o odpowiedzialności karnej...*, *op. cit.*, s. 17.

388 *Ibidem*, s. 28.

389 K. Kmąk, *Nakłanianie lub udzielanie pomocy...*, *op. cit.*, s. 52-80.

Jednocześnie w toku ustalania okoliczności popełnienia czynu z art. 152 § 2 k.k. przez osobę, która nakłania do przerwania ciąży, powinny podlegać ocenie wszystkie istotne czynniki współlistniejące z czynem – w tym również motywacja sprawcy. Skoro bowiem według niektórych autorów ocena stopnia winy sprawcy pomocnictwa do aborcji powinna uwzględniać: presję na psychikę pomocnika ze strony kobiety ciężarnej, wpływ pojawienia się dziecka na sytuację życiową pomocnika, charakter relacji, jaka łączy pomocnika z kobietą zwracającą się o pomoc w przerwaniu ciąży, okoliczności, które motywują kobietę do przerwania ciąży³⁹⁰ – to takiej samej analizie powinna podlegać również postawa i celowość działania osoby naklaniającej.

Charakter czynu z art. 152 § 2 k.k.

Należy odnieść się również do zagadnienia, jakim jest chwila dokonania przestępstwa nakłaniania do przerwania ciąży – to znaczy: czy czyn wypełniający znamiona z 152 § 2 k.k. jest popełniony z chwilą, gdy sprawa działa, czy też z chwilą, gdy osiągnie skutek w postaci przekonania kobiety do przeprowadzenia zabiegu aborcji³⁹¹. Jest to kwestia nierozdzielnie związana ze sporem co do skutkowego czy formalnego charakteru tego przestępstwa. Zgodzić należy się z K. Kmąkiem, który wskazuje, że skutkiem nakłaniania ma być zmiana w świecie zewnętrznym, która jest jednak oderwana od działania samego sprawcy. „Przyjmowanie formalnego charakteru ‘nakłaniania’ nie ma oparcia w wykładni językowej. Znamiona czasownikowe czynu zabronionego są wyrażone w czasie teraźniejszym, natomiast w procesie interpretacji należy je przekształcić na czas przeszły dokonany.”³⁹² W ten sposób poprzez „nakłanianie” rozumiemy będącymi zaistniałe zmiany w dotychczasowych zamiarach osoby w ciąży, a więc dokonane w jej psychice „naklonienie” do przer-

390 E. Plebanek, *Kilka uwag o odpowiedzialności karnej...* op. cit., s. 18.

391 Na wywołanie zamiaru jako skutek działania sprawcy zwraca uwagę J. Giezek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 152.

392 K. Kmąk, *Nakłanianie lub udzielanie pomocy...*, op. cit., s. 52-80.

wania ciąży^{393,394}. Tym samym wydaje się, że powyższe przesądza o skutkowym, czyli materialnym charakterze przestępstwa nakłaniania do aborcji. Z powyższym wnioskiem autorki niniejszego opracowania się zgadzają.

Natomiast w przypadku czynu polegającego na udzieleniu pomocy w przerwaniu ciąży ustalenie charakteru przestępstwa nie jest już takie oczywiste. Z jednej strony bowiem sposób sformułowania znamion czynu polegającego na udzieleniu pomocy w aborcji³⁹⁵ oraz wykładnia systemowa tego przepisu prowadzić mogą do wniosku, że jest to przestępstwo skutkowe³⁹⁶.

393 W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013, s. 277-278.

394 W ślad za K. Kmąkiem wskazać należy, że za skutkowym charakterem podżegania opowiadają się także m.in. P. Kardas [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52, wyd. V*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, art. 18, teza 140; , teza 140; V. Konarska-Wrzošek, Komentarz do art. 18, teza 16; M. Kulik, Komentarz do art. 18 Kodeksu karnego, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015, teza 31; M. Malecki, *Usiłowanie podżegania do podżegania do zabójstwa. Studium przypadku*, „Przebieg Sądowy”, 2015, nr 5, s. 98 –100; M. Żbikowska, *Pokerz wydzony w formach zjawiskowych przestępstwa*, „Prokuratura i Prawo”, 2014, nr 6, s. 23 –25; Ł. Pohl, *Pomocnictwo a inne zjawiskowe formy czynu zabronionego (kryteria różnicujące)*, „Prokuratura i Prawo”, 2001, nr 6, s. 35; A. Marek, Komentarz do art. 18 Kodeksu karnego, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010, teza 14; T. Kaczmarek, *Recenzja książki Piotra Kardasa, Teoretyczne podstawy odpowiedzialności karnej za przestępne współdziałanie*, „Prokuratura i Prawo”, 2002, nr 5, s.102; Zob. też wyrok SA w Katowicach z dnia 4 listopada 2015 r., sygn. II AKa 81/15, LEX nr 2023121; wyrok SA w Lublinie z dnia 21 stycznia 2014 r., sygn. II AKa 200/13, LEX nr 1425489; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 14 lutego 2013 r., sygn. II AKa 1/13, LEX nr 1289595; wyrok SA w Lublinie z dnia 13 lutego 2013 r., sygn. II AKa 166/12, LEX nr 1294819; wyrok SA w Warszawie z dnia 7 lutego 2013 r., sygn. II AKa 370/12, LEX nr 1306063; wyrok SA w Katowicach z dnia 9 lutego 2012 r., sygn. II AKa 496/11, LEX nr 1184756; wyrok SA w Lublinie z dnia 26 listopada 2008 r., sygn. II AKa 260/08, LEX nr 477865; wyrok SN z dnia 20 września 2007 r., sygn. III KK 149/07, LEX nr 420451; wyrok SN z dnia 28 listopada 2006 r., sygn. III KK 156/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 2264; wyrok SA we Wrocławiu z dnia 8 czerwca 2006 r., sygn. II AKa 135/06, LEX nr 190471; wyrok SA w Lublinie z dnia 12 stycznia 2006 r., sygn. II AKa 290/05, LEX nr 168034; uchwała SN z dnia 21 października 2003 r., sygn. I KZP 11/03, OSNKW 2003, nr 11 –12, poz. 89 (powyższe zestawienie pochodzi z publikacji K. Kmąka; *Nakłanianie lub udzielanie pomocy...*, *op. cit.*, s. 52-80).

395 Konkretniej mówiąc, materialny charakter tej normy sugeruje powiązanie w treści art. 152 § 2 k.k. znamienia „pomocy” ze znamieniem „w przerwaniu ciąży” oraz wykładnia językowa tych znamion, która prowadzi do wniosku, że przerwanie ciąży to stan, który musi zaistnieć by można było mówić o przestępstwie z art. 152 § 2 k.k.

396 K. Kmąk, *Nakłanianie lub udzielanie pomocy...*, *op. cit.*, s. 58-63.

Z drugiej zaś strony zdecydowana większość przedstawicieli doktryny i orzecznictwa uznaje, że ma ono charakter formalny³⁹⁷. Zgodnie z tą grupą poglądów udzielenie kobiecie ciężarnej pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy lub nakłanianie jej do tego realizuje się z chwilą podjęcia przez sprawcę działań mających odpowiednio ułatwić przerwanie ciąży lub wytworzyć po stronie kobiety ciężarnej zamiar przerwania ciąży, niezależnie od tego, czy kobieta przystąpiła do czynności zmierzających do przerwania ciąży – a nawet bez względu na to, czy powstał po jej stronie taki zamiar³⁹⁸. Taka teza nie została jednak przez cytowanych autorów szerzej uargumentowana i zdaje się być jedynie powtarzana przez kolejnych komentatorów bez bardziej szczegółowej analizy tego zagadnienia.

---

397 Tak np.: M. Królikowski, [w:] M. Królikowski, R. Zawlocki, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*, tom I, wyd. 4, Warszawa 2017, komentarz do art. 152, nb 47, Legalis; M. Budyn-Kulik, B. Michalski, S. Pikulski, J. Potulski, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, [w:] *System Prawa karnego. Tom 10. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, Warszawa 2014, s. 411; V. Konarska-Wrzošek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, LEX WKP 2020, art. 152, nb. 3; A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część szczególna, op. cit.*, art. 152, nb. 26.

398 R. Kokot, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, Warszawa 2021, komentarz do art. 152 nb. 12, Legalis; J. Karnat, [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz*, Warszawa 2020, komentarz do art. 152, nb 14, Legalis; K. Wiak, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 6, red. A. Grzeskowiak, K. Wiak, Warszawa 2019, Legalis, komentarz do art. 152, nb 6; M. Królikowski, [w:] M. Królikowski, R. Zawlocki, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221*, tom I, wyd. 4, Warszawa 2017, komentarz do art. 152, nb 47, Legalis; M. Budyn-Kulik, B. Michalski, S. Pikulski, Jacek Potulski, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, op. cit., s. 411; M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2022, art. 152, nb. 2; V. Konarska-Wrzošek [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzošek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, LEX WKP 2020, art. 152, nb. 3; A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, Warszawa 2017, LEX WKP 2017, art. 152, nb. 26; M. Szwarczyk [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, red. T. Bojarski, Warszawa 2016, art. 152, nb. 3; J. Giezek [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 152, nb. 15; A. Zoll, [w:] A. Zoll, *Komentarz KK. Część szczególna*, tom 2, 2008, s. 259.

Również w orzecznictwie dominuje pogląd, zgodnie z którym przestępstwo pomocy w aborcji jest przestępstwem bezskutkowym³⁹⁹. Jak wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20.11.2014 r., w sprawie IV KK 257/14⁴⁰⁰: „Przestępstwo z art. 152 § 2 k.k. ma charakter formalny, sprawca odpowiada bez względu na to, czy do przerwania ciąży doszło czy nie”. W zdecydowanej większości orzeczeń sądy nie argumentują jednak takiej kwalifikacji czynu z art. 152 § 2 k.k., niekiedy ograniczając się tylko do wskazania, że jest ona oczywista. Dopiero w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23.10.2019 r., w sprawie V KK 517/18⁴⁰¹, przedstawiono szerszą argumentację w tym zakresie. W cytowanym orzeczeniu Sąd Najwyższy wskazał, że „Wobec tego, że pomocnictwo z art. 152 § 2 k.k. jest odrębnym przestępstwem, a nie wspomnianą postacią zjawiskową przestępstwa głównego (niesprawcą postacią współdziałania w tym przestępstwie), nie stosuje się do tego pomocnictwa części ogólnej Kodeksu karnego, w tym art. 22 k.k. i 23 k.k. Swoistość pomocnictwa określonego w art. 152 § 2 k.k. polega również na tym, że bezprzedmiotowe są rozważania, czy przestępstwo to jest popełnione, mimo że nie dojdzie do przerwania ciąży z jakichkolwiek powodów. Znamiona czynu zostały tak określone, że realizacja wszystkich przez sprawcę stanowi dokonanie tego czynu. Przestępstwo z art. 152 § 2 k.k. jest z tego powodu (budowy znamion) przestępstwem formalnym – bezskutkowym. Jego bezskutkowość przejawia się również w tym, że, podobnie jak przy pomocnictwie z art. 18 § 3 k.p.k., sprawca odpowiada karnie bez względu na to, czy pomoc wzbudziła w kobiecie ciężarnej zamiar aborcji czy tylko upewniła w chęci wykonania tego zabiegu, oraz bez względu na to – jak wspomniano – czy przez tę kobietę podjęte zostały jakiegokolwiek kroki zmierzające do przerwania ciąży.”

399 Wyrok SN z 23.10.2019 r., V KK 517/18, LEX nr 3012323; Wyrok SN z 20.11.2014 r., IV KK 257/14, LEX nr 1941900; Wyrok SA w Szczecinie z 14.04.2016 r., II AKa 36/16, OSASz 2016, nr 2, poz. 38-48; Wyrok SA w Warszawie z 21.12.2015 r., II AKa 401/15, LEX nr 2004473; Wyrok SA w Warszawie z 16.03.2015 r., II AKa 33/15, LEX nr 1680078; Wyrok SO we Wrocławiu z 24.03.2015 r., III K 198/14, LEX nr 2346096; Wyrok SO w Warszawie z 22.10.2014 r., XVIII K 226/13, LEX nr 3076530.

400 Wyrok SN z 20.11.2014 r., IV KK 257/14, LEX nr 1941900.

401 Wyrok SN z 23.10.2019 r., V KK 517/18, LEX nr 3012323.

W nauce prawa występują jednocześnie glosy, że przestępstwo pomocy w aborcji uznać należy za przestępstwo materialne. K. Kmąk opowiada się za takim stanowiskiem, wskazując, że przestępstwo pomocy w przerywaniu ciąży jest przestępstwem skutkowym, którego skutkiem jest stworzenie warunków, w których przerywanie ciąży z naruszeniem ustawy jest łatwiejsze niż w wypadku braku tego zachowania ze strony sprawcy⁴⁰². Jak wcześniej wskazano, autor ten wyraził również pogląd, że również nakłanianie do przerywania ciąży ma charakter materialny. Takie wnioski wyciąga on zarówno z wykładni językowej, jak i wzajemnych powiązań między art. 152 § 2 k.k., a art. 18 § 2 i 3 k.k. Wniosek o materialnym charakterze pomocy w aborcji można wyciągnąć również z poglądu, jaki przedstawił L. Tyszkiewicz, zgodnie z którym „jeżeli do nielegalnego przerywania ciąży nie doszło, podżegacz i pomocnik odpowiadają za usiłowanie”⁴⁰³. Takie twierdzenie dotyczyć może bowiem jedynie przestępstw skutkowych.

Należy zgodzić się z poglądem o skutkowym charakterze przestępstwa polegającego na udzieleniu pomocy w przerywaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy. Za przyjęciem materialnego charakteru tego czynu przemawiają następujące argumenty.

Po pierwsze, językowa wykładnia tego przepisu prowadzi do wniosku, że spełnienie znamienia czasownikowego z założenia ma doprowadzić do określonego skutku (przerwania ciąży), a skutek ten jest łatwo dostrzegalny i możliwy w prosty sposób do wykazania w postępowaniu dowodowym. Przepis odnosi się bowiem wprost do udzielenia pomocy w przerywaniu ciąży, czyli czynności dokonanej. Uznać zatem trzeba, że nie może być mowy o pomocy w przerywaniu ciąży bez przerywania ciąży. Wyjście poza językowe rozumienie tego przepisu powinno być odpowiednio uzasad-

---

402 Cf. K. Kmąk, *Nakłanianie lub udzielanie pomocy ...*, *op. cit.*, s. 62-63.

403 L. Tyszkiewicz [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, *op. cit.*, art. 152, nb. 9.

nione i nie powinno rozszerzać zakresu kryminalizacji⁴⁰⁴. Należy zgodzić się z tezą wyrażoną w wyroku SN z dnia 11 lipca 2012 r., II KK 179/12⁴⁰⁵, zgodnie z którą „W obszarze prawa penalnego nie jest dopuszczalne dokonywanie wykładni rozszerzającej określonych regulacji na niekorzyść sprawcy. Tego rodzaju zabieg interpretacyjny godziłby bowiem w wyrażoną w art. 42 ust. 1 Konstytucji i art. 1 § 1 k.k. zasadę określoności przestępstwa”. Za niedopuszczalne uznać również trzeba przyjmowanie nowych, nieznanych językowi potocznemu znaczeń interpretowanych pojęć tylko na użytek rozstrzygnięcia konkretnego wypadku⁴⁰⁶.

Po drugie, przy przyjęciu, że czyn z art. 152 § 2 k.k. dot. pomocy w aborcji jest przestępstwem formalnym, w niektórych stanach faktycznych nie zostanie spełniony podstawowy wymóg kryminalizacji zachowań w postaci naruszenia lub zagrożenia dobra prawnego. Jeśliby by bowiem uznać, że udzielenie pomocy w przerwaniu ciąży z naruszeniem przepisów ustawy było przestępstwem bezskutkowym, to takie zachowanie byłoby karalne nawet wówczas, gdyby nie doszło do przerwania ciąży – a więc nawet gdyby nie zostało naruszone dobro prawne chronione w art. 152 § 2 k.k. Co więcej, przy przyjęciu takiego założenia odpowiedzialność karna za pomoc w aborcji mogłaby wystąpić również wówczas, gdy ciąży w ogóle by nie było⁴⁰⁷, a więc w sytuacji, gdy nie byłoby dobra prawnego, które podlegałoby ochronie. Przyjąć zatem należy, że dopiero powstanie określonego skutku stworzy w omawianym przypadku stan uzasadniający kryminalizację udzielenia pomocy w aborcji, a co za tym idzie, spełni wymóg wynikający z zasady proporcjonalności, wyrażonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji.

404 Zauważyć jednocześnie trzeba, że w praktyce interpretacyjnej Izba Karne Sądu Najwyższego wskazuje pierwszeństwo wykładni językowej, motywując to niechęcią wkraczania w kompetencję władzy prawodawczej i uzasadniając to zasadą *nullum crimen sine lege* i niekiedy *clara non sunt interpretanda*. Cf. *Wiatrowski P., Dyrektywny wykładni prawa karnego materialnego w judykaturze Sądu Najwyższego, Warszawa 2013, s. 309 i n.*

405 Wyrok SN z dnia 11.07.2012 r., II KK 179/12, LEX nr 1219289.

406 A. Zoll, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52*, W. Wróbel (red.), A. Zoll (red.), Warszawa 2016, s. 69.

407 E. Plebanek, *Przestępstwa aborcyjne ...*, *op. cit.*, s. 49.

Kolejnym argumentem przemawiającym za przyjęciem materialnego charakteru analizowanego czynu jest zasada racjonalności prawodawcy i wynikające z niej założenia racjonalności jurydycznej i aksjologicznej. W tym zakresie wskazać przede wszystkim należy na to, że przyjęcie bezskutkowego charakteru tego czynu prowadziłoby do niezrozumiałej rozbieżności w interpretacji czynów o podobnym charakterze, chroniących te same lub podobne dobra prawne. Jako przykład można tu podać art. 151 k.k., zgodnie z którym karalne jest udzielenie pomocy do samobójstwa (tu również karalna jest pomoc w czynności, która sama w sobie nie jest przestępstwem, a która jednocześnie związana jest z zakończeniem istnienia drugiego podmiotu). W tym przypadku oczywiste jest, że czyn z art. 151 k.k. jest przestępstwem materialnym, które nie zostanie popełnione, jeśli nie dojdzie do targnięcia się na życie. Nie ma racjonalnych podstaw do rozszerzania zakresu karalności w przypadku pomocy w przerwaniu ciąży, skoro przy pomocy w samobójstwie przyjęto węższy zakres karalności; tym bardziej, że przedmiot ochrony czynu z art. 151 k.k. jest dobrem prawnym przez nikogo niekwestionowanym, a sam ciężar tego czynu jest dużo większy niż w przypadku czynu z art. 152 § 2 k.k., na co wskazuje chociażby zagrożenie karą do 5 lat pozbawienia wolności.

Przyjęcie formalnego charakteru przestępstwa z art. 152 § 2 k.k. stoi w sprzeczności z zasadą racjonalności prawodawcy nie tylko w zakresie samej wykładni znamion czynu zabronionego. Przy założeniu, że przestępstwo pomocy w aborcji jest przestępstwem bezskutkowym, uznać bowiem trzeba, że brak przerwania ciąży nie wpływa na realizację znamion tego czynu zabronionego. W sytuacji udzielenia pomocy w aborcji, do której ostatecznie by nie doszło, nie byłoby więc mowy o usiłowaniu, tylko o dokonaniu tego czynu zabronionego. To z kolei prowadziłoby do wniosku, że w omawianym przypadku nie miałyby zastosowania ani art. 13 k.k. (definiujący usiłowanie popełnienia czynu zabronionego), ani art. 14 § 2 k.k. (dotyczący nadzwyczajnego złagodzenia kary w przypadku usiłowania nieudolnego). Przy takich założeniach sąd nie mógłby też obniżyć wymiaru kary w związku

z tym, że sprawca jedynie usiłował popełnić określony czyn zabroniony⁴⁰⁸. Poza tym, wobec tego, że czyn z art. 152 § 2 k.k. jest przestępstwem *sui generis*, a nie pomocnictwem, o którym mowa w art. 18 § 3 k.k., to do tego czynu zabronionego nie mają też zastosowania art. 19 k.k. (dot. możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary wobec pomocnika) oraz art. 22 k.k. (dot. możliwości odstąpienia od wymierzenia kary pomocnikowi, gdy czynu zabronionego jedynie usiłowano dokonać). Sprawca czynu z art. 152 § 2 k.k., w przypadku gdy do przerwania ciąży nie doszło, przy założeniu, że jest to przestępstwo formalne, nie mógłby więc skorzystać z żadnych z tych dobrodziejstw. Natomiast w identycznej sytuacji, tylko odnoszącej się do pomocnictwa w zabójstwie, wszystkie te dobrodziejstwa mogłyby mieć zastosowanie. Ciężko znaleźć racjonalne uzasadnienie dla takiego rozwiązania, w którym sytuacja osoby pomagającej w przestępstwie zabójstwa może być lepsza od sytuacji osoby pomagającej w przerwaniu ciąży, które samo w sobie przestępstwem przecież nie jest. Takie rozwiązanie uznać należy za nieuzasadnione różnicowanie przestępstw chroniących te same lub podobne dobra prawne i rażąco surowe traktowanie przestępstwa pomocy w aborcji. Wskazana dysproporcja byłaby jednak mniej wyraźna, gdyby przyjąć materialny charakter omawianego czynu zabronionego. W takim ujęciu pomoc w pozaustawowej aborcji, do której ostatecznie by nie doszło, byłaby zakwalifikowana jako usiłowanie popełnienia przestępstwa z art. 152 § 2 k.k., a nie jego dokonanie. To z kolei mogłoby przelożyć się na niższy wymiar kary, a w przypadku usiłowania nieudolnego, nadzwyczajne jej złagodzenie lub nawet na odstąpienie od jej wymierzenia. Zaznaczyć jednak trzeba, że w żadnym wypadku nie miałyby

408 Przy wymiarze kary sąd uwzględni m.in. stopień społecznej szkodliwości czynu (art. 53 § 1), który zazwyczaj jest niższy przy usiłowaniu (np. z uwagi na brak skutku). Aktualność zachowuje teza wyroku SN z 6.02.1976 r., Rw 45/76, OSNKW 1976/4–5, poz. 64, z aprobującą glosą Buchały, NP 1976/10, iz „kara wymierzona za usiłowanie popełnienia przestępstwa powinna być w zasadzie łagodniejsza niż za dokonanie przestępstwa”. Por. też wyrok SN z 31.10.2017 r., V KK 201/17, OSNKW 2018/2, poz. 16: „Pomimo identycznego zagrożenia karą za dokonanie i usiłowanie szkodliwość społeczna czynu jest zazwyczaj niższa przy usiłowaniu z uwagi np. na brak skutku, a w efekcie kara wymierzona za usiłowanie powinna być w zasadzie łagodniejsza niż za dokonanie przestępstwa”. M. Mozgawa [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2023, art. 14.

tu zastosowania art. 19 k.k. i art. 22 k.k., ponieważ czyn z art. 152 § 2 k.k. nie polega na pomocy w popełnieniu przestępstwa i nie jest pomocnictwem w rozumieniu art. 18 § 3 k.k.

Czyn kwalifikowany

Typem kwalifikowanym do czynów z art. 153 § 1 i § 2 jest czyn opisany w art. 152 § 3 k.k. Zgodnie z tym przepisem „Kto dopuszcza się czynu określonego w § 1 lub 2, gdy dziecko poczęte osiągnęło zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.” Wyższy stopień zaawansowania rozwoju ciąży może się zatem wiązać ze zwiększonym zagrożeniem karnym. O ile zagrożenie karne dla podstawowego typu przestępstwa pomocy lub nakłaniania do aborcji wynosi do 3 lat pozbawienia wolności, to w surowszym typie przestępstwa przewidziano zagrożenia karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Pojęcie „zdolności do życia poza organizmem kobiety” jest znamieniem niejednoznaczny o bardzo niejasnych granicach. Dodatkowo definiowanie tego pojęcia przez pryzmat medycyny (co chyba wydaje się najbardziej naturalne i zasadne) powoduje, że znamię to w kolejnych okresach rozwoju ginekologii i położnictwa oraz nowoczesnych technologii medycznych miało różne ramy czasowe – i granica ta w przyszłości zapewne będzie ulegać dalszym przesunięciom. Od 2021 roku granica „przeżywalności” ustawiła się na 21 tygodniu ciąży⁴⁰⁹. Trzeba jednak zaznaczyć, że szanse przeżycia wcześniaka urodzonego na tak początkowym etapie rozwoju są bardzo małe.

Słusznie wskazuje V. Konarska-Wrzosek, że dla sformułowania konkluzji w tym względzie celowe jest wskazanie, że zdolność płodu do życia poza ustrojem kobiety nie ma jednolitego charakteru. Można bowiem wyróżnić zdolność dwojakiego rodzaju: zdolność do życia w warunkach specjal-

---

409 Cf. b.a., Najmłodszy wcześniak w historii, 12 listopada 2021. <https://www.medexpress.pl/najmłodszy-wczesniak-w-historii/83282> (dostęp: 23.02.2023 r.).

nych oraz zdolność do życia w warunkach naturalnych, w których wspomaganie się osiągnięciami medycyny i/lub farmakologii nie jest konieczne⁴¹⁰. O ile zdolność do życia w warunkach naturalnych jest co do zasady niezmienna i w znakomitej większości przypadków przyjmuje się, że następuje ona po ukończeniu 8 miesiąca (36t.c.+6d.), o tyle zdolność do przeżycia i życia w warunkach naturalnych na wcześniejszym etapie ciąży bywa już zmienna i zależna od wielu czynników genetycznych, biologicznych i środowiskowych. Ryzyko wystąpienia zaburzeń oddychania spada wraz z rozwojem płodu, jednak przed 25 tygodniem ciąży szacuje się je na około 90%. Występowanie dysplazji oskrzelowo-płucnej jest związane natomiast z masą płodu, a jej ryzyko maleje wraz z przybywaniem kolejnych gramów masy ciała. Granice pojęcia „zdolności płodu do samodzielnego życia” są zatem nieostre i *de facto* niemierzalne. Według V. Konarskiej-Wrzosek oznacza to, że nie ma znaczenia kwestia indywidualnej zdolności do samodzielnego życia, która zależy od osobniczych cech konkretnego płodu. Ustawowe wymogi kwalifikowanej odmiany przestępnego przerwania ciąży ma bowiem spełniać każde przerwanie zaawansowanej ciąży, tj. gdy płód był już w pełni ukształtowany i rozwinięty oraz na tyle dojrzały, że co do zasady mogłoby rozpocząć własne życie, odrębne i niezależne od ustroju kobiety ciężarnej⁴¹¹. Inni przedstawiciele doktryny wprost dopuszczają interpretację, wedle której przez zdolność do samodzielnego życia należy rozumieć „taki stopień rozwoju dziecka, który po odłączeniu go od ciała matki daje szansę przeżycia, oczywiście przy wykorzystaniu stosownych urządzeń medycznych”⁴¹². Wydaje się, że jest to teza nie znajdująca wystarczającego uzasadnienia. Dla pewności co do ram odpowiedzialności karnej, jakiej od systemu prawa karnego wymagają podstawowe jego zasady, odpowiedzialność sprawcy powinna być zindywidualizowana co do wszystkich znamion czynu zabronionego, a więc i co do zdolności płodu do życia poza organizmem matki. Istotne wydaje się być przy tym, aby ta zdolność

410 V. Konarska-Wrzosek [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, art. 152.

411 *Ibidem*.

412 A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część szczególna...*, *op. cit.*, art. 152.

była osiągnięta bez angażowania nadmiernych sił i środków, w szczególności medycznych. Jak słusznie dostrzega L. Tyszkiewicz, taka zawężająca interpretacja nadaje ponadto przepisowi znaczenie bardziej uniwersalne przez to, że uniezależnia popełnienie przestępstwa od okoliczności natury technicznej, którą jest zależna od czasu i miejsca dostępność potrzebnej aparatury⁴¹³. Wniosek ten uznać należy za zasadny, w szczególności w związku z faktem, że podkreśla się, iż do zajścia przestępstwa z art. 152 § 3 k.k. sprawca musi mieć co najmniej świadomość tego, że płód mógł osiągnąć już określony stopień dojrzałości, i w związku z tym popełnienia czynu chcieć lub na to się godzić⁴¹⁴.

Przestępstwo wynikające z art. 152 § 1 Kodeksu karnego ma charakter skutkowy, co w sposób logiczny i uzasadniony powoduje, że również i czyn wynikający z art. 152 § 3 w zw. z § 1 (a więc przerwanie cudzej ciąży w sytuacji, gdy płód osiągnął zdolność do samodzielnego życia poza organizmem kobiety) będzie miało charakter skutkowy. Problematyczna natomiast jest kwalifikacja art. 152 § 3 w zw. z § 2 k.k. (pomoc lub nakłanianie do aborcji w sytuacji, gdy płód jest zdolny do samodzielnego życia). Skoro przyporządkowanie do kategorii przestępstw skutkowych lub formalnych nie jest jednoznaczne i wywołuje spory w doktrynie (szczegółowo omówiono to we wcześniejszej części rozdziału), to argumentacja każdej ze stron będzie miała zastosowanie również do art. 152 § 3 k.k. Aktualne więc pozostają wszystkie problemy wiążące się z kwestią skutkowości niesprawczych form popełnienia czynu zabronionego⁴¹⁵. Rozbieżność ocen doktryny co do powyższej kwestii jest kolejnym argumentem przemawiającym za uznaniem wszystkich czynów opisanych w art. 152 k.k. jako przestępstw skutkowych.

---

413 L. Tyszkiewicz [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, red. M. Filar, Warszawa 2016, art. 152.

414 *Ibidem*.

415 Por. J. Giezek [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2021, s. 189 i n.

Możliwy zbieg przepisów

Przepis art. 152 § 3 k.k. może pozostawać w zbiegu kumulatywnym z przepisem art. 156 § 1 lub § 2 k.k. (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu) oraz z art. 157 § 1 (spowodowanie naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia) lub § 3 k.k. (nieumyślne spowodowanie naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia). Teoretycznie niewykluczony jest również zbieg art. 152 § 3 k.k. z art. 157 § 2 k.k. (spowodowanie lekkiego uszczerbku na zdrowiu), przy czym z uwagi na właściwość i cel zabiegu, jakim jest przerwanie ciąży – w tej postaci wydarzyć się to może niezwykle rzadko.

Istnieje również możliwość kumulatywnego zbiegu art. 152 § 3 k.k. z przepisem art. 157a § 1 k.k., jeżeli przerwania ciąży usiłowano dokonać, lecz ostatecznie skutku tego nie osiągnięto, w zamian doprowadzając do uszkodzenia ciała płodu lub rozstroju zdrowia zagrażającego jego życiu.

Zakończenie

Aborcja jest niewątpliwie jednym z najczęściej wykonywanych zabiegów z zakresu ochrony zdrowia reprodukcyjnego. Każdego roku na całym świecie przeprowadza się około 73 milionów aborcji. Sześć na dziesięć (61%) wszystkich niechcianych ciąży i trzy na dziesięć (29%) wszystkich ciąży kończy się w wyniku zastosowania tej procedury medycznej⁴¹⁶. Jest to również zabieg stale obecny w życiu kobiet, znany i stosowany od starożytności. Aktualnie aborcja jest prostą i bezpieczną procedurą, która może być skutecznie przeprowadzona przy użyciu leków lub metod mechanicznych (np. chirurgicznej lub próżniowej). Dzięki dostępności leków do aborcji farmakologicznej w pierwszych 12 tygodniach ciąży aborcja może być bezpiecznie przeprowadzona również samodzielnie, poza placówką opieki zdrowotnej (np. w domu).

Zauważyć jednocześnie trzeba, że pomimo powszechności i naukowo potwierdzonego bezpieczeństwa, aborcja jest jedyną procedurą medyczną, która jest w tak wysokim stopniu regulowana przez prawo, w tym również przez prawo karne. Polskie normy dotyczące aborcji są przy tym jednymi z najbardziej restrykcyjnych i w znacznym stopniu odbiegają od standardów przyjętych w tym zakresie w innych krajach europejskich.

---

416 J. Bearak, A. Popinchalk, B. Ganatra et al., *Unintended pregnancy and abortion by income, region, and the legal status of abortion: estimates from a comprehensive model for 1990–2019*, “Lancet Global Health”, 2020 September; 8(9), s. 1152-1161.

Zdecydowana większość państw członkowskich UE od dawna podejmuje działania w celu zapewnienia powszechnego dostępu do bezpiecznej aborcji, co wiąże się również z poszerzaniem zakresu prawnej dopuszczalności przeprowadzania tych zabiegów. W 25 z 27 państw członkowskich Unii Europejskiej aborcja na żądanie lub z szeroko rozumianych względów społecznych jest legalna. Jedynie Polska i Malta nadal zachowują bardzo restrykcyjne regulacje odnoszące się do tej problematyki, a Polska jest jedynym krajem członkowskim UE, który w najnowszej historii zaostrzył prawo anty-aborcyjne, wykluczając możliwość legalnego przerwania ciąży z przyczyn embriopatologicznych.

Jak wynika z analizy przeprowadzonej w niniejszej publikacji, zarówno polski ustawodawca, jak i krajowa judykatura oraz doktryna, podchodzą do tematyki przerywania ciąży w sposób bezkompromisowy, stawiając na piedestale prawa płodu i jednocześnie często ignorując podstawowe prawa osób w ciąży. Takie podejście powinno być jednak w sposób równie stanowczy skrytykowane, ponieważ jest ono oparte na stygmatyzującym nastawieniu do aborcji, krzywdzących stereotypach o reprodukcyjnej roli kobiet w społeczeństwie, a jednocześnie dyskryminujące oraz naruszające podstawowe prawa człowieka.

W pierwszej kolejności krytyce powinny zostać poddane polskie regulacje prawne odnoszące się do przerwania ciąży, tj. przepisy ustawy o planowaniu rodziny oraz art. 152 § 2 kodeksu karnego. Są to bowiem przepisy przestarzałe i w sposób nieuprawniony naruszające podstawowe prawa człowieka, m.in. do decydowania o swoim życiu i zdrowiu. Regulacje te nie uwzględniają postępu medycznego⁴¹⁷ i istotnych zmian społecznych, a także dyskryminują osoby, które mogą zająć w ciąży. Nie uwzględniają one również tego, że w ciąży może zająć nie tylko kobieta⁴¹⁸. Obecny kształt tych unormowań nie prowadzi do osiągnięcia zamierzonych celów, a jedynie powoduje brak dostępu do bezpiecznych metod przerywania ciąży. Szczegółowa analiza tych prze-

417 Przy ich uchwaleniu nie uwzględniono istnienia aborcji farmakologicznej, która w Polsce stosowana jest od 2000 r.

418 Przykładowo, możemy mieć do czynienia z sytuacją, w której ciążę chce przerwać osoba, która w świetle prawa jest mężczyzną (np. po prawomocnym wyroku ustalającym taką płęć).

pisów prowadzi również do wniosku, że wprowadzone w nich ograniczenia możliwości korzystania z podstawowych praw człowieka oraz sposób ich sformułowania nie spełniają konstytucyjnych standardów w tym zakresie.

Innym istotnym zagadnieniem, na które warto zwrócić uwagę, jest to, że sposób uregulowania problematyki przerywania ciąży i odpowiedzialności karnej pomoc w aborcji jest niezrozumiały nawet dla prawników, co powoduje występowanie szeregu sprzecznych interpretacji tych przepisów. Na ten problem zwracają uwagę również A. Zoll i E. Łętowska⁴¹⁹. Przepisy prawa karnego powinny być jednak jasne dla przeciętnego odbiorcy, jest to bowiem dziedzina prawa, która najbardziej ingeruje w prawa i wolności jednostek. Sam fakt, że nawet prawnicy mają problemy interpretacją tych przepisów, przemawia za koniecznością ich zmiany.

Krytyczne uwagi skierować trzeba również w stronę praktyki stosowania przepisów antyaborcyjnych, w szczególności w odniesieniu do ich nieprawidłowej wykładni, często dokonywanej z pominięciem standardów konstytucyjnych i prawno-człowieczych. Problem ten pojawia się głównie przy interpretacji art. 152 § 2 k.k. Analiza poczyniona w przedmiotowej publikacji potwierdziła, że przy wykładni tego przepisu wielokrotnie wykorzystuje się brak precyzyjności użytych w nim sformułowań, czego skutkiem jest stale poszerzający się zakres kryminalizacji zachowań okołaborcyjnych, przy jednoczesnym zawężaniu możliwości legalnego przerwania ciąży. Nie sposób nie zauważyć też tego, że część komentatorów art. 152 § 2 k.k. w sposób nieuprawniony i bez uzasadnienia wychodzi poza językowe rozumienie tego przepisu, dokonując tym samym wykładni rozszerzającej na niekorzyść sprawcy. Tego rodzaju zabieg interpretacyjny godzi jednak w wyrażoną w art. 42 ust. 1 Konstytucji i art. 1 § 1 k.k. zasadę określoności przestępstwa i jako taki powinien zostać uznany za niedopuszczalny.

W świetle powyżej opisanych okoliczności postulować należy zmianę przepisów regulujących przeprowadzanie zabiegów aborcji, w szczególności

---

419 W. Paś, *Czy internetowi sprzedawcy leków wczesnoporonnych dopuszczają się sprawstwa?* Prof. Andrzej Zoll: *Nie mam żadnej wątpliwości, że tak*, [w:] *Gazeta Wyborcza*, 10.04.2023 r., <https://wyborcza.pl/magazyn/7,124059,29633076,czy-internetowi-sprzedawcy-lekow-wczesnoporonnych-dopuszczaja.html> (dostęp: 10.04.2023 r.).

art. 4a ustawy o planowaniu rodziny w zakresie określającym warunki przerwania ciąży. Minimalnym standardem ochrony wydaje się być w tym przypadku umożliwienie przerwania ciąży do 12 tygodnia, w placówce medycznej lub samodzielnie (z użyciem środków do aborcji farmakologicznej). Konieczna wydaje się również dekryminalizacja pomocy w aborcji. Patrząc na omawianą problematykę z punktu widzenia praw człowieka i zasad ich ograniczania uznać bowiem trzeba, że kryminalizacja tego typu zachowań aktualnie nie znajduje dostatecznego uzasadnienia, nie pomaga osiągnąć zamierzonego przez ustawodawcę celu (nie ogranicza liczby aborcji) oraz w sposób nieuprawniony ogranicza możliwość korzystania z podstawowych praw człowieka.

Powyższe wnioski pozostają przy tym spójne z najnowszymi rekomendacjami Światowej Organizacji Zdrowia, które w odniesieniu do kryminalizacji aborcji wskazują, że:

- dostępność, przystępność, akceptowalność i jakość muszą być centralnym elementem regulacji usług w zakresie zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego,
- poszukiwanie lub dostarczanie dokładnych, opartych na dowodach i bezstronnych informacji na temat aborcji nigdy nie może być kryminalizowane.

Państwa muszą podjąć kroki, w tym rewizję prawa, w celu zmniejszenia zachorowalności i umieralności matek oraz skutecznej ochrony kobiet i dziewcząt przed fizycznymi i psychicznymi zagrożeniami związanymi z korzystaniem do niebezpiecznej aborcji;

Każdy ma prawo do niedyskryminacji i równości w dostępie do usług ochrony zdrowia reprodukcyjnego i seksualnego, a usługi te muszą być świadczone w sposób zapewniający prywatność i poufność.

Zarówno przepisy prawne, jak i ich interpretacja, powinny niewątpliwie uwzględniać fakt, że każdemu człowiekowi przysługuje prawo do życia; prawo do najwyższego osiągalnego poziomu zdrowia fizycznego i psychicznego; prawo do korzystania z postępu naukowego i jego realizacji; prawo do swobodnego i odpowiedzialnego decydowania o liczbie i czasie posiadania dzieci; prawo do wolności od tortur, okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego

traktowania i karania; prawo do samostanowienia; prawo do prywatności oraz do niedyskryminacji w zakresie możliwości korzystania z tych praw. Powinny one uwzględniać również to, że prawa te nie są zależne od płci i nie przestają obowiązywać w chwili zajścia w ciążę. *De lege ferenda* należy więc postulować nowelizację omawianych w niniejszej publikacji przepisów, tak aby realizacja tych praw przez osoby w ciąży była możliwa także w Polsce.

Bibliografia

AKTY PRAWNE

Akty prawa międzynarodowego

Konstytucja Światowej Organizacji Zdrowia, Porozumienie zawarte przez Rządy reprezentowane na Międzynarodowej Konferencji Zdrowia i Protokół dotyczący Międzynarodowego Urzędu Higieny Publicznej, podpisane w Nowym Jorku dnia 22 lipca 1946 r., Dz. U. 1948 nr 61 poz. 477.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, Dz.U. z 1977 r., nr 38 poz. 167.

Konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Dz.U. z 1982 r., nr 10, poz. 71.

Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Dz.U. z 1989 r., nr 63, poz. 378.

Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz. U. z 1993 r., nr 61, poz. 284.

Ustawy

Ustawa z dnia 27 kwietnia 1956 r. o warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, Dz.U. 1956 nr 12 poz. 6.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, Dz.U. z 2022 poz. 1360 z późn. zm.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2021 poz. 1805 z późn. zm.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 2022 r. poz. 2140.

Ustawa Konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz.U. Nr 84, poz. 426 z późn. zm.

Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej, Dz.U. z 2022 r. poz. 459.

- Ustawa z dnia 30 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 1996 nr 139 poz. 646 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, Dz.U. z 2022 r. poz. 1731.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 2022 r. poz. 1375.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. z 2022 r. poz. 1138.
- Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Dz.U. z 2022 r. poz. 1876.
- Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi, Dz.U. z 2022 r. poz. 1657.
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, Dz.U. 2011 nr 112 poz. 654.
- Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Dz.U.2016 poz. 1860.

Rozporządzenia

- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny.
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 22 stycznia 1997 r. w sprawie kwalifikacji zawodowych lekarzy, uprawniających do dokonania przerwania ciąży oraz stwierdzenia, że ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety lub wskazuje na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu (Dz. U. Nr 9, poz. 49).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 395 z późn. zm.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 listopada 2021 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2022, Dz.U.z 2021 poz. 2303.

Sprawozdania Rady Ministrów

Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2019 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, rok 2021, druk nr 1332.

Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2020 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, rok 2022, druk nr 2261. Sprawozdanie Rady Ministrów z wykonywania oraz o skutkach stosowania w 2021 r. ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, rok 2022, druk nr 2758.

Projekty ustaw i dokumenty dot. prac nad ustawami

Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, Warszawa 1994 r., Nr 10, s. 166-168; Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, Warszawa 1995 r., Nr 15.

Biuletyn Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego, Warszawa 1997 r., Nr 44

Poselski projekt ustawy o ochronie prawnej dziecka poczętego, I kadencja, druk nr 190.

Poselski projekt ustawy o prawie do rodzicielstwa, ochronie życia ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży wraz z projektem uchwały o przeprowadzeniu referendum w sprawie dopuszczalności przerywania ciąży, I kadencja, druk nr 195. Projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r.

Kodeks karny, Sejm VIII kadencji, druk sejm. nr 784.

Inne

Uchwała Nadzwyczajnego II Krajowego Zjazdu Lekarzy z dnia 14 grudnia 1991 r. w sprawie Kodeksu Etyki Lekarskiej Biuletyn NRL z 1994 r. Nr 1/24/94 ze zm.

Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Act 2018 (Act 31 of 2018)
Health (Regulation of Termination of Pregnancy) Bill 2018 (Bill 105
of 2018), Ireland.

DOKUMENTY MIĘDZYNARODOWE

Deklaracja i Program Działań Międzynarodowej Konferencji na temat
Ludności i Rozwoju ONZ, Kair 5-13 września 1994 r., UNDP 1994.

Human Rights Committee, Concluding Observations: Poland, UN Doc.
CCPR/CO/82/POL, 2004.

Komitet Praw Człowieka – Uwagi ogólne nr 28: Równość praw mężczyzn
i kobiet, CCPR/C/21/Rev.1/Add.10, 2000.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ, A/RES/60/251, 2006.

CEDAW Committee, General Recommendation No. 24: Article 12 of the
Convention (women and health), (20th Sess., 1999), in Compilation
of General Comments and General Recommendations Adopted by
Human Rights Treaty Bodies, para. 11, U.N. Doc. HRI/GEN/1/
Rev.9 (Vol. II) (2008).

L. C. Przeciwno Peru, CEDAW Committee, Comm'n No. 22/2009,
para. 8.15, U.N. Doc. CEDAW/C/50/D/22/2009.

CAT Committee, Concluding Observations: Paraguay, para. 22,
U.N. Doc. CAT/C/PRY/CO/4-6, 2011.

CAT Committee, Concluding Observations: Ireland, para. 26,
U.N. Doc. CAT/C/IRL/CO/1, 2011.

Komitet ds. Likwidacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet – uwagi
końcowe dotyczące połączonych siódmego i ósmego sprawozdania
okresowego Polski, CEDAW/C/POL/CO/7-8, 2014.

Committee on the Elimination of Discrimination against Women,
Concluding observations on the combined seventh and eighth periodic
reports of Poland, CEDAW/C/POL/CO/7-8, 2014.

World Health Organization, Safe Childbirth Checklist Implementation
Guide Improving the quality of facility-based delivery for mothers
and newborns, Genewa 2015.

Komitet Praw Człowieka – Uwagi końcowe dotyczące siódmego raportu
okresowego Polski, CCPR/C/POL/CO/7, 2016.

- Sprawozdanie grupy roboczej na temat dyskryminacji kobiet w prawie i w praktyce prawnej, A/HRC/32/44, 2016.
- Zalecenie ogólne nr 35 dotyczące przemocy wobec kobiet ze względu na płeć, aktualizujące zalecenie ogólne nr 19, CEDAW/C/GC/35, 2017.
- World Health Organization, Safe Childbirth Checklist Collaboration Evaluation Report, Genewa 2017.
- Komunikaty dotyczące krajowych przepisów ustawowych, wykonawczych, polityk i praktyk – komunikat do rządu polskiego, OL POL 1/2018, 2018.
- Committee Against Torture, Concluding observations on the seventh periodic report of Poland, CAT/C/POL/CO/7, 2019.
- Wizyta w Polsce – raport Grupy Roboczej ds. dyskryminacji kobiet w prawie i praktyce prawnej A/HRC/41/33/Add.2, 2019.
- Komitet Przeciwko Torturom – Uwagi końcowe dotyczące siódmego raportu okresowego Polski, CAT/C/POL/CO/7, 2019.
- Komitet Praw Człowieka – Uwagi ogólne nr 36 – Artykuł 6: Prawo do życia, CCPR/C/GC/36, 2019.
- Prawa kobiet i dziewcząt do zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego w czasach kryzysu – sprawozdanie grupy roboczej ds. dyskryminacji kobiet i dziewcząt, A/HRC/47/38, 2021.
- Rezolucja tymczasowa CM/ResDH (2021) 44 – wykonanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka:
- Tysiąc, R.R. oraz P. i S. przeciwko Polsce – przyjęta przez Komitet Ministrów w dniu 11 marca 2021 r.
- World Health Organization, Abortion care guideline, Genewa 2022.

ORZECZENIA I DECYZJE

Decyzje organów ONZ

- Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 24 października 2005 roku, sprawa nr CCPR/C/85/D/1153/2003.
- Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 31 marca 2016 roku, sprawa nr CCPR/2324/2013.

Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 17 marca 2017 roku, sprawa nr CCPR/2425/2014.

Decyzja Komitetu Praw Człowieka z dnia 29 marca 2011 roku, sprawa nr CCPR/1608/2007.

Decyzja Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet z dnia 17 października 2011 roku, sprawa CEDAW/C/50/D/22/2009.

Orzeczenia i decyzje ETPCz

Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka, Paton przeciwko Wielkiej Brytanii z dn. 13.05.1980 r., skarga nr 8416/79.

Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka w sprawie W.P. przeciwko Wielkiej Brytanii z dnia 13.05.1980 r., skarga 8416/78.

Decyzja Europejskiej Komisji Praw Człowieka w sprawie H. przeciwko Norwegii z dnia 19.05.1992 roku, skarga nr 17004/90.

Wyrok ETPCz w sprawie Open Door i Dublin Well Woman przeciwko Irlandii z dnia 29.10.1992, skargi nr 14234/88 i 14235/88, HUDOC.

Wyrok ETPCz w sprawie Christine Goodwin przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z dnia 11.07.2002 r., skarga nr 28957/95, HUDOC.

Decyzja ETPCz w sprawie Boso przeciwko Włochom z dnia 5.09.2002 r., skarga nr 50490/99, HUDOC.

Wyrok ETPCz w sprawie Vo przeciwko Francji z dnia 8.07.2004 r., skarga nr 53924/00, HUDOC.

Wyrok ETPCz w sprawie Fadyyeva przeciwko Rosji z dnia 9.06.2005 r., skarga nr 55723/00, HUDOC.

Wyrok ETPCz w sprawie Tysiąc przeciwko Polsce z dnia 20.03.2007 r., skarga nr 5410/03, HUDOC.

Wyrok ETPCz w sprawie Dickson przeciwko Zjednoczonemu Królestwu z 4.12.2007 r., skarga nr 44362/04, HUDOC.

Wyrok ETPCz w sprawie A, B i C przeciwko Irlandii z dnia 16.12.2010 r., skarga nr 25579/05, HUDOC.

Wyrok ETPCz w sprawie R.R. przeciwko Polsce z dnia 26.05.2011 r., skarga nr 27617/04, HUDOC.

Wyrok ETPCz w sprawie P. i S. przeciwko Polsce z dnia 30.10.2012 roku, skarga nr 57375/08, HUDOC.

Orzecznictwo TK

- Uchwała TK z 17.03.1993 r., W 16/92, OTK 1993, nr 1, poz. 16.
- Orzeczenie TK z 28.05.1997 r., K 26/96, OTK 1997, Nr 2, poz. 19.
- Wyrok TK z 23.03.1999 r., K 2/98, OTK 1999, nr 3, poz. 38.
- Wyrok TK z 15.11.2000 r., P 12/99, OTK 2000, nr 7, poz. 260.
- Wyrok TK z 25.02.2002 r., SK 29/01, OTK ZU Nr 1/A/2002, poz. 5.
- Wyrok TK z 5.03.2003 r., K 7/01, OTK-A 2003/3/19.
- Wyrok TK z 28.04.2003 r., K 18/02, OTK-A 2003/4/32.
- Wyr. TK z 7. 01.2004 r., K 14/03, OTK 2004 Nr 1 poz. 1.
- Wyrok TK z 18.02.2004 r., P 21/02, OTK ZU nr 2/A/2004, poz. 9.
- Wyrok TK z 11.05.2005 r., K 18/04, OTK-A 2005, nr 5, poz. 49.
- Wyrok TK z 7.03.2007 r., K 28/05, OTKA 2007, Nr 3, poz. 24.
- Wyrok TK z 26.05.2008 r., SK 25/07, OTK Seria A 2008 nr 4, poz. 62.
- Wyrok TK z 30.09.2008 r., K 44/07, OTK-A 2008, nr 7, poz. 126.
- Wyrok TK z 9.07.2009 r., SK 48/05, OTK ZU nr 7/A/2009, poz. 108.
- Wyrok TK z 2.12.2009 r., U 10/07, OTK ZU 11A/2009, poz. 163.
- Wyrok TK z 10.03.2010 r., U 5/07, OTK-A 2010, nr 3, poz. 20.
- Wyrok TK z 11.10.2011 r., K 16/10, OTK ZU nr 8/A/2011, poz. 80.
- Wyrok TK z 16.11.2011 r., SK 45/09, OTK-A 2011/9/97.
- Wyrok TK z 5.03.2013 r., U 2/11, OTK-A 2013, nr 3, poz. 24.
- Wyrok TK z 19.06.2018 r., SK 19/17, OTK-A 2018, nr 42.
- Wyrok TK z 22.10.2020 r., K 1/20, OTK Seria A 2021, poz. 4;
Dz.U. 2021 poz. 175.

Orzecznictwo SN

- Wyroku SN z 6.02.1976 r., Rw 45/76, OSNKW 1976/4 –5.
- Wyrok SN z 16.05.1978 r., I CR 129/78, OSPiKA 1980, z. 1, poz. 3.
- Wyrok SN z 21.12.1995 r., II KRN 158/95, LEX nr 24869.
- Wyrok SN z 9.05.2003 r., V CK 344/02, Legalis.
- Uchwała SN z 21.10.2003 r., sygn. I KZP 11/03, OSNKW 2003,
nr 11 –12, poz. 89.

- Wyrok SN z 21.11.2003 r., V CK 16/03, OSNC 2004/6, poz. 104.
- Wyrok SN z 13.10.2005 r., IV CK 161/05, OSP 2006, z. 6, poz. 71.
- Uchwała SN z 22.02.2006 r., III CZP 8/06, OSNC 2006, nr 7-8, poz. 123.
- Uchwała SN z 26.10.2006 r., I KZP 18/06, OSNKW 2006/11, poz. 97.
- Wyrok SN z 28.11.2006 r., III KK 156/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 2264.
- Wyrok SN z 20.09.2007 r., III KK 149/07, LEX nr 420451.
- Wyrok SN z 12.06.2008 r., III CSK 16/08, OSNC 2009/3, poz. 48.
- Postanowienie SN z 29.01. 2009 r. I KZP 29/08.
- Postanowienie SN z 26.03.2009 r., I KZP 2/09, OSNKW 2009, nr 5, poz. 37.
- Wyrok SN z 6.05.2010 r., II CSK 580/09, LEX nr 602234.
- Wyrok SN z 17.03.2011 r., III KK 352/10, LEX nr 794160.
- Wyrok SN z 11.07.2012 r., II KK 179/12, LEX nr 1219289.
- Wyrok SN z 20.11.2014 r., IV KK 257/14, LEX nr 1941900.
- Wyrok SN z 26.11.2014 r., III CSK 307/13, OSNC 2015, nr 12, poz. 147.
- Postanowienie SN z 19.11.2014 r., III CSK 286/14, LEX nr 3384961.
- Postanowienie SN z 10.04.2015 r., III KK 14/15, OSNKW 2015, nr 9, poz. 77.
- Wyrok SN z 31.10.2017 r., V KK 201/17, OSNKW 2018/2, poz. 16.
- Wyrok SN z 23.10.2019 r., V KK 517/18, LEX nr 3012323.

Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych:

- Wyrok SA w Lublinie z dn. 27.02.1991 r., I AC 16/19, OSA 1991, z. 2, poz. 5.
- Wyrok SA w Białymstoku z 5.11.2004 r., I ACa 550/04, OSAB 2005, nr 1, poz. 3.
- Wyrok SA w Lublinie z 12.01.2006 r., II AKa 290/05, LEX nr 168034.
- Wyrok SA we Wrocławiu z 8.06.2006 r., II AKa 135/06, LEX nr 190471.
- Wyrok SA w Katowicach z 30.09.2008 r., II AKa 231/08, LEX nr 477588.
- Wyrok SA w Katowicach z 16.10.2008 r., II AKa 255/08, LEX nr 477889.
- Wyrok SA w Lublinie z 26.11.2008 r., II AKa 260/08, LEX nr 477865.

- Wyrok SA w Gdańsku z 26.02. 2010 r. I ACa 51/10, POSAG 2010, nr 3, poz. 22-34.
- Wyrok SA w Katowicach z 9.02.2012 r., II AKa 496/11, LEX nr 1184756.
- Wyrok SA w Szczecinie z 15.11.2012 r., I ACa 596/12, LEX nr 1246866.
- Wyrok SA w Warszawie z 7.02.2013 r., II AKa 370/12, LEX nr 1306063.
- Wyrok SA w Lublinie z 13.02.2013 r., II AKa 166/12, LEX nr 1294819.
- Wyrok SA we Wrocławiu z 14.02.2013 r., II AKa 1/13, LEX nr 1289595.
- Wyrok SA w Szczecinie z 7.03.2013 r., II AKa 26/13, LEX nr 1292870.
- Wyrok SA w Białymstoku z 24.04.2013 r., I ACa 787/12, LEX nr 1314671.
- Wyrok SA we Wrocławiu z 28.11.2013 r., II AKa 383/13, LEX nr 1416479.
- Wyrok SA w Lublinie z 21.01.2014 r., II AKa 200/13, LEX nr 1425489.
- Wyrok SA w Krakowie z 22.04.2014 r., II AKa 37/14, Lex nr 151494.
- Wyrok SA w Warszawie z 20.10.2014 r., II AKa 224/14, LEX nr 1552081.
- Wyrok SA w Warszawie z 16.03.2015 r., II AKa 33/15, LEX nr 1680078.
- Wyrok SA w Krakowie z 12.05.2015 r., I ACa 204/15, LEX nr 1755143.
- Wyrok SA w Katowicach z 4.11.2015 r., II AKa 81/15, LEX nr 2023121.
- Wyrok SA w Warszawie z 21.12.2015 r., II AKa 401/15, LEX nr 2004473.
- Wyrok SA w Szczecinie z 14.04.2016 r., II AKa 36/16, KZS 2016, nr 7 –8, poz. 99.

Orzecznictwo Sądów Okręgowych

- Wyrok SO w Warszawie z 22.10.2014 r., XVIII K 226/13, LEX nr 3076530.
- Wyrok SO we Wrocławiu z 24.03.2015 r., III K 198/14, LEX nr 2346096.
- Wyrok SO w Kaliszu z 11.02.2016 r., I C 415/11, LEX nr 1999666.
- Postanowienie SO w Warszawie z 19.09.2018 r., XVIII Kp 772/18, LEX nr 3222765.

Inne

- Judgment of The Supreme Court of the United Kingdom, 14 June 2017, case A and B v Secretary of State for Health, UKSC 2015/0220.
- Judgment of The Supreme Court of United States, 21.01.1973, *Roe v. Wade*, 410 US 113.

LITERATURA

- Abrams P., *Abortion Stigma: The Legacy of Casey*, „Women’s Rights Law Reporter”, vol. 35, 2014, nr 34.
- Abrams P., *The Scarlet Letter: The Supreme Court and the Language of Abortion Stigma*, „Michigan Journal of Gender and Law”, vol. 19, 2013, nr 2.
- Adamus R., *Prześlanka eugeniczna (embriopatologiczna) jako prześlanka legalnego przerywania ciąży. Glosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r., K 1/20*, „Palestra”, 2020, nr 11.
- Banaszak B., *Prawne znaczenie Preambuli do Konstytucji RP z 1997 roku*, [w:] *Dookoła Wojtek, Księga pamiątkowa poświęcona Doktorowi Arturowi Wojciechowi Preisnerowi*, red. R. Balicki, M. Jabłoński, Wrocław 2018.
- Bardon S., Carswell S., *Abortion referendum to take place on May 25th*, „Irish Times”, 28 marca 2018.
- Barnhart K.T., *Clinical practice. Ectopic pregnancy*, „New England Journal of Medicine”, vol. 361, 2009, nr 4, s. 379–387, doi: 10.1056/NEJMcp0810384, indexed in Pubmed: 19625718.
- Bearak J., Popinchalk A., Ganatra B. et al., *Unintended pregnancy and abortion by income, region, and the legal status of abortion: estimates from a comprehensive model for 1990–2019*, „Lancet Global Health”, 2020 September; 8(9), s. 1152-1161.
- Bialek T., *Terroryzm. Manipulacja strachem*, Warszawa 2005, s. 27; zob. P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2003.
- Bielak A., *Kobieta jako więzień konwencji. Kształtowanie etosu życiowego wobec współczesnych uwarunkowań i stereotypów*, „Acta Humana”, 2015, nr 1.
- Blackstone A., M. Dyer Stewart, *Choosing to be Childfree: Research on the Decision Not to Parent*, [w:] *Sociology Compass* 2012, nr 6.
- Bogdanowicz P., Bojarski Ł.; Czaja J. i in., *Stanowisko Zespołu Ekspertów Prawnych w sprawie rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego aborcji*, 2020, 26.20.2020.
- Bojke J., *Rola zasady proporcjonalności w wykładni przepisów prawa karnego materialnego*, [w:] *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* 2015/1 „Z zagadnień prawa karnego”, red. S. Żółtek.
- Bojke J., Wantoła M., *Wyłączenie odpowiedzialności karnej kobiety ciężarnej za aborcję. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych*” 2015, nr 3.

- Boratyńska M., Konieczniak P., *Regulacja prawna czynności medycznych*, [w:] *System Prawa Medycznego*, tom II, red. E. Zielińska, Warszawa 2019.
- Boratyńska M., Różyńska J., 6.3.3.2.1. *Zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety* [w:] *Regulacja prawna czynności medycznych*, red. M. Boratyńska, P. Konieczniak, [w:] *System Prawa Medycznego*, tom II, cz. 2., red. E. Zielińska, Warszawa 2019.
- Borkowska K., *Penalizacja przerywania ciąży w polskim prawie karnym*, [w:] *Studia Prawnoustrojowe UWM*, 2022, nr 56.
- Bosek L., [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Braciak J., *Prawo do prywatności*, [w:] *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.
- Brzozowski W., *Aspekty konstytucyjne prawa medycznego*, [w:] *Pojęcie, źródła i zakres prawa medycznego*, red. R. Kubiak, L. Kubicki, [w:] *System Prawa Medycznego*, tom I, red. E. Zielińska, Warszawa 2019.
- Budrowska B., *Macierzyństwo jako punkt zwrotny w życiu kobiety*, Wrocław 2000.
- Budyn-Kulik M., *Część II: Kryminologiczne, Socjologiczne i Penitencjarne Aspekty Przystępczości Kobiet* [w:] *Przystępczość kobiet*, red. J. Brzezińska, Warszawa 2017.
- Budyn-Kulik M. [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2022, art. 152.
- Budyn-Kulik M. [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2023, art. 152.
- Budyn-Kulik M., Michalski B., Stanisław Pikulski, J. Potulski, *Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu*, [w:] *System Prawa karnego. Tom 10. Przestępstwa przeciwko dobrom indywidualnym*, Warszawa 2014.
- Bunevicius R., Kusminskas L. et al., *Psychosocial risk factors for depression during pregnancy*, [w:] *Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica* vol. 88, 2009, nr 5.
- de Búrca G., *Reframing Human Rights in a Turbulent Era*, Oxford 2021.
- Ciszewski W., *Aborcja, niepełnosprawność i krzywda osób trzecich*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8.

- Charakterystyki Produktów Leczniczych – Escapelle tabletki 1500 mikrogramów, www.chpl.com.pl; Charakterystyki Produktów Leczniczych – ellaOne tabletki 30 mg tabletki, www.chpl.com.pl.
- Chelstowska A., Stigmatisation and commercialisation of abortion services in Poland: turning sin into gold, „Reproductive Health Matters”, vol. 37, 2011, nr 19.
- Complak K., [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, red. M. Haczowska, Warszawa 2014.
- Cook R.J., Dickens B. M., Reducing stigma in reproductive health, „International Journal of Gynecology & Obstetrics”, vol. 125, 2014, nr 1.
- Cook R., Stigmatized Meanings of Criminal Abortion Law, [w:] Abortion Law in Transnational Perspective: Cases and Controversies, red. R.J. Cook, J. Erdman, B.M. Dickens, Filadelfia 2014.
- Coxon K., Scamell M., Alaszewski A., Risk, pregnancy and childbirth: What do we currently know and what do we need to know? An editorial, „Health, Risk & Society”, vol. 14, 2012, nr 6.
- Czapliński W., Prawo wspólnotowe a prawo wewnętrzne w praktyce sądów konstytucyjnych państw członkowskich (wybrane zagadnienia), „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2004, nr 2.
- Daniluk P., Cel leczniczy w świetle poglądów doktryny prawa, „Prawo i Medycyna” 2005.
- Dmowski S., Rudnicki S.: Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna, Warszawa 2006.
- Dominiczak A., Temidą pod lupą. Stereotypy w sądzie w sprawach dotyczących przemocy wobec kobiet, Warszawa 2016.
- Drozdowska U., Wykładnia art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego i poglądów doktryny prawa, „Miscellanea Historico-Iuridica”, tom XV, z. 1, rok 2016.
- Ernst U., Rachwał A., Zoll F., Prawo cywilne. Część ogólna, Warszawa 2013.
- Erdman J.N., Cook R.J., Sexual & Reproductive Health: Reproductive Rights, [w:] International Encyclopedia of Public Health, red. S.R. Quah, W.C. Cockerham, Amsterdam 2008.
- Falski J., Problem aborcji w orzecznictwie ETPC na podstawie wyroku z 26.V.2011 r. w sprawie R.R. v. Polska, [w:] „Przegląd Sejmowy” 6 (137)/2016.

- Filar M., 5.5.4. Aborcja [w:] M. Filar, S. Krześ, E. Marszałkowska-Krześ, P. Zaborowski, *Odpowiedzialność lekarzy i zakładów opieki zdrowotnej*, Warszawa 2004.
- Fiutak A., *Odpowiedzialność karna za wykonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta*, Warszawa 2016.
- Florczak-Wątor M., [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, red. P. Tuleja, LEX/el. 2021, art. 38.
- Garlicki L., Wojtyczek K. [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, tom II, wyd. II, red. M. Zubik, Warszawa 2016.
- Garlicki L., *Polskie Prawo Konstytucyjne. Zarys wykładu*, wyd. 9, Warszawa 2022.
- Giezek J. [w:] D. Gruszecka, K. Lipiński, G. Łabuda, A. Muszyńska, T. Razowski, J. Giezek, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, Warszawa 2021, art. 152.
- Gliszczyńska-Grabias A., W. Sadurski, *The Judgment That Wasn't (But Which Nearly Brought Poland to a Standstill). 'Judgment' of the Polish Constitutional Tribunal of 22 October 2020, K1/20*, „European Constitutional Law Review”, 2021, nr 1.
- Grabowska-Moroz B., Łakomicz K., (Nie)dopuszczalność aborcji. Glosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r., K 1/20, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8.
- Gutowski M., Kardas P., *Wykładnia i stosowanie prawa w procesie opartym na Konstytucji*, Warszawa 2017.
- Haberko J., *Cywilnoprawna ochrona dziecka poczętego*, Warszawa 2010, s. 149-150.
- Haczkowska M. [w:] R. Balicki, M. Bartoszewicz, K. Complak, A. Ławniczak, M. Masternak-Kubiak, M. Haczkowska, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Hanschmid F., Linde K., Hilbert A., Riedel-Helle S.G. r, Kersting A., *Abortion Stigma: A Systematic Review*, [w:] „Perspectives on Sexual and Reproductive Health”, vol. 48, 2016, nr 4.
- Helios J., *Stereotyp płci w debacie o prawach Kobiet*, [w:] *Studia Erasmiana Wratislaviensia IX* 2015.
- Jabłoński M., *Identyfikacja wolności i praw jednostki w pracach nad treścią Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku*, [w:] *Realizacja i ochrona*

- konstytucyjnych wolności i praw jednostki w polskim porządku prawnym, red. M. Jabłoński, Wrocław 2014.
- Jaskiernia A., Wolność słowa jako wartość w systemie aksjologicznym Rady Europy, „Humanistyczne Zeszyty Naukowe Prawa Człowieka”, 2002, nr 8.
- Kaczmarek T., Recenzja książki Piotra Kardasa, Teoretyczne podstawy odpowiedzialności karnej za przestępne współdziałanie, „Prokuratura i Prawo”, 2002, nr 5.
- Kamiński I., Europejski Trybunał Praw Człowieka w roku 2014. Czy to jeszcze ten sam trybunał?, [w:] *Polski Rocznik Praw Człowieka i Prawa Humanitarnego*, UWM w Olsztynie 2015.
- Karasiewicz K., Bata A., Lewandowski R., Dlaczego kobietom trudniej jest osiągnąć sukces zawodowy? Utajone stereotypy i uprzedzenia wobec kobiet w pracy [w:] *Kobieta w kulturze – kultura w kobiecie*, red. A. Chybicka, M. Kaźmierczak, Kraków 2006.
- P. Kardas [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Cześć I. Komentarz do art. 1-52*, wyd. V, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Karnat J., [w:] M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148 –251. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Kazek M., Stosowanie art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka przez sądy administracyjne w sprawach podatkowych, „Monitor Podatkowy”, 2012, nr 4.
- Kazub-Ciembroniewicz K., Szumilo-Kulczycka D., Czy aborcja naprawdę jest sprawą Konstytucyjną?, [w:] „Palestra” 10/22.
- Kędzia Z., Prawo do integralności, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 1989, nr 3.
- Kędziora R., *Odpowiedzialność karna lekarza w związku z wykonywaniem czynności medycznych*, Warszawa 2009.
- Kmąk K., Nakłanianie lub udzielanie pomocy do przerwania ciąży z naruszeniem przepisów ustawy, „Prokuratura i Prawo”, 2018, nr 2, s. 65, 82.
- Kokot R., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. R. Stefański, Warszawa 2021.
- Konarska-Wrzosek V. [w:] A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgoliński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzosek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. III, Warszawa 2020, art. 152.

- Kopff A., Koncepcje prawa do intymności i do prywatności życia. Zagadnienia konstrukcyjne, [w:] *Studia Cywilistyczne* 1972, t. XX.
- Korszeń D., Koncepcja prawa podmiotowego przysługującego na podstawie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, „Przegląd Sądowy”, 2008, nr 4.
- Kowalski M., Koncepcja prawa do planowania rodziny w systemie dóbr osobistych, „Przegląd Sądowy”, 2003, nr 5.
- Kozub-Ciembroniewicz K., Szumiło-Kulczycka D., Konsekwencje uchybień w obsadzie TK (uwagi na tle orzeczenia w sprawie K 1/20), „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8.
- Kringeland T., Moller A., Risk and security in childbirth, „Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology” vol. 27, 2006, nr 4.
- Królikowski M., [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom I. Komentarz do art. 117 –221*, Warszawa 2013.
- Królikowski M., [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom I. Komentarz do artykułów 117 –221*, Warszawa 2017.
- Kubiak R., *Prawo medyczne*, Warszawa 2010.
- Kulik M., [w:], *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2015.
- Kwiecień-Madej A., *Sytuacja prawna ojca dziecka poczętego w polskim prawie rodzinnym*, Warszawa 2021.
- Longschamps F., O pojęciu stosunku prawnego w prawie administracyjnym, [w:] *Acta Universitatis Wratislaviensis Prawo XII* 1964, nr 19.
- Ławrynowicz-Miklaszewicz M., Koncepcja istoty wolności i praw jednostki oraz aspekt formalny ich ograniczenia, [w:] „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” Nr 4 (20)/2014.
- Machowicz K., *Ochrona praw człowieka w Rzeczypospolitej Polskiej na tle standardów europejskich*, Lublin 2008.
- Malecki M., Przerwanie ciąży wyłączające winę, [w:] „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8.
- Malecki M., Usiłowanie podżegania do podżegania do zabójstwa. Studium przypadku, „Przegląd Sądowy”, 2015, nr 5.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2010.
- Maroń G., *Feministyczna jurisprudencja jako współczesna szkoła prawnicza (FEMINIST JURISPRUDENCE AS A CONTEMPORARY*

- SCHOOL OF LEGAL THOUGHT), [w:] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza, 2014.
- Maroń G., Prawne standardy debaty aborcyjnej w świetle orzecznictwa strasburskiego, „Forum Prawnicze”, 2015.
- Masternak-Kubiak M., Przestrzeganie prawa międzynarodowego w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Kraków 2003.
- Mead M., Mężczyźni i kobiety, tłum. K. Jagiello, A. Kochan, Kraków 2013.
- Mielnik Z., Prawo do prywatności (zagadnienia wybrane), „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 58, 1996, z. 2.
- Michalski B., Przepęstwa przeciwko życiu i zdrowiu, seria: Nowa Kodyfikacja Karna. Krótkie Komentarze, Warszawa 2000.
- Monaco prêt à dépénaliser l'avortement, mais sans l'autoriser, „Le Monde”, 5 sierpnia 2019.
- Monetta S., US woman denied termination in Malta: 'I was terrified', BBC News, 3 lipca 2022.
- Mozgawa M. [w:] M. Budyn-Kulik, P. Kozłowska-Kalisz, M. Kulik, M. Mozgawa, Kodeks karny. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023.
- Murray C. (red.), Lopez A. (red.), Praca zbiorowa, Health Dimensions of Sex and Reproduction, Cambridge 1998.
- Najmłodszy wcześniak w historii, 12 listopada 2021, <https://www.medexpress.pl/najmlodszy-wczesniak-w-historii/83282>.
- Nowacka M., Etyka a transplantacje, Warszawa 2003.
- Nowicka W., Sexual and reproductive rights and the human rights agenda: controversial and contested, „Reproductive Health Matters”, 2011, nr 19.
- Olszewska M., (Nie)zmiennosc paradygmatu dogmatycznoprawnego w świetle tez postmodernistycznego feminizmu prawniczego, [w:] Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis 2021, vol. 10 (1).
- Ostergren R.C., Le Bossé M., The Europeans: A Geography of People, Culture, and Environment, Nowy Jork 2004.
- Parker J., Kirby P., Malta moves to ease EU's last total ban on abortion, BBC News, 16 listopada 2022.
- Paś W., Czy internetowi sprzedawcy leków wczesnoporonnych dopuszczają się sprawstwa? Prof. Andrzej Zoll: Nie mam żadnej wątpliwości, że tak, [w:] Gazeta Wyborcza, 10.04.2023 r.

- Piotrowski R., Nowa regulacja przerywania ciąży w świetle Konstytucji, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8.
- Plebanek E., Glosa do wyroku sądu apel. z dnia 16 października 2008 r., II AKa 255/08, LEX/el. 2011.
- Plebanek E., Kilka uwag o odpowiedzialności karnej za naklanianie lub udzielenie pomocy w przerywaniu ciąży za zgodą kobiety i o aborcji ze wskazań terapeutycznych, „Przegląd Prawa Medycznego”, 2022, nr 1 (9), s. 23.
- Plebanek E., Przepisy aborcyjne – praktyczna interpretacja znamion czynności wykonawczej, „Prawo i Medycyna”, 2011, nr 4.
- Platek M., Projekt zmiany ustawy o planowaniu rodziny – rzecz pozornie tylko o aborcji (1), [w:] „Prawo i Medycyna” Nr 3/2016, 64, vol 18.
- Płowiec W., Przepis prawny i norma prawna jako przedmiot kontroli Trybunału Konstytucyjnego, „Państwo i Prawo”, 2017, nr 2.
- Pohl Ł., Pomocnictwo a inne zjawiskowe formy czynu zabronionego (kryteria różnicujące), „Prokuratura i Prawo”, 2001, nr 6.
- Polak P., Trzeciński J. i., Konstytucyjna zasada godności człowieka w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, [w:] Gdańskie Studia Prawnicze, tom XL 2018.
- Potulski J., Dziecko poczęte jako pokrzywdzony w przestępstwie aborcyjnym. Glosa do postanowienia SN z dnia 26 marca 2009 r., I KZP 2/09, „Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa”, 2009, nr 4.
- Potulski J., Przepisy przeciwko życiu i zdrowiu, [w:] Przepisy przeciwko dobrom indywidualnym, tom 10, red. J. Warylewski [w:] System Prawa Karnego, Warszawa 2012.
- Poy R., El Vaticà avisa que l'avortament faria abdicar el Copríncep episcopal, „Diari d'Andorra”, 15 listopada 2018.
- Pryciak M., Prawo do prywatności, [w:] Studia Erasmiana Wratislaviensia. Część II, Instytucje i ochrona, Wrocław 2010. Przywara D., Nowicki M. i in., Stanowisko Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka ws. tzw. Orzeczenia TK, 22 października 2020 r.
- Rakowska-Trela A., Wyrok czy „niewyrok”. Glosa do wyroku TK z dnia 22 października 2020 r., K 1/20, „Przegląd Sądowy”, 2021, nr 6.

- Redelbach A., Wolność słowa w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, 2000, nr 3.
- Rusak. A, Aborcja Bez Granic: 44 tys. Polek dokonało aborcji w ciągu dwóch lat. Najmłodsza to 14-latka., <https://vibez.pl/wydarzenia/aborcja-bez-granic-44-tys-polek-dokonalo-aborcji-w-ciagu-dwoch-lat-najmlodsza-to-14-latka-6825336121793440a>.
- Sadowska J., Rola sądu opiekuńczego w sprawach z zakresu przerywania ciąży. „Dyskurs Prawniczy i Administracyjny”, 2021, nr 1.
- Safjan M. (red.), Bosek L. (red.), Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1 –86, Warszawa 2016.
- Safjan M., Prawo Ochrony Życia prywatnego, Szkoła Praw Człowieka, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Warszawa 2006.
- Safjan M., Refleksje wokół uwarunkowań ochrony dóbr osobistych, KPP 2002 z. 1.
- Sarnecki P., [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polski, Komentarz, tom II, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016.
- Scramble M., Childbirth Within the Risk Society, „Sociology Compass” vol. 8, 2014, nr 7.
- Schurr C., Militz E., *Reproductive rights*, [w:] International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition), red. A. Kobayashi, Amsterdam 2020.
- Sękowska-Kozłowska K., Wieruszewski R., Zaległości ratyfikacyjne Polski w dziedzinie praw człowieka, „Europejski Przegląd Sądowy”, marzec 2013.
- Słownik Języka Polskiego PWN, wydanie elektroniczne, hasła: udzielać, pomoc, nakłaniać, przekonywać, perswadować.
- Skrzydło W., [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, wyd. VII, Warszawa 2013, art. 38
- Sokolewicz W., Prawo do prywatności, [w:] Prawa człowieka w Stanach Zjednoczonych, Warszawa 1985.
- Sosnowski B., Geneza, rola i cechy preambuły w aktach prawnych, [w:] „Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM”, 2016, nr 6.

- Stefański R. A., II. Forma stwierdzenia istnienia uzasadnionego podejrzenia powstania ciąży w wyniku czynu zabronionego [w:] *Przestępstwo zgwałcenia*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2012.
- Surówka A., Miejsce konstytucyjnego prawa do ochrony zdrowia w systemie praw i wolności człowieka i obywatela, [w:] *„Przegląd Prawa Konstytucyjnego”*, 2012, nr 3.
- Szwarczyk M. [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, red. T. Bojarski, Warszawa 2016, art. 152.
- Szydlik-Brudny J., Reguły walidacyjne i reguły egzegezy stosowane w rozwiązywaniu problemów dogmatyki prawnej z punktu widzenia metodologii, [w:] *Studia z zakresu nauk prawnoustrojowych. Miscellanea 5*, 2015.
- Śledzińska-Simon A., Kobiety i pleć w Konstytucji, „Państwo i Prawo”, 2022, nr 10.
- Śledzińska-Simon A., *Analiza proporcjonalności ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności. Teoria i praktyka*, Wrocław 2019.
- Świdarska M., *Zgoda pacjenta na zabieg medyczny*, Toruń 2007.
- Tarapata S., Zontek W., *Prawnkarne skutki wyroku TK z 22.10.2020 r., K 1/20 (zagadnienia wybrane)*, „Państwo i Prawo”, 2021, nr 8.
- Tomaszewska J., *Childfree? Praktyki dyskursywne osób bezdzietnych z wyboru w Polsce*, „Tematy z Szewskiej”, vol. 19, 2017, nr 2.
- LeTourneau K., *Abortion stigma around the world: A synthesis of the qualitative literature. A technical report for members of The International Network for the Reduction of Abortion Discrimination and Stigma (inroads)*, Chapel Hill 2016.
- Tuleja P. [w:] P. Czarny, M. Florczak-Wątor, B. Naleziński, P. Radziewicz, P. Tuleja, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. II, LEX/el. 2021.
- Turan J.M., Budhwani H., *Restrictive Abortion Laws Exacerbate Stigma, Resulting in Harm to Patients and Providers*, „American Journal of Public Health”, 2021, nr 111.
- Tyszkiewicz L. [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. O. Górniok, Warszawa 2004.
- Tyszkiewicz L. [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. V, red. M. Filar, Warszawa 2016.

- Wasilkowski A., Przestrzeganie prawa międzynarodowego (art. 9 Konstytucji), [w:] *Otwarcie Konstytucji na prawo międzynarodowe i procesy integracyjne*, red. K. Wójtowicz, Warszawa 2006.
- Wawrzyniak J., *Prawo do prywatności. Zarys problematyki*, Warszawa 1994.
- Wiak K., [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 6, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2019.
- Wiatrowski P., *Dyrektywy wykładni prawa karnego materialnego w judykaturze Sądu Najwyższego*, Warszawa 2013.
- Wild M., [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1 –86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Wiśniewski L., *Prawo a wolność człowieka. Pojęcie i konstrukcja prawna*, [w:] *Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona*, red. L. Wiśniewski, Warszawa 1997.
- Wojcieszak A., *Ochrona autonomii człowieka w ramach gwarancji dotyczących godności*, [w:] *Autonomia pacjenta z zaburzeniami psychicznymi*, Warszawa 2021.
- Wróbel W., *Konstytucyjne gwarancje ochrony życia a przesłanki dopuszczalności aborcji*, [w:] *Konstytucyjna formuła ochrony życia*, druk sejmowy nr 993, *Przed Pierwszym Czytaniem*, Warszawa 2007.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.
- Zielińska E., *Antykoncepcja*, [w:] *System Prawa Medycznego*, tom II, cz. 2, red. E. Zielińska, Warszawa 2019.
- Zielińska E., *Klauzula sumienia*, [w:] *„Prawo i Medycyna”*, vol. 5, 2003, nr 13.
- Zielińska E., *Powinności lekarza w przypadku braku zgody na leczenie oraz wobec pacjenta w stanie terminalnym*, [w:] *„Prawo i Medycyna”*, vol. 2, 2000, nr 1 (5).
- Zoll A. [w:] *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a*, red. W. Wróbel, Warszawa 2017, Lex, art. 152.
- Żbikowska M., *Pokrzywdzony w formach zjawiskowych przestępstwa*, „Prokuratura i Prawo”, 2014, nr 6.

